

XXX. évfolyam 3. szám

nka
Nemzeti Kulturális Alap

zeneKar

WWW.AHO.HU
WWW.ZENE-KAR.HU

Kossuth-, és Széchenyi- díjasainkat ünnepeljük

100 éves a
Nemzeti
Filharmonikus
Zenekar

30 éves a
Magyar Szimfonikus
Zenekarok Szövetsége

2023 / 03

SZERETNE TÖBBET MEGTUDNI A SZIMFONIKUS ZENEKAROKRÓL?

Tisztelt Olvasónk!

Harminc éve jelenik meg folyamatosan szaklapunk, amely eljut a magyar szimfonikus zenekarokhoz, zenei intézményekhez, könyvtárakhoz és azokhoz, akik érdeklődnek a zene iránt, de arra is kíváncsiak, hogy miként működik egy zenekar, milyen szakpolitikai döntések befolyásolják azokat a teljesítményeket, amelyek révén egyre értékesebb és magasabb színvonalú hangversenyeken vehetnek Önök részt.

LEGYEN 2023-BAN IS ELŐFIZETŐNK!

A

zeneKar

a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetségének, valamint a Magyar Zeneművészek és Táncművészek Szakszervezetének közös szaklapja, amely a Magyar Nemzeti Kulturális Alap támogatásával jelenik meg

évi **6 ALKALOMMAL**

Éves előfizetőknek postaköltséggel együtt 2023-ban:
összesen 8 000 Ft/év

Rovatainkban foglalkozunk a magyar és külföldi zenei közélet aktuális történéseivel, szakmai érdekességekkel, hangversenykritikákkal, zenetörténeti írásokkal, szakszervezeti témákkal, jogvédelemmel, hangszertörténettel, oktatással, a zenészek egészségi bántalmaival, illetve azok megelőzésével és gyógyításával, valamint közöljük a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége tagzenekarainak próbajáték felhívásait.

INNEN MEGTUDHATJA, MI TÖRTÉNIK A HANGVERSENY-PÓDIUMON ÉS MÖGÖTTE!

Megrendelhető e-mailben: info@zenekarujsg.hu

Megrendelési szándéka esetén kérjük, jelezze e-mailben csekk, vagy áfás számla igényét a pontos cím, illetve a számlázási cím feltüntetésével.

KALENDÁRIUM

4

ZENEI KÖZÉLETÜNK

GONDOLATOK SZÖVETSÉGÜNK HARMINC ÉVÉRŐL

Szövetségünk életében a közelgő harmincéves jubileum indokoltta teszi, hogy számot vessünk három évtized munkájával, eredményeivel vagy eredménytelenségeivel, és egyben meghatározzuk, hogy mely értékek méltók a megőrzésre. Mindezt oly módon, hogy közben vizsgálni kell azokat a külső körülményeket, társadalmi változásokat, amelyeknek hatása alól egyetlen ilyen szerveződés sem vonhatja ki magát.

6

Popa Péter

“VAGYOK, MERT VAGYUNK”

Több hónapos előkészítést követően, 1993-ban hívta életre 13 együttes a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetségét, mely az azóta eltelt három évtizedben olyan ügyekben játszott kiemelkedő szerepet, mint a jelentős állami támogatást nyújtó egykori BM-keret megszületése, az előadó-művészeti törvény előkészítése, vagy a Zenekar lap elindítása.

10

Réfi Zsuzsanna

TISZTELETJEGGYEL

Tiszteletjeggyel – ezúttal nem hangversenyen

A Szövetség számos olyan célt tűzhet ki maga elé, ami a finanszírozási kérdéseken kívül is indokolja létezését. Mindenekelőtt a zeneoktatás jövőjének biztosítása az, ami nagy erőkoncentrációt igényel. A szervezetünknek felelősnek kell éreznie magát a zenekari utánpótlás biztosításáért, mind a közoktatás, mind a felsőoktatás rendszerében.

16

Pröhle Gergely

KÖRKÉP HELYETT

Ahogy korábbi számainkban, ezúttal is szerettük volna megtudni, hogyan állnak a szövetség tagságát képező zenekarok, milyen anyagi nehézségeik vannak, mire számítanak, mi várható a közeljövőben. Az eddigiekkel szemben azonban a zenekarok vezetői nem szeretnének nyilatkozni.

18

Kiss Eszter Veronika

BUDAPESTI WAGNER-NAPOK

Istenek, hősök, együttesek

Idén is a Ring várja a Wagner-rajongókat a Müpában – amelyre már hónapokkal ezelőtt elfogytak a jegyek – s a Budapesti Wagner-napok sorozatának kínálatában még egy koncert is akad, szintén Fischer Ádám vezényletével. A dirigenssel arról beszélgettünk, miért lényeges, hogy ugyanazzal az együttesel hangzik fel sok éve a Tetralógia tizenöt órányi zenéje, karmesterként milyen típusú zenekarokkal dolgozik, milyen feladatok várnak még rá a következő hónapokban, és miért érzi úgy, hogy újrakezdi az életét.

20

Réfi Zsuzsanna

VISSZATEKINTŐ

22 10 és 20 éve írtuk.

Címlapon: Záborszky Kálmán és Dr. Solymosi-Tari Emőke

MNFZ 100

100 éves a Nemzeti Filharmonikus Zenekar

A Nemzeti Filharmonikusok elődjét, a Székesfővárosi Zenekart 1922 végén a Fővárosi Könyvtár zenekedvelő tisztviselője, Bor Dezső alapította: az eleinte csupán negyvenegy főt számláló muzsikuskárda 1923. április 5-én mutatkozott be a Vigadóban.

23

Kiss Eszter Veronika

MŰHELY

PORTRÉ

Kossuth-díjat kapott Záborszky Kálmán

Adorján András 2023 februárjában a MÁV Szimfonikus Zenekar felkérésére érkezett Budapestre – a Festetics Palotában barokk kamarazenei koncertet adott, valamint az együttes próbatermében egynapos mesterkurzust tartott zeneakadémiai hallgatók számára.

24

Kiss Eszter Veronika

A kulcsszó az élmény

Széchenyi-díjat kapott Dr. Solymosi-Tari Emőke zene-történész, Lajtha-kutató, a Pastorale és a Felfedezőúton sorozatok szerkesztője és műsorvezetője. „Amit mi csinálunk, az nem csak „ismeretterjesztés”, bár természetesen az is, és nem csak „közönségnevelés”, bár nyilvánvalóan ez is fontos hozzáadéka.

26

Kiss Eszter Veronika

A harsona lovagja – Hóna Gusztáv és a magyar rézfúvós muzsika

Az 1970-es és 80-as évek nemzetközi mércével mérve is egyedülálló virágzást hoztak a magyar rézfúvós zenében, számos kiváló művész, együttes és komponista együttműködésének köszönhetően. Kimagaslott a mezőnyben – a fényképek tanúsága szerint olykor egy fejjel is – a harsonajáték Sir Lancelotja, aki a változások élére állva lett első az egyenlők között és egyenlő az elsők között a muzsika e nemes kerekasztalánál. Hóna Gusztáv 75 éves.

30

Gombos László

Fiatal tehetségek – Balogh Ádám

Balogh Ádámot egyre többször hallhatjuk szólista-ként, rendszeresen a versenysikereiről beszámoló hírek, és fiatal kora ellenére már nagy repertoárt tudhat magáénak. Mesterszakos diplomakoncertjére idén júniusban kerül sor. Eddigi élményeiről és további terveiről beszélgettünk.

37

Uzsaly Bence

KRITIKA

KONCERTEKRŐL

A Kodály Filharmonia, a Nemzeti Filharmonikus Zenekar, a Liszt Ferenc Kamarazenekar, a MÁV Szimfonikus Zenekar, a Pannon Filharmonikusok és a Concerto Budapest hangversenyiről.

40

Fittler Katalin, Kovács Ilona, Malina János

PRÓBAJÁTÉK

19, 47

GRATULÁLUNK!

Magyarország köztársasági elnöke március 15. alkalmából kitüntetésekkel adományozott.

A zenei terület kitüntetettjei

KOSSUTH-DÍJAT kapott:

PERÉNYI ESZTER Liszt Ferenc-díjas hegedűművész, kiváló és érdemes művész

ZÁBORSZKY KÁLMÁN Liszt Ferenc-díjas karmester, gordonkaművész, kiváló és érdemes művész

SZÉCHENYI-DÍJAT kapott:

DR. SOLYMOSI-TARI EMŐKE

Szabolcsi Bence-díjas zenetörténész, egyetemi docens, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja

Átadták a Magyar Érdemrendeket és Érdemkereszteket is a nemzeti ünnep alkalmából

Magyar Érdemrend középkereszt polgári tagozat kitüntetését vehetett át:

DR. KOLLÁR ÉVA Liszt Ferenc-díjas karnagy, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja, a Magyar Kórusok, Zenekarok és Népzenei Együttesek Szövetségének tiszteletbeli elnöke, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem volt tanszékvezető egyetemi tanára

Magyar Érdemrend tisztikereszt polgári tagozat kitüntetésben részesült

GRÁF ZSUZSANNA Liszt Ferenc-díjas karnagy, érdemes művész, az Angelica Leánykar alapítója és vezetője, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Rendkívüli Tehetségek Képzőjének tanára, a Városmajori Gimnázium zenei tagozatának alapító vezetője

KISS-DOMONKOS JUDIT

csellóművész, a Magyar Állami Operaház és a Budapesti Filharmoniai Társaság volt szólócsellistája

Magyar Érdemrend lovagkereszt polgári tagozat kitüntetését vehetett át:

NEUMAYER KÁROLY Liszt Ferenc-díjas trombitaművész, fúvószenekari karnagy, a Pécsi Tudományegyetem Művészeti Karának nyugalmazott egyetemi docense

DR. MINDSZENTY ZSUZSÁNNA Liszt Ferenc-díjas karnagy, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara Művészetközvetítő és Zenei Intézetének nyugalmazott főiskolai docense, a Magyar Kórusok, Zenekarok és Népzenei Együttesek Szövetségének társelnöke

SZAMOSI SZABOLCS Liszt Ferenc-díjas orgonaművész, a Filharmonia Magyarország ügyvezető igazgatója és a Szegedi Dóm zeneigazgatója, a pécsi Szent Péter és Szent Pál Székesegyház volt orgonistája, karnagya és zenei vezetője

Magyarország Kiváló Művésze díjat vehetett át:

TARDY LÁSZLÓ Liszt Ferenc-díjas karnagy, érdemes művész, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja

Magyarország Érdemes Művésze díjban részesült:

NÉMETH PÁL

Liszt Ferenc-díjas fuvolaművész, karmester

Batthyány Lajos-díjban részesült:

PRŐHLE GERGELY, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Stratégiai Tanulmányok Intézete, valamint a Habsburg Ottó Alapítvány igazgatója

BARTÓK BÉLA észak-afrikai útján gyűjtött 118 darab fonográfhengere kerül letétként a Néprajzi Múzeumba, amely a legkorszerűbb módszerrel digitalizálja, majd online is elérhetővé teszi a közönség számára a hengereken hallható anyagot. Bartók Béla 1913 nyarán indult észak-afrikai gyűjtőútjára, amelyet ugyan betegsége miatt meg kellett szakítania, és az első világháború miatt nem is tudott folytatni, azonban így is 118 fonográfhengerre vett föl dallamokat, amelyeket később lejegyzett. Bartók Béla jogutódjának, Vásárhelyi Gábornak köszönhetően a fonográfhengerek idén a Néprajzi Múzeum gyűjteményébe kerülnek letétként.

STRATÉGIAI EGYÜTTMŰKÖDÉSI MEGÁLLAPODÁST KÖTÖTT a Soproni Egyetem és a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem március 29-én. A Zeneakadémia növendékei ősztől egy hangversenysorozatban mutatkozhatnak be a közönségnek. A hangversenyeket a Ligneum Rendezvényház és Látogatóközpontban tartják, de további koncerteket terveznek az Esterházy palotában is.

A KODÁLY FILHARMÓNIA DEBRECEN bérletes nagykoncertjeit – csaknem féléves energiamegtakarítási szünet után – áprilistól ismét a Kölcsey Központ nagytermében rendezik meg.

FEJHALLGATÓT ÁBRÁZOLÓ KOLODKO-SZOBOR A MŰPA BEJÁRATÁNÁL

Kolodko Mihály alkotása az intézmény 18. születésnapja alkalmából került az épület elé. A Füles fantázianévű alkotásból folyamatosan szól a zene. Tizenöt mű csendül fel, köztük Beethoven C-dúr zongoraversenye Vásáry Tamás előadásában vagy Richard Strauss Négy utolsó éneke Rost Andrea tolmácsolásában, de Palya Bea és Avishai Cohen is megszólal.

FARKAS GÁBOR ZONGORAMŰVÉSZ ELŐADÁSÁBAN Fryderyk (Frédéric) Chopin és Liszt Ferenc műveit játszó okospadot adtak át a magyar-lengyel barátság napján Budapesten, a Városligetben. Az okospadot a Lengyel Intézet ajándékozta Budapestnek, hogy emléket állítson a két nemzet világhírű zeneszerzőinek. Sebastian Keciek, a Lengyel Köztársaság budapesti nagykövete a csütörtöki ünnepélyes átadón hangsúlyozta: nagy öröm számára, hogy a magyar-lengyel barátság napján adják át a kulturális intézet ajándékát. Emlékeztetett arra, hogy nem meszse a Városligettől, a Hősök terén megtalálható I. László és Nagy Lajos király alakja, két olyan személyé, akik közel állnak mind a magyar, mind a lengyel nemzethez. Ehhez a két szimbólumhoz csatlakozik most egy harmadik az okospad formájában.

A MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ főigazgatói posztjára pályázik a jelenlegi vezető, Ókovács Szilveszter, Miklósa Erika, Rost Andrea operaénekes, Kesselyák Gergely, az Opera első karmestere, továbbá sajtóhírek szerint Horváth Ádám, Molnár Levente és Vadász Dániel operaénekes, Aczél András rendező és Alpaslan Ertüngaalp karmester is. A pályázatok elbírálására, a jelöltek meghallgatására és véleményezésére a bíráló bizottságnak (április végéig) harminc nap áll rendelkezésére. Az előadó-művészeti törvény alapján csak a jelölt alkalmasságát kell vizsgálniuk, és a többségi döntés – amely alapján több jelöltet is alkalmasnak találhatnak – után javaslattevési joguk van, a döntést a munkáltató, Csák János kulturális és innovációs miniszter hozza meg az ülést követő harminc napon belül. A főigazgatói posztra tavaly év végén írtak ki új pályázatot, miután az előző pályázat eredménytelenül zárult. Ókovács Szilveszter 2011 óta vezeti az intézményt.

ROST ANDREA egy április 4-i sajtóbeszélgetésen elmondta, hogy visszavetné az intézményt a nemzetközi porondra, az Andrassy úti épületet a klasszikus opera játszóhelyévé tenné, összművészeti operastúdiót működtetne az Eiffel Műhelyházban, és népoperákat vinne az Erkel Színházba. A művész úgy látja, a jelenlegi gyakorlat, a rengeteg bemutató „megöli” az énekeseket, zenészeket és táncosokat, annyi a feladat. Az énekes kiemelt célja, hogy a vidéki operajátszás feltámadjon. Mint fogalmazott, a kérdés megoldása a helyi városvezetésnek is feladata, de – tette hozzá – számára nem elfogadható, hogy az Operaház jelenlegi vezetése nem engedélyezi a Magyar Állami Operaház művészei számára a vidéki munkát. Rost Andrea újra dalesteket szervezne az Operába, az elképzelések között szerepel egy barokk fesztivál létrehozása, az Operabál visszatérése a rendezvények közé, valamint a Budapest Fashion Week vendégül látása is.

VILÁGSZTÁROK és a hazai kortárs zenei élet meghatározó előadói és szerzői tisztelegnek május 22-től 28-ig egy egyhetes fesztiválon a Budapest Music Centerben a száz éve született Ligeti György emléké előtt. A 2006-ban elhunyt zeneszerző, a 20. század egyik legnagyobb újítója tiszteletére életre hívott Ligeti 100 fesztivál tizenkét koncertjén korai művek, sikerdarabok és kései remekművek egyaránt hallhatók lesznek. A fellépők között lesz az izlandi zongoraművész, Víkingur Ólafsson, Kim Kashkashian brácsaművész, Sarah Defrise szopránénekes, valamint a neves brit csellista, Steven Isserlis. Az ünnepi alkalomból színpadra lép a komponista fia, Lukas Ligeti, és Budapestre látogat Ligeti özvegye, a 93 éves Ligeti Vera is.

JUBILÁL A NEMZETI FILHARMONIKUS ZENEKAR. A százesztendő együttes jubileumi hangversenyén, 2023. április 17-én, a Müpa Bartók Béla Nemzeti Hangversenytermében Bartók Cantata profanáját, Liszt A-dúr zongoraversenyét és Brahms I. szimfóniáját hallhatja az ünneplő közönség Ránki Dezső, László Boldizsár, Bretz Gábor, valamint a Nemzeti Énekkar (karigazgató: Somos Csaba) és a Nemzeti Filharmonikus Zenekar közreműködésével, a főzeneigazgató, Vashegyi György vezényletével. A centenáriumi tiszteletére a Nemzeti Filharmonikusok gazdag fotóalbumot jelentet meg, amelynek internetes változata mind magyar, mind angol nyelven az érdeklődők legszélesebb körével ismerteti meg száz esztendő legizgalmasabb relikviáit. A zenekar menedzsmentje #100 évesek vagyunk címmel honlapot készít (<https://100evesekvagyunk.hu/>), melyen az érdeklődők a zenekar történetéről találhatnak fotókkal illusztrált, izgalmas tényeket és dokumentumokat. Film születik az együttesről, mely bemutatja az egymást követő művészeti vezetők által fémjelzett korszakokat. Megszólalnak benne a zenekar régi és új tagjai, valamint vezetői, történeteket osztva meg a közönséggel az együttes hétköznapijairól és a művészi munka ünnepi pillanatairól, a turnékról és a zenekari létformáról. A film mind az említett honlapon, mind a Nemzeti Filharmonikusok YouTube csatornáján megtekinthető.

Gondolatok Szövetségünk harminc évéről

Popa Péter

Egy építkezésben a legszembetűnőbb művelet a semmiből kinövő, magasba törő falak felhúzása és annak a tetővel való megkoronázása. Szövetségünk történetében is az volt a leglátványosabb időszak, amikor előzmények nélkül létrehoztunk egy szervezetet, megalkottuk célkitűzéseinket, és ezek mentén megpróbáltuk helyünket megtalálni a magyar zenei életben. De, mint ahogyan az építkezések látványos szakaszai után is következnek a tekintetet kevésbé magukra vonó, de annál fontosabb belső munkák, az sem tagadható, hogy ezek során bőséggel akadhatnak utólag kijavítást igénylő részek, miközben még fontosabb az állagmegóvás, az eddigi eredmények megőrzése. Szövetségünk életében a közelgő harmincéves jubileum indokoltta teszi, hogy számot vessünk három évtized munkájával, eredményeivel vagy eredménytelenségeivel, és egyben meghatározzuk, hogy mely értékek méltók a megőrzésre. Mindezt oly módon, hogy közben vizsgálni kell azokat a külső körülményeket, társadalmi változásokat, amelyeknek hatása alól egyetlen ilyen szerveződés sem vonhatja ki magát.

A szimfonikus zenekarok meghatározói a hangversenyéletnek, a zeneoktatásnak, és kulcsszerepük van a társadalom mentális egészségének fenntartásában. Magyarországon az egyik legnagyobb vonzerőt jelenti az idetelepülő tőke szempontjából hazánk világviszonylatban is igen magasnak mondható kulturális kínálata, a kulturális szolgáltatások sokszínűsége, ezen belül pedig természetesen a zenekultúra kimagaslóan magas szintje. Amióta 1853-ban, immár 170 éve megalakult Erkel Ferenc kezdeményezésére a Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara, az első szimfonikus zenekar, a magyar zenekedvelő társadalomnak csak zenekarok születésénél kellett bábáskodnia, sohasem a megszűntetése miatt gyászolnia.

A magyar társadalmi berendezkedés, a fejlettség és az igény teremtette meg hajdanán azokat a zenekarokat, amelyek mindig is tökéletes harmóniában működtek, hiszen egy-egy szeletét kapták a tennivalóknak, de sohasem ugyanazt a részét, amit a másik. Kialakultak azok a vidéki, ma önkormányzati, egész régiókat ellátó zenekarok, amelyek működése egész egyszerűen nélkülözhetetlen volt, hiszen olyan területeken ápolták és ma is ápolják a Zenekultúrát, amelyek a budapesti zenekaroknál sosem voltak és lesznek prioritások. Kialakultak a különböző fővárosi és vidéki zenekarok, de egy sem azonos profillal, különböző társadalmi rétegekhez, más-más régiókhoz szólva.

A 80-as években kezdődő folyamatok azonban végre ráébresztették zenekarainkat, hogy sorozatos életveszély-szituációk is kialakulhatnak az elhibázott politikai döntések és az öncélú rivalizálás miatt.

Első felvonás – a tradíciók felrúgása

»A hagyományos magyar zenekari struktúra megbontásának első felvonása volt egy új zenekar létrehozása, annak kiugróan magas támogatásával, állami hendikepet teremtve a többi zenekar számára.«

A tradicionális magyar zenekari struktúra ilyen módon való megtámadása kellett viszont ahhoz is, hogy 140 évvel az első zenekar megalakítása után, 1993-ban elkezdődjön zenekaraink felnőtté válása és sorsuk irányítása érdekében egy közösségbe tömörülése. **Így alakult meg 30 éve a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége.**

Bár merőben eltérő működési formák jellemezték (jellemzik még ma is) zenekarainkat, azonban közös nevező, az egységes megjelenési forma megtalálása elengedhetetlen volt ahhoz, hogy az állam újraelosztási gyakorlatát akár kis mértékben is, de valamilyen szinten befolyásolni lehessen.

Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy sokféle zenekar önkéntes szerveződéséről van szó, amely a tagok részéről a folyamatos működtetésre rengeteg energiát, a különbözőségek miatt pedig mérhetetlenül nagy empátiát igényel.

Rengeteg energiát, mert olyan mezsgyén kell előre jutni, ahol a politikusok által a társadalmi szervezeteknek szánt szerep nem azonos a szereppel, amelyet azok maguknak szántak. Mérhetetlenül nagy empátiát,

mert hiszen nem eshet minden tagszervezetnek az érdeke minden esetben egybe, tehát az együtt haladás állandó kompromisszumkeresésre kényszerít. Ez különösen érvényes Magyarországon, ahol az elmúlt évtizedek bizony alaposan megtépázták a tiszta és világos szerkezeteket, ahol a kézi vezérlés, az egyéni kapcsolatrendszerre épített érvényesülési technikák mind-mind segítettek összekuszálni a társadalmilag fejlettebb országokban világosan elkülönített szerkezeti elemeket.

Ha sikerül megértetnünk a közös ügy iránti elkötelezettség fontosságát, akkor a dolgok lényegét sikerült megérteni és megértetni. Ezért mondták az alapítók, hogy egységben az erő, és ennek eredményeként jöhetett létre a keleti blokk utódállamaiban elsőként Magyarországon az előadó-művészek érdekeit védő, működésüket szabályozó törvény.

Második felvonás – Oszd meg és uralkodj

»A zenekarok közötti egység megbontásának, a szcéna megosztásának második felvonása volt, amikor szétválasztották a minősített szimfonikus zenekarokat két nagy csoportra, a nemzetire és a kiemeltre, de úgy, hogy valójában az új címek nem tükrözték markánsan és jól értelmezhetően sem a feladatköröket, sem az ezekből következő finansiális vonatkozásokat.«

A zömmel a vidéki együttesekre vonatkozó, de végső soron – még ha nem is ez volt a cél – a minőségi különbséget sugalmazó cím szembe állította az abból kimaradó vidéki zenekarokat a többivel, de a budapesti zenekarokat is (ebbe nem tartoznak a nem minősített budapesti zenekarok, például a BFZ, a Rádiózenekar, Telekom/Concerto) azokkal a „nemzeti kategóriába” sorolt együttesekkel, amelyeknek teljesítménye (létszám, koncertszám, nézőszám), de talán a minősége is elmaradt egyes, a kiemelt kategóriába sorolt együttesektől. Ugyanakkor a nemzeti kategóriás együttesek hiába remélték, hogy finanszírozásuk majd eléri a Magyar Nemzeti Filharmonikus Zenekarét, a helyzet folyamatosan romlott még a két kategória egymáshoz viszonyított arányaiban is.

2006-ban, a címek bevezetése előtt, a későbbi kiemelt kategóriába tartozó öt zenekar 231,5mFt támogatásával szemben, a későbbi nemzeti kategóriába sorolt hat zenekar 651mFt támogatása még 234%-os többletet mutatott az utóbbiak javára az egy zenekarra jutó átlag tekintetében. (lásd a táblázatot)

A címek bevezetése után, például 2022-re már így alakult a helyzet: A kiemelt kategóriába tartozó hat zenekar 964,6mFt támogatásával szemben, a nemzeti kategóriába sorolt hat zenekar 1 768,9mFt támogatása már csupán 183%-os többletet mutatott az egy zenekarra jutó átlag tekintetében. (Fenti adat csak az elosztási szabály szerinti állami támogatások változását mutatja, nem tér ki a folyamatosan csökkenő fenntartói támogatásokra.)

Harmadik felvonás – zavarkeltés

»A zenekarok közötti egység megbontásának harmadik felvonása a TAO bevezetése utáni kontrollálatlan helyzet volt, amikor olyan üzleti vállalkozások települhettek rá a rendszerre, amelyek óriási aránytalanságokat teremtettek a lehetőségek függvényében kisebb mozgástérrel rendelkező együttesek kárára, és itt nem beszélek a vitatható értékek zászlóra tűzéséről, mint az ifjúságnak szóló zenei ismeretterjesztés „legmegfelelőbb” eszközéről.«

Ha maradunk a fenti csoportosításnál, akkor így alakult a két kategória helyzete 2018-ban a TAO-ból származó többletbevételek tekintetében: A kiemelt kategóriába tartozó hat zenekar 509,3mFt-os TAO bevételével szemben a nemzeti kategóriába sorolt hat zenekar csak 238,9mFt-os TAO bevételt tudott elérni. A kiemelt kategória bevétele így 213%-a lett a nemzeti kategóriára jutó bevételnek, és itt még nem beszélünk a kategóriákon belül kialakult súlyos aránytalanságokról.

És mint ahogy a TAO bevezetése és ilyen formán való működtetése is kárt okozott, ugyanúgy fokozta a károkat annak hirtelen megszüntetése is – „természetesen” csak az előadó-művészeti területen. Nem csupán azért, mert „márványtáblába vésődtek” a kétes értékű vállalkozások és az arénákban megrendezett „kulturmissziók” által megszerzett előnyök, de a korábbi évek TAO bevételéből származó összeg hozzá nem értők által, kézi vezérléssel lett szétszétva, ezzel is erősítve a feudális/hűbéri viszonyokat, a hátsó ajtón való közlekedést az előnyszerzés érdekében, az aránytalanságokat pedig tovább növelve.

»A TAO-t tehát felváltotta a területre a megelőző évben jutó összeg „többlettámogatás”-ként való kiosztása – kézi vezérléssel, a szakmai szervezetek megkérdezése nélkül.«

Ennek 2019-ben ez lett az eredménye: a kiemelt kategóriába tartozó hat zenekar 1 049mFt-os többlettámogatásával szemben a nemzeti kategóriára 702,1mFt jutott. Az arány a kiemelt kategória javára 149% lett.

2020-tól aztán újabb összeg került a területre, ami egy pozitív fejleménynek látszott, mindaddig, amíg meg nem pillantották az együttesek az elosztás mikéntjét. Talán mondani sem kell, hogy ekkor sem kérdezték meg a szakmai szervezeteket, vagy végeztek volna tanulmányokat az ismert adatok elemzésével.

Így a 2020-22-es években a kiemelt kategóriába tartozó hat zenekar 1 215,4mFt-os többlettámogatásával szemben a nemzeti kategóriába sorolt hat zenekar 631,1mFt-os többlettámogatást kapott. Az arány a kiemelt kategória javára 193% lett.

Mindezek eredményeként – mint ahogyan a Zenekar 2022/2-es számában a „Vissza a dzsungelbe” című véleménycikkemben bátorkodtam leírni – nemhogy az úgynevezett nemzeti (nélkülözhetetlen régiós feladatokat ellátó vidéki) zenekarok jutottak hátrányosabb helyzetbe, de brutálisan kinyílt a budapesti és a nem budapesti együttesek támogatottságának ollója az utóbbiak kárára, különösen, ha beleszámítjuk az ebbe a csoportba nem beletartozó, kiugróan magas állami finanszírozású budapesti együtteseket (MNFZ, Concerto, BFZ).

A helyzetet tovább súlyosbítja, hogy csoportokon belül is vészes különbségek születtek. A kiemelt kategória legmagasabb többlettámogatása 766%-a a legalacsonyabbnak, míg ez az arány a nemzeti kategóriában 206%.

»És mindez úgy, hogy gyakorlatilag azonos, vagy hasonló feladatokat látnak el az együttesek, amennyiben a zenekultúra magas színvonalon történő megismertetése a cél a fiatal generációval, és a kulturális igény kielégítése minden korosztály és minden régió számára.«

Ma kétségtelenül újra folyik a harc a fennmaradásért. A válságok sora mellett nap mint nap tanúi lehetünk a nem megfelelő pozícióba ültetett döntéshozók rosszabbnál rosszabb döntéseinek, amelyek újra

és újra azokat erősítették, akik a kapcsolati tőkájük alapján, vagy ügyeskedéssel akartak és akarnak mindig előnyösebb helyzetbe kerülni. A bejáratott gyakorlat szerint hiába van előadó-művészeti törvény beépített normatív támogatási rendszerrel, ma is egyre növekszik a „kézből etetésre szánt” összegek nagysága. Ez pedig az „okosban” mindent elintéző törekvéseknek táptalaja abban a társadalmi szövetben, amelyben nagyítóval kell keresni a kultúrát szerető, értő és támogató réteget.

Ennek következménye, hogy ma visszatért a közbeszédbe, hogy „sok-e a zenekar”. A kérdést már 1998-ban tárgyalta a Magyar Televízió „Mélyvíz” című adása, amely egy újonnan alakított zenekar vezetőjének dolgozatában szereplő javaslatlaltal, nevezetesen a zenekarok számának csökkentésének témájával foglalkozott. Mindezt akkor, amikor az akkori két Németország 90 millió lakosára közel másfélszáz, Anglia 56 millió lakosára száznál több zenekar jutott, zömmel az adófizetők pénzéből fenntartva!

Ez ma sincs merőben máshogy, éppen ezért érthetetlen, hogy olyan támogatások megszerzésére biztatják a hazai előadó-művészeti szervezeteket, amelyek hazánkban gyakorlatilag nem léteznek. A TAO megszüntetése óta a hazai nagyvállalatok legfeljebb a sport irányú mecenatúrára hajlandók. Elvértve, csak nagyon kis százalékban találunk kulturális célú támogatást. A magánszféra pedig egyrészt nem olyan tehetős, másrészt nem olyan kultúrákedvelő és értő, mint a hajdanvolt arisztokrata réteg.

»Ezért jutottunk ma odáig, hogy még a szakmai berkekben is felesleges zenekarokról beszélnek.«

A baljóslatok nem válogatósak: harangoztak már vidéki zenekarok felett is, amelyeket legszívesebben sorstársa nyelne le egészben az adott régió vezető szerepéért folyó harca során, de megkondítják már a harangokat egyes budapesti zenekarok felett is.

Ne higgyék azok, akik zenekarok megszüntetését óhajtják, hogy ezzel áldoznak a magyar zenekultúra oltárán! De azok se higgyék, hogy előrevívő, netán korszakalkotó gondolkodásúak, akik a hagyományos zenekarok megszüntetését javasolják, lecserélve a nemzeti kulturális identitás egyik legfontosabb, tradicionális elemét staggione típusú, alkalmilag verbuvált, saját hang, stílus és öntudat nélküli, vegyes összetételű zenekarokkal. Ezek a „művészek” nincsenek tisztában azzal, hogy nemzetünknek a zenekultúra az egyetlen, nyelvi nehézségektől független, exportálható „hungaricum”, amelyre leginkább büszkék lehetünk. Ennek szerves része a szimfonikus zenekarok családja.

A gazdasági helyzet – sajnálatos módon – évek óta kedvez a demagóg és szűklátókörű gondolatoknak. Ma már egyre nyilvánvalóbb – figyelemmel kísérve az európai példákat is – hogy a zenekarok létszámát célzó támadások kizárólag az államháztartási hiányokból, illetve azok okainak félremagyarázásából fakadnak. Zenekarok megszüntetése vagy szándékos elsorvasztása beláthatatlan károkat okozhat, sokkal nagyobbakat, mint ezen kulturális kontinuitás-őrző formátumok életben tartása, vagy még inkább, hatékonyságuk segítése. Gondoljunk csak egy-egy zenekar évtizedek alatt kinevelődött, odaszoktatott törzsközönségére, az ebből fakadó jegybevételekre, a hangversenytermekre, amelyek erre a bevételre is számítanak, a zenei képzésre, ami egy jelentős réteg megélhetési forrása, a hangverseny-szervezési ágazatra és nem utolsósorban az idegenforgalomra, amely nagyban támaszkodik a hazai kulturális lehetőségekre – hogy csak néhányat említsek. Ennek ellenére időről időre támadások tanúi lehetünk mind a magyar zenekari kultúra egészét, mind pedig az egyes zenekarokat illetően.

Ezek után tegyük fel a kérdést magunknak: ismerve hazánk társadalmi fejlettségét, berendezkedését, képesek lehetünk volna szervezetenként érdemben befolyásolni a folyamatokat? Javít-e a helyzetünkön, ha egymásnak esünk és magunk között keressük a bűnbakot? Javít-e a helyzetünkön, ha nem maradunk együtt a külső hatások által végzett rombolások következményeként? Nem az javít-e valamelyest a kialakult viszonyokon, ha még szorosabbra zárjuk sorainkat és közösen próbálunk meg az erős ellenszélben a külsőleg vezérelt megosztottság ellenére is egységet mutatni?

Epilógus, vagy kibontakozás?

Ennek megválaszolása a feladata a most következő tállalkozók sorozatának. Én, mint a szervezet alapítója, harminc hosszú évig szolgálja, úgy is mint elnök, de úgy is mint főtktár, csupán azt kívánom, hogy minden tagszervezetünk a józan belátás, a higgadt értékelés és az egészséges rivalizálás közben is a sorstársak irányában való tolerancia jegyében vágjon neki a következő harminc éveknek! ■

A MINŐSÍTETT SZIMFONIKUS ZENEKAROK ÁLLAMI TÁMOGATÁSI ARÁNYÁNAK VÁLTOZÁSAI		ÉV	TÁMOGATÁS	EGY ZENEKARRA JUTÓ ÁTLAGOS ÖSSZEG	ARÁNY
KÖZPONTI KÖLTSGÉGVETÉSI TÁMOGATÁSOK	A későbbi kiemelt kategóriába tartozó 5 zenekar (BDZ, ODZ, MÁV, Zugló, Szoznok)	2006	231,500,000	46,300,000	43%
	A későbbi nemzeti kategóriába sorolt 6 zenekar (Győr, Szombathely, Pécs, Szeged, Debrecen, Miskolc)	2006	651,000,000	108,500,000	23,4%
	A későbbi kiemelt kategóriába tartozó 5 zenekar	2013	256,300,000	51,260,000	43%
	A későbbi nemzeti kategóriába sorolt 6 zenekar	2013	716,100,000	119,350,000	23,3%
	A későbbi kiemelt kategóriába tartozó 5 zenekar	2017	504,900,000	100,980,000	56%
	A későbbi nemzeti kategóriába sorolt 6 zenekar	2017	1,077,600,000	179,600,000	17,8%
	A kiemelt kategóriába tartozó 6 zenekar (BDZ, ODZ, MÁV, Zugló, Szoznok, Székesfehérvár)	2022	964,620,000	160,770,000	55%
	A nemzeti kategóriába sorolt 6 zenekar (Győr, Szombathely, Pécs, Szeged, Debrecen, Miskolc)	2022	1,768,920,000	294,820,000	18,3%
TAO	TAO-bevétel 2018				
	A kiemelt kategóriába tartozó 6 zenekar	2018	509,254,296	84,875,716	21,3%
	A nemzeti kategóriába sorolt 6 zenekar	2018	238,872,057	39,812,010	4,7%
TÖBBLETTÁMOGATÁSOK	TÖBBLETTÁMOGATÁS 2019				
	A kiemelt kategóriába tartozó 6 zenekar	2019	1,048,940,000	174,823,333	14,9%
	A nemzeti kategóriába sorolt 6 zenekar	2019	702,098,600	117,016,433	6,7%
	TÖBBLETTÁMOGATÁS 2020				
	A kiemelt kategóriába tartozó 6 zenekar	2020	1,215,380,000	202,563,333	19,3%
	A nemzeti kategóriába sorolt 6 zenekar	2020	631,080,000	105,180,000	5,2%
	TÖBBLETTÁMOGATÁS 2021				
	A kiemelt kategóriába tartozó 6 zenekar	2021	1,215,380,000	202,563,333	19,3%
	A nemzeti kategóriába sorolt 6 zenekar	2021	631,080,000	105,180,000	5,2%
	TÖBBLETTÁMOGATÁS 2022				
	A kiemelt kategóriába tartozó 6 zenekar	2022	1,215,180,000	202,530,000	19,3%
	A nemzeti kategóriába sorolt 6 zenekar	2022	631,080,000	105,180,000	5,2%
	A legmagasabb többlettámogatást kapó, a kiemelt kategóriába tartozó zenekar	2022	540,970,000		7,6%
	A legkisebb többlettámogatást kapó, a kiemelt kategóriába tartozó zenekar	2022	70,650,000		1,3%
A legmagasabb többlettámogatást kapó, a nemzeti kategóriába tartozó zenekar	2022	144,910,000		2,0%	
A legkisebb többlettámogatást kapó, a nemzeti kategóriába tartozó zenekar	2022	70,500,000		0,4%	

“Vagyok, mert vagyunk”

Három évtizeddel ezelőtt alakult meg a szimfonikus zenekarok szakmai szövetsége

Lejegyezte:
Réfi Zsuzsanna

A kilencvenes évek elején a hazai zenei életben bekövetkezett változások, – a legjobb muzsikuskok elvándorlása egy újonnan alakított együttesbe, a tradicionális zenekarok anyagi és művészi ellehetetlenülése az állami támogatások aránytalansága miatt, a kényszerű egyéni útkeresések és lobbipróbálkozások – világítottak rá arra, miért lenne fontos egy olyan szervezet, amely a teljes zenekari szcénát tudja képviselni. Több hónapos előkészítést követően, 1993-ban hívta életre 13 együttes a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetségét, mely az azóta eltelt három évtizedben olyan ügyekben játszott kiemelkedő szerepet, mint a jelentős állami támogatást nyújtó egykori BM-keret megszületése, az előadó-művészeti törvény előkészítése, vagy a Zenekar lap elindítása. Ahogy teltek az évek, a hivatásos tagzenekarok száma 16-ra nőtt, továbbá csatlakozott a Regionális Zenekarok Szövetsége is 8 taggal. A szervezet több nemzetközi elismerést is átvehetett, s más országok együttesei számára is mintául szolgált. A kezdeti esztendőkről emlékezve több alapító tag emelte ki a zenekarok egymás iránti szolidaritását, az egységes szakmai álláspontot, ami segített az érdekképviseleti ügyek terén is. A jubileumra készülve felvetődik a kérdés, mennyit érnek ma az egyéni utak és mennyit az összefogás ereje...

Az évforduló előtt tisztelve az alapítók, s a kezdeti időszak aktív tagjai – Popa Péter, Gyimesi László, Kovács Géza, Fenyő Gábor, Baross Gábor, Szklenár Ferenc, Gyüdi Sándor és a szervezet mostani elnöke, Herboly Domonkos – március 30-án a Műpában gyűltek össze múltidéző beszélgetésre. (Sír László, a Miskolci Szimfonikus Zenekar egykori igazgatója nem tudott jelen lenni, csak telefonon köszöntötte az egybegyűlteket, s később külön mesélt a szervezetről.)

A beszélgetést Herboly Domonkos – mint jelenlegi elnök – nyitotta meg, és kifejezte reményét, hogy a kezdetek felidézésével talán a mostani tagság kap egy kis lelki támogatást ahhoz, hogy felismerje az összefogás jelentőségét. Csak így válhat valóban erőssé és jó célokért küzdő társasággá a Szövetség.

Popa Péter –

– Ha valami probléma adódott, én mindig a kiváltó okokat kerestem, hiszen azáltal lehet megtalálni a megoldást. A kilencvenes évek elején, kimagasló támogatással hivatásossá vált a Fesztiválzenekar. Az így kialakult bérfinanszírozás elindította az addigi vezető zenekarokból az elvándorlást, mindig abba az irányba, ahol magasabb fizetést lehetett elérni. A minisztérium első lépésként csupán egyetlen együttest mentett meg – megduplázta a fizetést az Állami Hangversenyzenekarnál. Így tragikus helyzet alakult ki az Operazenekarnál éppúgy, mint a Rádiózenekarnál – amelynek akkor a tagja voltam – s mindegyik együttes külön-külön keresett utakat azért, hogy szintén elérje a fizetésemelést. Az együttesem Művészeti Tanácsának elnökeként úgy gondoltam, hogy a Rádiózenekar ne álljon be ebbe a sorba, ezért levelet írtam az akkori művelődési és közoktatási miniszternek, Andrásfalvy Bertalannak, hogy a magyarországi zenekari finanszírozást a jól működő nyugati minták alapján szükséges lenne törvénnyel szabályozni. Ezt a levelet végül az akkori államtitkár, Fekete György vála-

szolta meg azzal, hogy alapítsunk egy szervezetet, és nyújtsunk be jogszabálytervezetet. Elkezdtem telefonálni, címekeket gyűjteni, és nemsokára sikerült is egy találkozót megszervezni, amelyet a Vigadóban tartottunk. Ezen megjelentek a zenekarok művészeti tanácsainak képviselői mellett karmesterek is. Eközben mindennek híre ment, és a Magyar Zeneművészek és Táncművészek Szakszervezetének vezetője, dr. Gyimesi László javaslatára volt egy megbeszélésünk a Városligeti fasorban, ahol meggyőződtem arról, hogy olyan szakmai szervezatként kell létrehozni a társaságot, amely a szakszervezettel alapvetően együttműködik, tehát az egyéni érdekvédelem és a szakmai érdekvédelem bizonyos esetekben együtt léphet föl, ettől válik erősebbé. Így már az alakuló gyűlés is a szakszervezet Városligeti fasorban lévő épületében volt, melyről máig őrzöm a jelenléti ívet. Így kezdődött...

dr. Gyimesi László –

– Így igaz. Azt is mondhatnánk, hogy mindent a Fesztiválzenekarnak köszönhetünk, hiszen e nélkül nem

lett volna Szövetség, mert a Fesztivál zenekar aktivitása és anyagi lehetőségei hátrányosan érintették a budapesti nagyzenekarokat, így a támogatási különbségek összehozták egy táborba a magukat vesztesnek érző zenekarokat... Egyébként akkoriban jött létre a Zenetanárok Társasága, a Jazz Szövetség, a Magyar Nótaénekesek Szervezete. Mindenkit befogadtunk, helyet adtunk nekik a szakszervezet épületében. A Zenekari Szövetség izgalmas feladatot jelentett, hiszen volt egy fővárosi probléma, miközben a vidéki zenekarokkal senki nem törődött. Lényegesnek tartottam, nehogy elit problémát kreáljunk a kialakult helyzetből. Ha jól emlékszem, én írtam a szövetség alapszabály-tervezetét. Péter koncepciója az volt, hogy ez ne egy igazgatói szervezet legyen, hanem a művészeti tanácsok szövetsége, s ez 2008-ig így is volt, akkor alakult át munkáltatói szervezetté.

P. P.:

– Aminek több oka volt, többek között az anyagi háttér. Hiszen azonnal szó volt tagdíjról, különböző anyagi kötelezettségekről. Az első időkben együtt voltak jelen a szakszervezeti vezetők és az úgynevezett zenekari bizottságok, vagy művészeti tanácsok vezetői és az igazgatók. Teljes volt az összhang, de ugyanakkor ahhoz, hogy anyagi kötelezettségeket vállaljanak az együttesek, az igazgatók hozzájárulása kellett. Ez volt az egyik ok. A másik pedig az, hogy időközben Kovács Géza személyében elindult az a kezdeményezés, hogy legyünk tagjai a Pearle-nek, (Performing Arts Employers Associations League Europe) az európai előadó-művészeti szervezetek brüsszeli székhelyű szövetségének. Így a megfelelő utat az jelentette, hogy átalakulunk egy munkáltatói szervezetté. Egyébként maga az eredeti modellem jó szándékú volt, de nem volt tökéletes, hiszen kiszámíthatatlan volt, hogy melyik zenekarnál működött valóban művészeti tanács.

»Hogyan lett 80 millióból 150 millió forint«

Gy. L.:

– A rendszerváltás előtt a vidéki zenekarok a városi, vagy a megyei, városi tanácsokhoz tartoztak, tulajdonképpen az állami rendszer részei voltak. Így aztán az önkormányzati rendszer létrehozása után magukra maradtak, mert az önkormányzati törvény szerint már nem volt kötelező feladat a művészeti intézmények fenntartása. Bizonytalanná vált az együttesek helyzete, és ekkor sikerült központi támogatást szerezni számukra, összesen 80 millió forintot.

Amikor ugyanis erről döntés született, zenekaronként 10 millió forintot állapítottak meg. Ez úgy alakult ki, hogy hat zenekar volt, plusz a debreceni Kodály Kórus, s kiszámolták rögtön, hogy ha zenekaronként adnak 10 millió forintot, akkor az 80 millió...Persze a költségvetési tervezés nem így számolt,

hanem 80 millió forint támogatást tudott adni a zenei célokra, a részletek költségvetési szinten nem voltak érdekesek. Ami egyébként akkoriban egyáltalán nem volt jelentéktelen összeg. Így létrejött a köldökzsinór a központi költségvetés és az önkormányzatok között a fenntartás terén, és onnantól kezdve a zenekarok már levegőhöz jutottak. Éveken keresztül osztották ezt a BM-keretnek nevezett összeget – ami onnan kapta a nevét, hogy az önkormányzatok felügyelete a BM-hez tartozott. Ezt a keretet egyébként még a Bokros-csomag idején sikerült is megnövelni. A költségvetés pénzügyminisztériumi tervezői nagy jóindulattal figyelték a zenekarokat és jelezték, hogy „találtak még valahol maradvány 70 milliót”, szívesen megemelik az un. BM keretet, miközben a Bokros csomag inkább elvont általában... Így lett a zenekaroknak 150 milliójuk. Nagyon fontosnak tartom azt is, hogy elindítottuk Péterrel a közös rendezvényeket. Zamárdiban a szakszervezeti üdülőben gyűltek össze rendszeresen az igazgatók és a szakszervezeti képviselők. Bízom abban, hogy nagy döntéseket együttműködéssel és fehér asztal mellett lehet meghozni, és úgy gondoltam, így összekovácsolódhatunk.

P. P.:

– Az Andrásfalvy Bertalannak írt levelemben hangsúlyoztam, hogy egységes finanszírozási rendszert kell létrehozni, és ez egy kiemelt pont volt az alapszabályunkban is. Célul tűztük ki, hogy szülessen egy törvény, amelynek a kialakításában mi is részt veszünk. Gyimesi László viszont rávilágított, hogy csak zenekari törvény nem születhet meg, túlzottan kis területnek számít, de a teljes előadó-művészeti területre vonatkozóan, mint előadó-művészeti törvény létrejöhet speciálisan a zenekarokra vonatkozó szabályokkal kiegészítve. Soha nem felejttem el, hogy ott ült a társaság Zamárdiban, és a beérkezett adatok alapján próbáltunk sakkozni, hogy milyen ismérvek alapján lehetne elosztani a pénzt. Ott volt az Excel-tábla kivetítve, és tulajdonképpen így indult el ez az egész... Aztán 2008-ban meg is született a törvény.

Gy. L.:

– Egyébként az előadó-művészeti törvény megszületése után a Nemzetközi Zenei Tanácstól a Zenei Jogokért elnevezésű kitüntetést Kovács Gézával – aki akkor már a Szövetség elnöke volt – együtt vehettük át. Azt, hogy Magyarországon a szakma képes volt egy ilyen törvény megszületését elősegíteni, azt nemzetközi viszonylatban is nagy jelentőségű ügynek ítélték meg. Bár volt már néhány módosítás az utóbbi években, azt látom, a zenei rész a nagyon felkészült és lelkiismeretes előkészítés eredményeként kiállta az idők próbáját, és így most is működőképes. Az, hogy a politika hogy rontja el, zavarja össze, az már nem az eredeti törvény hibája...

» 1935-ben Budapesten 22 zenekar működött«

Kovács Géza –

– Én arra emlékszem a Szövetség megalakulásával kapcsolatban, hogy túl voltunk a rendszerváltás első mámorán és első másnaposságán, és – bár ilyen-olyan gyermekbetegségek árán, de – hihetetlen nagy szerveződés indult meg az egész országban. Ez bennünket sem hagyott hidegen, mert annyira új volt számunkra az, amit demokráciának gondoltunk, hogy valóban rengeteg szervezet alakult a kultúra területén is, többségének azonban mára nyoma sincsen. Viszont a mi Szövetségünk egyelőre még elmondhatjuk, megmaradt. Péter egy olyan zenekarnál dolgozott, amelynek nem volt egy munkáltatói joggyakorlója. Sőt, emlékezzünk vissza, hogy nagyon sokáig mi magunk, igazgatók is vonakodtunk magunkat munkáltatóként definiálni, mert mondtuk, hogy úgyis az önkormányzat vagy a minisztérium dönt. Rá kellett erre vezetni minket. Később, amikor külföldön járva, hasonló szervezetek létrehozásánál bábkodtam, akkor is láttam, az a kérdés, hogy ki írja alá a munkaszerződést. Te? Tehát akkor te vagy az igazgató. Aztán valóban kialakult, hogy mi igazgatók tudjuk ennek a szervezetnek a gerincét képezni. Nagy szerencsénk volt, hogy ilyen kompromisszumkész, felkészült vezetője volt a zenész szakszervezetnek, mint Gyimesi László, aki mindig a közös ügyet tartotta szem előtt és nem a saját legitimitását hangoztatta folyton folyvást.

– Szerencsénkre vagy pechünkre az elmúlt 33 évben nem volt átfogó kulturális politikai elképzelés, még csak egy kormányzati ciklus átívelő sem. Ugye hajlamosak vagyunk a történelemben matatni a jó és rossz példákért, de tudjuk, hogy a klebelsbergi kultúrpolitikának melyek voltak a mozgatórugói. Épp a minap néztem át egy 1935-ös, a magyar zenéről szóló, komoly almanachot. Budapesten 22 zenekar működött 1935-ben. Ezek között természetesen ott volt a Filharmóniai Társaság, vagyis az Opera Zenekara, a Székesfevárosi Zenekar, a Budapesti Hangversenyzenekar. De összesen 22 zenekart számoltam össze, ezek között nyilván sok volt a műkedvelő, a félprofi, de mégiscsak volt valamifajta íve a kulturális politikának. Ami persze tudjuk, hogy hova vezetett, de az elmúlt 33 év arra volt példa, hogy rángatják összevissza a kultúra szekerébe befogott lovak száját, és magunk tapasztalhattuk, hogy gyakran egy négyéves ciklust sem húz ki egy-egy miniszter, államtitkár, akik bemutatkozásukkor nagy ívű elképzeléseikről beszélnek, közben mi meg ott vagyunk a frontvonalon...

– És hát ahogy Péter említette, 1996-ban, az egy nagyon jelentős lépés volt, és én akkor nagyon-nagyon büszke voltam, amikor Londonban részt vehettem az első PEARLE konferencián. Az is egy ablakot nyitott a világra, hogy lám, ezt így is lehet csinálni. A PEARLE

már akkor sem volt gyenge szervezet, de most már tényező az európai politikai életben, számos olyan ülésen vehettünk részt Lacival, aki a FIM (Zenészek Nemzetközi Szövetsége) képviselőjében volt ott, amelyeken jól előkészített anyagokból próbáltuk megelőzni a nagy bajokat. Itthon egy darabig működött a Nemzeti Érdekegyeztető Tanács, de hát sajnos az évek múlásával ennek a szervezetnek is kissé formális lett a működése.

– Számomra az évek során egy folyamatos depressziót okozott, hogy mindig kérdéses volt, hogy a kormányzat partnernek tekint-e bennünket, vagy sem... Azért, hogy ma a Szövetség nem képvisel akkora potenciált, mint a kilencvenes vagy a kétezres években, nehéz lenne csak magunkat vádolni. Kétségtelen, hogy nyilván korunk és emlékeink alapján visszasírjuk az első periódus éveit, amikor az igazgatók, akik akkor vezették ezt a Szövetséget, ösztönösen tudták azt, amit én Dél-Afrikában egy ottani törzstől tanultam meg, a kifejezést talán ismeritek: ubul tu, aminek a lényege: vagyok, mert vagyunk. És szomorúan látom – most már remetei magányomból –, hogy ismét ott tartunk, ahol a Szövetség megalakulása előtt: egyéni kilincselések, baráti, rokoni, üzleti kapcsolatok azok, amelyek egy-egy zenekarnak több pénzt juttathatnak. Nincsen tudomásom szerint egy átfogó, valamilyen egzakt mérce szerint szétosztható és garantált pénz az együttesek számára. Úgyhogy én a zenekarok helyében most nagyon-nagyon összefognék. Én azt látom egyedül jónak, hogy mindenfajta személyes sérelmet, meg „villamos- és trolibusz közlekedést” figyelmen kívül hagyva mutasson egységet a Szövetség...

AKIK AZ MEGALAKULÁSKOR IS OTT VOLTAK MÁR

»Egy újság, amely ezzel a közösséggel foglalkozik«

P. P.:

– Én azt látom leginkább problémának, hogy a mostani zenekari életből hiányzik a tolerancia a másik együtessel szemben. A legügyesebb lobbizóknak is tudniuk kell, hogy nyílt titok, ha a másik területére ácsingóznak, a másíknak a vesztét kívánják, miközben szidják a Szövetséget és hiányolják az összetartást...

– De térjünk vissza a pozitívumokra. Szintén közös elhatározás volt, és úgy gondolom, hogy a Szövetség

összetartását és sok minden mást is segített, hogy megalakulásunk után fél évvel Lacival elhatároztuk, létrehozunk egy újságot, egy szakmai orgánumot, ami konkrétan ezzel a közösséggel foglalkozik. Ennyi év távlatából a lap jelentősége túlmutat az aktuális szezon történésein, egy korszak történelmének megörökítője lett. Minden megjelent száma megtalálható az interneten, a Széchenyi Könyvtárban, és aki egyszer kíváncsi lesz a magyar zenekarok 20. század végi és 21. század eleji működésére, csak innen nyerhet releváns információkat.

Gy. L.:

– Péter munkáját dicséri az első pillanattól kezdve a fantasztikus színvonal. Én magam nagyon büszke vagyok arra, hogy együtt csináljuk. Ahogy arra is, hogy a szak-szervezet a Parlandót is kiadja, ami a rokon zenepedagógiai területnek az egyetlen szakmai lapja a mai napig. Most már csak online jelenik meg, de így sokkal többen olvassák, mint a nyomtatott verziót. Kevés szakszervezet mondhatja azt el magáról, hogy ilyen típusú dolgokkal egyáltalán foglalkozik.

– Visszatérve a Szövetség történetére, emlékszem, Hámori József miniszter támogatásával született meg a központi közalkalmazotti zenekarok pótléka. A mi kezdeményezésünk volt, plusz pénzt hozott a rendszerbe, és mindezt Hámori József vállalta, aki egyébként bámulatos miniszter volt. Ragaszkodott például ahhoz, hogy az ő személyes tanácsadó testületében is benne legyen valaki a Szövetségtől. Ő így gondolkozott a világról. A pályafutásom alatt ő volt a legkiválóbb elme, a legkiemelkedőbb miniszter...

Fenyő Gábor –

– A rendszerváltás idején, '89-ben, én már húsz éve voltam zenekari muzsikos a MÁV Szimfonikusoknál. Ekkor felmondott a szimfonikusok korábbi ügyvezető igazgatója, Szilágyi Mihály, aki utána a Rádió zenei együtteseire ment. Addig minden egyes ügyvezető igazgatót az Andrassy útról, a MÁV Székházból neveztek ki. De a rendszerváltás idején, '98 derekán, a MÁV-ot hirtelen visszaalakították részvénytársasággá, minden megváltozott ott is, és azok az emberek, akik addig kiválasztották, kit jelöljenek igazgatónak, már nem folytatták, így ott állt a zenekar ügyvezető igazgató nélkül. És bármilyen furcsa, de volt egy zenekari muzsikos, aki, mikor erről egy társulati ülésen szó esett, azt mondta, legyen a Fenyő Gabi. Nekem soha nem volt ilyesfajta ambíció, de be kellett látnom, hogy abban a helyzetben nincs más megoldás. Elvállaltam a megbízott igazgatói pozíciót egy fél évre, és ezt az időt arra használtuk, hogy pályázatot hirdettünk erre a pozícióra. Nos, ez azért volt érdekes és furcsa, mert ilyen állást pályázaton hirdetni Magyarországon addig nem volt szokás. Tényleg nem tudom, hogy honnan jutott eszembe. Többen

pályáztak, és a bizottság, amelyik erre ki volt jelölve, Kovács Gézát választotta. Azt hiszem, hogy az életünk legjobb döntése volt. Géza nagyszerűen kézbe vette az ügyeket. Amikor elkezdte, csak annyit kért, hogy én, aki már fél évig benne voltam a főnökségben, maradjak mellette, mint valamiféle asszisztens. Neki is az volt a motivációja, hogy próbáljuk meg valamilyen szervezett körülmények között ellensúlyozni azt a rossz és negatív hatást, amit a Fesztiválzenekar léte jelentett. Pontosan ugyanebben az időben történt az, hogy egyszer fölhívott Fischer Iván telefonon, s fölkért arra, hogy a rövidesen hivatásossá váló Fesztiválzenekarnak vállaljam el a zenekari vezetői tisztségét. Nem tudom, hogy honnan gondolta, hogy erre alkalmas vagyok, talán azért, mert a MÁV-nál is annak az adminisztrációjával foglalkoztam, hogy az egyes szólamokban ki játszik, ki nem játszik. Erős belső küzdelem után úgy döntöttem, hogy ezt a kihívást ki kell próbálni, így vállaltam. '92 novemberében léptem be ott, s összesen tíz hónapig dolgoztam az együttessel. Miután felmondtam, Géza volt olyan nagy-lelkű, hogy visszavett a MÁV-hoz. '93 tavaszán, a Szövetségünk alakuló ülése idején még ott dolgoztam. Péter – szerintem nagyon helyesen – úgy gondolta, hogy kell lennünk annyira fair játékosoknak, hogy a BFZ-t is meghívjuk a Szövetségbe, azonban ők ezt a felkérést elutasították. A legerősebb emlékem a Szövetség első időszakából, az a különböző tagzenekarok közötti szolidaritás.

K. G.:

– Péter a német modell alapján álmodta meg a Szövetséget. De akad angol példa is. Föl sem merül, hogy bárki, a londoni szimfonikusok vagy a Filharmónia zenekar ne lenne tag, és ne lenne automatikusan részese a közös döntéseknek. Vannak persze különbségek országokként. Ott voltam a Bolgár Szövetség bölcsőjénél, ott is a teljes előadó-művészeti társaság tagja a szerveztüknek. S bár akadnak kivételek, de az európai országok zömében léteznek ezek a munkáltatói szervezetek, amelyek a zenekarokat, illetve az ilyen hivatásos zenei együtteseket képviselik, és partnereik a megfelelő szak-szervezetek. Persze, a világnak azon a részén az előadó-művészetben, ahol a szabadúszás, a társulattól való szabadság függetlenségnek a formája létezik, amit maga a muzsikos vagy a színész választ, természetesen senki nem számlával fizet, hanem ugyanúgy TB-zik, adózik, minden járulékot fizet, tehát társadalmi, szociális biztonságban van.

– És ha már itt tartunk, arra a sok-sok problémára, amiről ti számot adtok a Szövetség jelenlegi működéséből, akkor én pironkodva gondolok arra, hogy mi voltunk az elsők a volt szocialista táborban, hiszen sehol sem létezett ilyen szervezet. Engem, mint a véres zászlót hurcoltak körbe ezen a területen, hogy magyarazzam el az ottani kollégáknak, hogy mi ez a szervezet és miért

kell nekik is megalapítani. És így jött létre a lengyel, a cseh, a szlovák, a bolgár előadó-művészeti munkáltatók szervezete, az észti, a litván és a lett ugyancsak. És akkor most itt vagyunk azzal a rémképpel a szemünk előtt, hogy mi lesz, ha itt megint kilincselő igazgatók és lob-bisták, és vezető politikusok volt padtársai fognak majd maguknak harácsolni, hagyva, hogy a többi vesszen...

»A szövetség az igazgatók
akadémiája is volt«

Gyüdi Sándor –

– A szövetségben nagyon sok pozitívumot láttam azonnal. Ez az igazgatók akadémiája is volt, hiszen senki nem lehet fölkészült erre a feladatra, aki először csinálja. Számomra fontos tapasztalat volt, és az én munkámat nagyon segítette minden, amit tőletek hallottam. Olyan is volt, hogy kifejezetten képzésszerű formákat csináltunk. Emlékszem például, amikor elnökségi tag voltam, Szegedre hívtam az elnökséget, megbeszéljük, hogy milyen szakértőket hívjunk össze, s persze volt még halászlé-szakértő is...

– A szakmai szervezeti lét különböző lehetőségei szempontjából nekem komoly összehasonlítási esélyem volt, hiszen 2008-tól színigazgató voltam és belesöp-pentem a vidéki színigazgatók szervezetébe, ami hasonló egyesülés volt. Forró időszak volt ez a törvény előkészítésének utolsó évében. Miközben ismertem a törvény-előkészítési folyamatot, hiszen gyakorlatilag a kezdetektől elnökségi tag vagyok, akkor éppen társelnök voltam. A zenekari igazgatókat az állami támogatás rendszere érdekelte igazán a törvényből, a színigazgatókat pedig a vezetők kinevezésének rendje... Szóval az, hogy mi a szakmaiság, az nagyon különbözött a mi szervezetünkénél és a színigazgatóknál.

– Mivel a gyökereknél nem voltam jelen, számomra kicsit furcsa volt, hogy minden összejövetelünk refrénje a Fesztiválzenekar működése volt. Mi ugyanis ezt már elfogadtuk kész ténynek, azzal, hogy ez mindig így fog maradni.

Herboly Domonkos –

– Én 2006-ban kerültem erre a területre. Nagyon fiatalon, most itt utólag azt mondanám, hogy túl fiatalon, 30 évesen debreceni igazgatóként, és nekem is ugyanez volt az érzésem a Fesztiválzenekar kapcsán. Nyilván azért, mert mi annak a közvetlen hatását már nem érzékeljük.

Gy S.:

– Mi volt az én körömnem, a vidéki igazgatóknak a problémája? Az, hogy lehet azért dolgozni, hogy a Fesztiválzenekar és a többi budapesti együttes között ne legyen ekkora a különbség, de mi vidéken egy kicsit lema-

radva éreztük magunkat a fővárostól. Az olló egyre nyílt és nyílik, ahogy erről a Zenekar lap nagyon nyíltan és egyre élesebben fogalmazva írt is.

– Nagyon tanulságos, ahogy mondtátok, milyen változásokon ment keresztül a Szövetség, hogyan változott a kormányzati hozzáállás, milyenek lettek a nemzetközi minták. Az tényleg megállapítható, hogy nem a munkáltatói és a szakszervezeti oldalnak a konfliktusa a bomlasztó hatás a mi szervezetünkben, hanem a munkáltatóknak, tehát az egyes zenekaroknak az érdekei divergálnak. És sok-sok kis Fesztiválzenekar lett a Szövetségben, emiatt tényleg őszintén kimondhatjuk, hogy változásra van szükség.

Baross Gábor –

– Egy kérdés, miben látjátok az összefüggést? Tehát, hogy mit lehetne tenni ma? Amit akkor a Fesztiválzenekar elindított, egyértelművé tette, hogy muszáj egy érdekszövetségbe tömörülni. Mit lehet most tenni, hogy ez a szövetség új életre keljen, vagy újra erőssé váljon, vagy mindenki azt érezze, hogy ne az egyéni alkukat részesítse előnyben, hanem közös fellépéssel próbálja meg elérni a céljait?

»Egyetlen védőpajzsa van a rendszernek:
a normatív,
kiszámítható finanszírozás«

Gy. L.:

– Amikor a kormánnyal az előadó-művészeti törvény komoly előkészítésénél tartottunk, ez nem csupán törvény volt, hanem az akkori árak mellett a kormányzat ígért 3,5 milliárd forint fejlesztést. Nekünk már akkor azon kellett gondolkodni, hogy ezt hogyan tudjuk felosztani. Ezért is kerültek be a törvénybe azok a felosztási elvek, amelyek többé-kevésbé a mai napig benne vannak. Normatív és kiszámítható volt. Az én fejemben egyébként mindvégig az volt, hogy itt csak egyetlenegy védőpajzsa van a rendszernek: a normatív, kiszámítható finanszírozás állami oldalról. Amikor eljutottunk oda, hogy látszódom, milyen összegek jönnek ki, akkor bizony durva támadások értek bennünket. Azt jól láttam, hogy ez a szabályrendszer át fog menni, de összességében én is látom, hogy ezt az „uram-bátyám”, kijárós módszert sokan szeretik még ma is.

Szklenár Ferenc –

– A Duna Szimfonikus Zenekar a kezdetektől a pálya szélén lévő együttes volt. Teljesen speciálisan másképpen finanszíroztak minket, s mindig csak ámultunk és bámultunk a BM-keretes elosztáson. Mert dacára, hogy mi a BM-hez tartoztunk, ebből az összegből soha egyetlen fillért nem láttunk... De az az üzenetem a Szövetség szükségessége mellett, hogy minden időnkben lesznek olyan fenntartók, akikkel

sokkal könnyebb megértetni azt, miért és hogyan működik egy szimfonikus zenekar, hogyha van mögöttünk egy szervezet. Az egész csak azért felrúgni, mert beletörődünk abba, hogy mindenki egyénileg lobbizik, azt talán nem érdemes. Az, hogy a Szövetség első időszakától kezdve nyilván Péter, Laci, Géza, motoremberként hozta össze az egészet, ezt csak megköszönheti mindenki, aki normális és tisztán látja a dolgokat.

– Azt, hogy színvonalasan tudjuk demonstrálni a szakma életét az újsággal, azt is minden zenekar és tagszervezet megköszönheti. Hiszen ezt a lapot oda lehet adni egy polgármesternek, egy támogatónak, mert felsorakoztatja a magyar hivatásos szimfonikus zenekarokat, bemutatja a zenei élet történéseit. Nekünk nagyon sokat segített, amikor sajnos túl sokszor kellett a fenntartóval viaskodni. Sokszor még a táblázatokból is kimaradtunk, pénzügyileg nem létezett ez a zenekar... Nagy időt és ráfordítást igényelt tőletek, hogy ezt valamilyen szinten kezeltétek, demonstráltátok, és próbáltatok ezen javítani, változtatni. Nem véletlen, hogy ehhez a szervezethez akart csatlakozni minden új együttes.

»A sokfelé vágott torta«

P. P.:

– A „tortaszettek nagysága” minden szövetségi közgyűlésen szóba kerül, annak kapcsán, hogy voltak újonnan megalakult, a minősítés előtt álló zenekarok, amelyek kérték a felvételüket. Mindig az volt a válasz, hogy örülünk nekik, de hát akkor többfelé kell vágni a tortát, és akkor nekünk is kevesebb marad... És mindig az a döntés született, hogy jusson inkább kevesebb, de azok ugyanolyan muzsikuskok, mint mi vagyunk, ugyanúgy meg kell élniük. A különböző zenekarok közötti acsarkodásnak egy nyomát sem éreztem korábban. A felszín alatt voltak ellenségeskedések, de nem jutottak érvényre. Persze azért időről-időre előjöttek azok az elméletek is, hogy a mi kicsi országunkhoz képest túl sok zenekar van, és legyen inkább négyel kevesebb, de akkor azok legyenek jól megfizetve és képviseljenek igazi színvonalat...

F. G.:

– Rábeszéléssel vagy szentbeszéddel nem lehet elérni azt, hogy azok a mostani zenekari vezetők, akik a többiek rovására akarják a saját együttesüket helyzetbe hozni, változtassák meg a gondolkodásmódjukat, de azért azt mégis tudnunk kellene, hogy a Szövetséget valahogy meg kellene őrizni. Szerintem ez nagyon lényeges. Hiszen minden együttesben ugyanolyan muzsikuskok játszanak. Ha ezt átlátjuk, akkor nem akarjuk egymást tönkretenni, hanem próbálunk úgy boldogulni, hogy hagyjuk a másikat is élni.

»Szakmai érdekképviselőként működött a szövetség«

Sír László – telefonos interjú keretében

– A nyolcvanas évek elején, nem sokra rá, hogy zenekari igazgató lettem nem voltak könnyű helyzetben az önkormányzati együttesek, hiszen egyre inkább ‘kiment’ alóluk a Filharmónia, s a zenekarok nem rendelkeztek a koncertek szervezéséhez szükséges anyagiakkal. Igyekeztünk egymással kapcsolatot teremteni, s ebben a bizonytalan korszakban nagyon jó gondolat volt Popa Pétertől és Gyimesi Lászlótól, hogy össze kellene fogni a társulatokat egy szervezetbe. Először nem is az igazgatóké lett volna a főszerep, hanem a művészeti tanácsoké, de a szervezetnek hamar meghívottjai lettek az igazgatók is. Azt éreztük, hogy végre született egy olyan fórum, ahol a problémáinkat megbeszélhetjük, ahogy abban is reménykedtünk, hogy szakmai érdekképviselőként ugyancsak működni fog a szövetség. Így is lett, nagyon hatékony formává alakult, főként azért, mert a szakszervezet is részt vett mind ebben, végig tandemként működött a szövetséggel.

– Nagy eredmény volt, hogy létrejött a zenekarokat támogató, közös minisztériumi alap, s erre az összegre pályázhattak az önkormányzati együttesek. Végre önálló koncertszervezőkké is válhattak a társulatok, s a bérleti rendszer Miskolcon is sikeresen működött. Állandó kapcsolattartással, nagy egyetértésben működtünk a többi együttesrel, s az egyik nagy eredménynek tartom, hogy megszületett a Zenekar újság, ahol végre a szakmát érintő kérdéseknek, a kritikáknak is van helye, hiszen sajnos más orgánumból a koncertkritikák egyre inkább ki-koptak... Mindig nagy örömmel mentem az összejövetelekre, hiszen ilyenkor lehetett információhoz jutni a kormányzati elképzelésekről vagy arról, mi történik más együtteseknél. Sokat tanultam a kollégáktól, s jó barátságok is szövődtek a szövetségben. A többi zenekari igazgatótól is sok inspirációt kaptam az ember, s jó volt együtt gondolkodni. Azzal, hogy megalakult a szövetség, megszűnt az amagányosság, amit az ember együttesvezetőként korábban érzett, mert volt kivel konzultálni, eszmét cserélni. S mindig igyekeztünk nem egymás elől elszívni a levegőt...

– A legfontosabb, közösen elért siker pedig az előadó-művészeti törvény megszületése volt. S bár nem sokkal a törvény megszületése előtt már nyugdíjba vonultam, mégis úgy vélem, hogy a szövetség lényegét, a tanácskozási, közös érdekvégyesítési fórumot továbbra is meg kellene ővni, életben kellene tartani, hiszen ezzel sikerül elejét venni annak, hogy ne csak azok boldoguljanak, akik közelebb ülnek a tűzhöz... Azért is volna fontos, hogy működjön továbbra is valamilyen ernyőszervezet, mert például Miskolcon az utóbbi időben katasztrófálisan csökkent a fenntartói támogatás, de ez a gond nemcsak az egykori zenekaromat érinti...

»Feleleveníteni a régi szellemet«

Gy. L.:

– Mindenki ugyanabban a cipőben jár. Ez egy olyan műfaj, ahol el kell végeznie a muzsikusnak az egyetemet, évtizedeken keresztül tanulni, hogy döntő többségében néhány száz évvel ezelőtt megírt műveket eljátsszon. Maga a szakma nagyon egyedi és különleges. Az összefogás alapja egyrészt az a felismerés, hogy ezt csak ezek az emberek tudják. A másik felismerés az, hogy ezt hallgatni, amit mi csinálunk, csak azok akarják, akiket ez érdekel. Márpedig ez a közönség fogyatkozik, tudjuk nagyon jól, még a legjóindulatúbb számítás szerint is csak néhány tízezer ember... Tehát milyen helyzetben vagyunk? Rettenetesen kiszolgáltatottban, mindannyian. Ez a műfaj a piacon jegyekből nem tud megélni, hiszen minimális hasznot nem hoz. Nem mindegy, hogy most eljátsszák-e a művet, vagy nem játsszák el? Nem mindegy, hogy melyik zenekar játssza el, és hol és hányszor? Az átlagember gondolkodásában nem nagyon lehet olyan okokat találni, ami miatt ennek az egésznek értelme lenne... De mégiscsak van, mert minden valamire valóra adó ország megkülönböztetett kincsként kezeli.

– Ha azonban a Szövetség tagjai abban a két dologban nem értenek egyet, hogy egyformák vagyunk, és egyforma a közönségünk – hiszen ugyanazok jönnek el az ő és a mi koncertjeinkre is, akkor semmiben nem értünk egyet. Ja, hogy mi versenyben vagyunk egymással? S ez valóságos? Tessék erről bármilyen szabályt mutatni. Nincs verseny a zenekarok között. Az együttesek szolgáltatnak, próbálják a nemzet kulturális színvonalát – minimális eséllyel, de mégiscsak valamilyen -szinten tartani. Ha dominánsan felülkerekedik a teljesen antiszociális és a szolidaritás minden elvével szembenelő, kijárásos eljárás, akkor ki kell mondani, hogy a zenekarok alkalmatlanok, és a vezetőik alkalmatlanok arra, hogy összefogjanak.

– Ez vezetői felelősség. Felelősség az egész szakmáért. Ahol el kell gondolkozni azon, hogyha valaki azt mondja túl sokan vagyunk... Akkor kit fog megszüntetni? Saját magát? Ha a Szövetség nem tud megszabadulni ettől a gondolkodástól, az nagyon szomorú.

– **El kell dönteni végre, hogy a zenekarok egészének a sorsát, a feladatát, a jelenlétét vállalja-e mindenki közösen, vagy sem!** ■

TISZTELETJEGGYEL

Tiszteletjeggyel
– ezúttal nem
hangversenyen

Pröhle Gergely

Hála Popa Péter főszerkesztői nagyvonalúságának, az elmúlt években lehetőséget kaptam arra, hogy e hasábokon egy-egy hangversenyélményemről beszámoljak, korántsem a zenekritika műfajában, inkább egyfajta publicisztikaként. Megtiszteltetésnek tekintem a felkérést, mert – fájdalom – ez a lap maradt a magyar zenei élet egyetlen nyomtatott fóruma, igen magas színvonalon. Valóban, legtöbbször tiszteletjeggyel jutottam el a koncertekre, ami abból adódott, hogy az elmúlt három évtizedben az államigazgatás kulturális és diplomáciai pozícióiban mindig igyekeztem nyomon követni a magyar és a nemzetközi zenei élet fejleményeit, az együttesek és a koncertszervezők pedig ezt meghívásokkal méltányolták – nagy köszönet érte. Az érdeklődésemnek persze megvolt és megvan a sajátos, személyes oka, ami nem más mint családi háttér. Az első itt megjelent írásomat még olvasták és kommentálták muzsikuszüleim, nagy szomorúság, hogy ma már egyikük sincs az élők sorában. A kapcsolat

lat a zenei világgal azonban így sem szakadt meg: családom számos tagja játszik nagyzenekarokban itthon és külföldön, én pedig a Danubia Zenekar fenntartására létrejött alapítvány kuratóriumi elnökségére kaptam felkérést. De talán ennél is fontosabb, hogy valami sajátos véletlen folytán, több együttesünk különböző rendű-rangú vezetője gyerek- vagy fiatalkori ismerősöm, barátom, a szüleim tanítványa vagy valamelyik tanítványának a férje, a testvérem évfolyamtársa, vagy egyszerűen csak együtt léptünk fel az 1983-as KiMitTud?-on. Popa Pétert édesapám révén ismertem meg évtizedekkel ezelőtt, nyilván ezért, és az említett kapcsolati háló ismeretében kért fel a Szimfonikus Zenekarok Szövetsége Felügyelő Bizottságának elnökségére.

Mind a cikkek írására, mind pedig a felügyelőbizottsági elnökségre szóló felkérés alkalmával igyekeztem eloszlatni minden esetleges illúziót: nem gondoltam, és ma sem gondolom, hogy a tájékozott műkedvelő szintjénél jobban értenék a zenéhez, politikai, közéleti érdekérvényesítő képességem, „lobbierőm” pedig igen csekély, az e területen tapasztalható „árfolyamingadozás” pedig amúgy is adottság. Egész mással foglalkozom, és örömmel teszem. A kitartó biztatásra 2022 márciusában mégis elfogadtam a felkérést, sajátos tiszteletjegyként, de voltaképp inkább valamiféle gyászmunka részeként. Édesapám, Pröhle Henrik, szenvedélyes zenekari muzsikusként, alapító tagja volt a szervezetnek. Halála után három nappal pedig az első perctől az utolsóig végighallgattam a Richard Strauss maratont a Művészetek Palotájában,

ami óriási élmény volt, egyúttal nagyszerű alkalom arra, hogy az ember tudatosíthassa magában: a magyar zene ezen belül is a szimfonikus zenekari kultúra páratlan kincs, melynek megőrzése, átadása az utánunk jövő generációknak nagyon is komolyan veendő feladat, kötelesség, közös felelősségünk.

Immáron a voltaképp nem igazán fajsúlyos felügyelő bizottság elnökeként követhettem a folyamatot, ami a zenekari finanszírozás és az előadó-művészeti törvény tervezett módosítása kapcsán számos belső feszültséget szült, és egyre aggasztóbb módon tette nyilvánvalóvá a Szimfonikus Zenekarok Szövetségének szétzilálódását, eljelentéktelenedését. A korábbi kilépések, meglebegtetett kilépési szándékok, mi több a kezdettől fogva meglévő arisztokratikus távolságtartás megtapasztalása a látványosan romló külső körülmények mellett ugyanakkor arra indított, hogy a fentebb említett felelősséget egy adott helyzetben komolyan véve, megkíséreljek tenni valamit a Szövetség fennmaradásáért, érdemi feladatkörének kialakításáért, a megfelelő vezetői kör megtalálásáért, a működés biztosításáért. Ezért kértem meg a szervezet elnökségét arra, hogy az esedékes tisztújítás előtt teremtsük meg annak lehetőségét, hogy minden érdekelt, aki valóban szívén viseli a magyar zenekari kultúra ügyét, üljön le egymással, igyekezzen nyugodt körülmények között megbeszélni, hogy van-e, és ha van, akkor mi a létjogosultsága, feladata egy ilyen intézménynek. Örülök, hogy e beszélgetés május 5-én megvalósulhat. Ezt az eszmecserét követően álljanak aztán elő a jelöltek az elnökségi tagságra, elnöki, főtitkári pozícióra.

Ezúttal sem kergetek illúziókat. Pontosan tudom, hogy a finanszírozás kérdését nem tudjuk mindenki számára teljes mértékben elfogadhatóan megoldani. Egyrészt alapvetően azért, mert kevés a pénz, az elosztás szempontjai pedig nagyon sokfélék. Azt sem felejtsem el, hogy bármiben is egyezünk meg, bárki is lesz az elnök, a magyar zenei életben mindig is voltak és lesznek olyan „grandok”, akiknek az érdekérvényesítő képessége ezért vagy azért ideig-óráig jobb, mint másoké. Ők továbbra is élni fognak egy-egy kínálózó lehetőséggel, de talán itt is számítani lehet a jelenleginél nagyobb kollegialitásra.

Az elmúlt évek jelentős változást hoztak az életünkben, már-már felidézve az évszázadokkal ezelőtti viszonyokat: járvány, aszály, háború. Mindehhez társul egy olyan technológiai fejlődés, ami az információáramlás gyorsulásával inkább a felületességet intézményesíti, képzeletbeli valóságot épít – globálisan. Nem kell nagy stratégiának lenni ahhoz, hogy észrevegyük: az a kifinomult világ, amelyben az európai kultúra nagyszerű hagyományai, a művészi zsenialitás és mesterségbeli tudás a koncerttermek áhítatában egy vajtífűlű, érdeklődő közönség előtt érvényesülni tudnak, komoly veszélyeknek van kitéve. Azt is látni kell, hogy a hazai kulturális politika, a kulturális igazgatás mennyit változott,

melyek azok a szempontok, amelyek a politikai döntéshozókat, üzleti szereplőket, civil szervezeteket mozgatják. E folyamatokról hosszan lehetne írni, mint ahogy készültek is az utóbbi időben olyan kiváló írások, amelyek a kialakult helyzetet elemzik, stratégiaalkotásra sarkallnak. Itt az ideje erről közösen gondolkodni, de addig is csak ismételni tudom Otto Schily egykori német belügyminiszter már általam is többször idézett mondását: „Aki bezár egy zeneiskolát, veszélyezteti a közbiztonságot.” A zenekultúra megóvásának parancsa Kodály országában talán nem igényel különösebb indoklást. A zene önmagán túlmutató, a társadalom lelki egészségének, kohéziójának, önazonosságának szempontjából meghatározó jellegét, fontosságát azonban újra és újra hangsúlyoznunk kell, megértetni azokkal is, akiket mindeddig nem érintett meg ez az általunk ismert varázslat.

A Szövetség számos olyan célt tűzhet ki maga elé, ami a finanszírozási kérdéseken kívül is indokolja létezését. Mindenekelőtt a zeneoktatás jövőjének biztosítása az, ami nagy erőkoncentrációt igényel. A Szervezetünknek felelősnek kell éreznie magát a zenekari utánpótlás biztosításáért, mind a közoktatás, mind a felsőoktatás rendszerében. A klasszikus zene mint társadalmi ügy láthatóságának, a tömegmédiákban való megjelenésének növelése szintén közös érdek. Apróságként tűnik, de fontos: a kottabérlések vagy a kortárs zenei művek bemutatásának, műsorra tűzésének költségei, az ezzel kapcsolatos adminisztráció gondjai szintén mindenkit érintenek. Mivel nagykövetként magam is megtapasztaltam, bátran állítom: a magyar kulturális diplomácia letéteményeseit érdemes megtámogatnunk annak tudatosításával, hogy egy-egy jól sikerült magyar zenei vendég szereplés jelentősen növelni tudja Magyarország külpolitikai mozgásterét. Még folytathatnánk a sort, de remélem, hogy ezt – jóval nagyobb zenei, jogi, igazgatási, kommunikációs szaktudással – majd megteszik azok, akik a Szövetség vezetésébe pályázni fognak. Mindezek mellett szükség van a belső információáramlás dinamizálására is. E lap – az én cikkeim ellenére is – kiváló nyomtatott fórumot teremt, érdemes is ezzel élni – köszönet érte a szerzőknek, szerkesztőknek. De érdemes az online megjelenést is rendszeresebbé, informatívabbá tenni, bekapcsolni a magyar szimfonikus zenekari kultúrát a nemzetközi szakmai vérkeringésbe. Azt gondolom tehát, hogy lehet olyan programmal indulni, amely a tagság számára indokoltá teszi a tagdíj befizetését, a működés biztosítását. Meggyőződésem, hogy szükség van a megújuló Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetségére, egy valóban minden, magát és a fenti célokat komolyan vevő együtttest tömörítő szervezetre. Mindezek megfogalmazása számomra személyes közügy: személyes, mert ezzel tartozom a szüleimnek, közügy, mert azt remélem, hogy tehetünk valamit azért, hogy gyerekeink, unokáink is részesei lehessenek mindannak, amit a magyar szimfonikus zenekari kultúrának, az azt életben tartó muzsikusoknak köszönhetünk. ■

Körkép helyett

✍
Kiss Eszter
Veronika

Ahogy korábbi számainkban, ezúttal is szeretnénk volna megtudni, hogyan állnak a szövetség tagságát képező zenekarok, milyen anyagi nehézségeik vannak, mire számítnak, mi várható a közeljövőben. Az eddigiekkel szemben azonban a zenekarok vezetői nem szeretnék nyilatkozni. Ezt részben azzal indokolták, hogy már mindent elmondtak, sokszor keményen, és saját pozíciójukat is veszélyeztetve, mégsem történt semmi, még a szakma ingerküszöbét sem érték el. Mások arról beszéltek, véget kéne vetni a különvéleményeknek, és először a történelem során közös álláspontot kellene végre kialakítani a túlélés érdekében. Megint mások félnek, ha a teljes igazságot kimondják, olyanok tyúkszemére lépnek, akik aztán könnyen ellehetetleníthetik őket. Vannak, akiknek pedig egyszerűen csak elege van a sok mellébeszélésből és felesleges magyarázkodásból, a tettek mezejére lépnének, és tiszta vizet öntenének a pohárba. Világosan látszanak a töréspontok, a kegyelt és az anyagi ellehetetlenítés rémével fenyegetett zenekarok, a vidéki és a fővárosi zenekarok között. 30 év után a történet minden szereplője egy dologban biztosan egyetért: ugyanúgy nem lehet folytatni a különutas politikát, ahogy eddig. Összefogásra, közös fellépésre, egységes álláspontra van szükség, ha másképp nem megy, akkor kisebb érdekek, kisebb szövetségek mentén.

Most azonban mindenki kívár, és hallgat. Vihar előtti csend ült a tájra.

Ebben a rendkívül jelentős pillanatban igyekszünk összeszedni az elmúlt fél év jelentős interjúiból azokat a mondatokat, amelyek erre a helyzetre figyelmeztettek.

„Elengedünk-e egy ma még restaurálható, csúcsmínőségre képes ágazatot, vagy sem?” – tette fel a kérdést Zsoldos Dávid, a Magyar Zenei Tanács elnöke lapunk januári számában. Hozzáátéve: „az a nemzetközi pozíció, amelyet generációkon keresztül vívott ki a magyar zenei élet – és különösen a zeneoktatás –, olyan hungaricum, amit nagyságrendekkel olcsóbb megtartani, mint utána évek, évtizedek alatt újjáépíteni”.

A kérdés nagyon időszerű, hiszen a helyzet talán még sosem volt olyan sötét, mint most. Egyetlen hazai és nemzetközi folyamat sem megy jó irányba, akár a gazdasági nehézségek, akár a kiszélesedő háború lehetősége felől közelítünk, de sajnos, nemcsak a külső, de a belső tényezők sem adnak okot sok optimizmusra, rendkívül megosztott a szimfonikus zenekari élet, és ezeket a feszültségeket óriásira nagyította az anyagi kivéreztetés lehetősége. Túlélő üzemmódra kapcsolt a zenei -mondhatnánk akár azt is, hogy a teljes kulturális – élet, de alighanem ezzel párhuzamosan sok más is, amely könnyen átcsaphat az Éhezők viadala szimfonikus zenekarokra hangszerelt változatára, hogy Zsoldos Dávid fél évvel ezelőtt az Indexnek adott fontos és figyelemkeltő interjújára utaljunk.

Száz éve vetette papírra Móricz Zsigmond a Rokonokat, amely nemcsak az akkori Magyarország alapvető működésének állított görbe tükröt, hanem egy sok évszázados, és sajnos azóta is jelen lévő mentalitásra hívta fel a fi-

gyelmet. Ez alól senki és semmilyen terület nem lehet kivétel, a pozíció- és pénzosztás gyakorlata a Kárpát-medencében alapvetően nem értékalapú, hanem kapcsolati tőkén múlik. „Korrupció az, amiből kihagynak” – idézhetnénk Hofi Géza klasszikusát, de lassan eljutunk oda, hogy az ehhez hasonló vicceken már nem tudunk nevetni. A „kézből etetés” mindkét félnek előnyös, a pénzosztó teljhatalomra tehet szert, hatékonyan tud zsarolni, lojalitást eszközölni, a pénzért sorban álló pedig akár értékén felül is pénzhez juthat, ha jól lobbizik. A lobbizás szintén évszázados hagyomány, és egyelőre úgy tűnik, kiirthatatlan. Hasonló, mint a hálapénz.

A szimfonikus zenekarok ebben az érdekekkel tarkított helyzetben úgy tűnik, a rövid távon talán megtérülő, de hosszú távon biztos katasztróféhoz vezető utat választják: nem összefogva, egyfajta véd és dacsövetségbe tömörülve álltak ki közösen egymásért, hanem ki-ki a saját kapcsolati tőkéjét kihasználva a saját peccsenyét sütögette. Az a néhány zenekar, amelyik az összefogást és a feladatokhoz igazított, igazságosabb elosztási rendszert sürgette, nehéz helyzetbe került. A rendszerváltás óta számtalanszor lebegett már a véres kard egy-egy zenekar feje fölött, a többi együttes azonban általában szomorúan, de azzal a nyugalommal szemlélte a másik élet-halál harcát, hogy szerencsére ezúttal nem ő került sorra.

„Tapasztalataim szerint nincs szolidaritás a zenekarok között, sőt, tulajdonképpen könnyűszerrel elfogadják a kivételezést, a valamilyen kapcsolatrendszeren alapuló megkülönböztetést, az ötszörös, tízszeres támogatási különbségeket, és mindenki a saját pozícióját próbálja őrizni, menteni. Ez nagyon szomorú” – fogalmazott lapunknak januárban

Gyimesi László, a Magyar Zeneművészek és Táncművészek Szakszervezetének alelnöke, a Művészeti Szakszervezetek Szövetségének elnöke.

Szolidaritás nemcsak ezen a téren nincs, de úgy tűnik, a főváros-vidék ellentétet is történelmi csúcsra járatja az elmúlt évek pénzosztási aránytalansága. „Mikor a történelem során végre egyetlenegyszer pénz érkezett az iparágba, akkor annak a 90 (!) százalékát Budapest vitte el, és a 10 százalék jutott a vidéknek; úgy, hogy Magyarország lakosságának 80 százaléka vidéken él. Azt gondolom, hogy itt történelmi mulasztás történt a szakmai oldalról a pénzek elosztása terén” – fogalmazott lapunknak Somogyi-Tóth Dániel szintén a januári számban. „Én sok éve járok zenekari közgyűlésekre, és megmondom őszintén, rendkívül unalmas már, hogy miközben minden igazgató azt mondja, hogy fogjunk össze, az egésznek valójában semmi értelme, mert úgyis mindenkinek más az érdeke. Egy esetben lehet összefogásról beszélni: legyen egy mindenki számára elfogadható koncepció” – szögezte le a Kodály Filharmonia Debrecen igazgató-művészeti vezetője.

„Ellenérdekből nem arra törekedtek az együttesek, és az ambiciózus karmesterek, hogy a művészeti törvényben leírt, összetett minőség minél több helyen

megvalósuljon, hanem arra, hogy önálló „arcélt találva” egyik-másik társulat kitűnjön a többi közül” – fogalmazott tavaly év végén Horváth Zsolt lapunknak írt „lábjegyzetében”. „Ismerjük azt, amikor valaki rendet rak az íróasztalunkon, és onnantól nem találunk semmit. Ha nem állunk mi neki, és nem várjuk el, hogy közös legyen a rendrakás, most is így fogunk

járni. És erről a helyzetről a szövetség is tehet. Felesleges tovább mentegetnünk egymást, azt gondolom, hogy épp itt az ideje, hogy elővegyük közös értékeinket, közös érdekeinket és segítséget nyújtsunk ahhoz, hogy a rend, ami kialakul, közös legyen. Amit mindenki rendnek lát, és nem a szakmát ellehetetlenítő látszattmegoldásnak. A mostani válság lehetőséget nyújthatna arra, hogy leüljünk együtt és kifényesítsük a családi ezüstöt. De nem azért, hogy túladjunk rajta, hanem azért, hogy szembesítsen bennünket azzal, hogy kopottan és feketén nem olyannak látszik, mint amilyen értéket őriz valójában” – hangsúlyozta A Pannon Filharmonikusok igazgatója.

A hallgatás, ami most van, lehetőség is. Lehetőség arra, hogy mindenki meghallja a másik szavát, és hosszú idő után valóban egységes, közös és hatékony kommunikációval felvértezve álljanak ki a zenekarok nemcsak a túlélés, de a hosszútávú jövő érdekében. ■

Az Óbudai Danubia Nonprofit Kft.

PRÓBAJÁTÉKOT hirdet **BRÁCSA TUTTI** egész állásra, határozott idejű kinevezéssel

A próbajáték ideje:
2023. május 24. 14.00 óra

A próbajáték helye:
Danubia Zenekar próbaterme (1033 Budapest, Flórián tér 3.)

A próbajáték anyaga 1. forduló:
– Stamitz: D-dúr brácsaverseny I. tétele kadenciával, vagy
– Hoffmeister: D-dúr brácsaverseny I. tétele kadenciával

A próbajáték anyaga 2. forduló:
Zenekari szemelvények

1. W. A. Mozart: A varázsfuvola – Nyitány – 27–39. ütem
2. Beethoven: V. szimfónia, 2. tétel – 1–10. ütem; 49–60. ütem; 98–106. ütem
3. Brahms: IV. szimfónia, 4. tétel – B-D (41–80. ütem)
4. Smetana: Az eladott menyasszony- Nyitány elejétől 9-ig
5. Bartók: Concerto, 4. tétel – 42–61. ütem
6. Bartók: II. hegedűverseny, 2. tétel – 122. ziffertől végig

A próbajátékon való részvétel követelménye:

- felsőfokú szakirányú végzettség,
- magyarországi munkavállalási engedély (külföldi állampolgárság esetén).

A jelentkezéshez szükséges dokumentumok:

- rövid szakmai önéletrajz a pályázó elérhetőségeivel,
- a végzettséget igazoló dokumentum másolata.

A jelentkezés határideje: **2023. május 17.**

Jelentkezni a baranyi@odz.hu e-mail címen lehet a szükséges dokumentumok megküldésével.

Sikeres pályázat esetén a zenekari szemelvények kottái átvehető a zenekar irodájában, vagy igény esetén megküldjük postai vagy elektronikus úton.

A zenekari iroda címe: **1033 Budapest, Laktanya u. 35. I. emelet;** nyitvatartás: **hétköznap 10–16 óra között**

A próbajáték kétfordulós. **Zongorakísérőt a zenekar nem biztosít.**

További információ Baranyi Gábortól kérhető a **baranyi@odz.hu** címen.

Budapest, 2023. március 31.

Ács Péter Ferenc
ügyvezető

FOTÓ: CSIBI SZILVIA

FISCHER ÁDÁM

Istenek, hősök, együttesek

Fischer Ádám opera- és rádiózenekarokról, újrakezdett sorozatokról

✍ Réfi Zsuzsanna

Idén is a Ring várja a Wagner-rajongókat a Műpában – amelyre már hónapokkal ezelőtt elfogytak a jegyek – s a Budapesti Wagner-napok sorozatához kínálatában még egy koncert is akad, szintén Fischer Ádám vezényletével. A dirigenssel arról beszélgettünk, miért lényeges, hogy ugyanazzal az együttesel hangzik fel sok éve a Tetralógia tizenöt órányi zenéje, karmesterként milyen típusú zenekarokkal dolgozik, milyen feladatok várnak még rá a következő hónapokban, és miért érzi úgy, hogy újrakezdi az életét.

– *Az idei esztendő is tartogat újdonságot, hiszen a Budapesti Wagner-napok sorozatához mesterkurzus is kapcsolódik, Wagner kincse címmel, amelynek Ön is az egyik előadója.*

– *Így van, enyém a sorozat utolsó estéje, amelynek Wagnert vezényelni a címe, az előttem lévő előadáson pedig Kovács Sándor elemez néhány jelenetet A walkürből. Ez az április elején indult sorozat a Műpa egyedi együttműködésében született a MűGonddal és az ELTE-vel, s a Nibelung gyűrűje sokoldalú értelmezésére vállalkozik. Biztosan ennek kapcsán is támadnak majd a darabokkal kapcsolatos új gondolataim, hiszen egy ilyen előadás más perspektívát ad a Ringhez.*

– *Sok éve vezényli már Wagner műveit. Mennyiben teszi különlegessé a budapesti sorozatot, hogy itt mindig ugyanazzal az együttesel, a Rádiózenekarral dolgozhat?*

– *Nagyon! Ugyanis az évek során mindig tudok építeni az előzőkre. A Dán Kamarazenekarral ugyanezt*

élem meg, több lemezt rögzítettem velük, s mindnek megvolt az a nagy előnye, hogy új oldalról közelíthetem meg a műveket, éppen azért, mert az együttes csak és kizárólag velem dolgozott ezeken a kompozíciókon. Számos olyan nagy együttes akad, amely ennek éppen az ellentéte, hiszen mindenkivel játszanak mindent. Ráadásul még a tradíció is hat az előadásukra, sok olyan darab akad, amelyet sok éves hagyomány alapján adnak elő... Persze, egyik utat sem lehet jobbnak tartani a másikkal, az azonban biztos, hogy egy ilyen társulatnál más a feladatom, mint itthon, a Rádió együttesével. Mindenesetre nekem mindig az a dolgom, bárhol vezényelek is, hogy azokat a lehetőségeket, amelyek adóttak, ki tudjam használni és a meglévő értékekre építsek. Egy előadás alatt számos olyan momentum akad, ami a vezénylő karmester döntésétől függ, hiszen ő határoz a belépésről, a tempóról, mindezt nem tudják befolyásolni a tradicionális vonásnemek... Egy olyan zenekar, amely sok karmesterrel dolgozik, sokkal rugalmasabb, s az a társulat, amely gyakorta játszik operát, sokkal jobban reagál az előadás alatti újdonságokra. Hiszen, ha egy énekes máshol vesz levegőt, figyelni kell a pontos

kíséretre, ha pedig valami miatt éppen nem bírja szuszszal, akkor gyorsabb tempót kell vennünk, mint amit korábban bepróbáltunk. Ezeket a momentumokat a közönség nem is veszi észre, azonban a zenei formálás tekintetében nagyon fontosak.

– *A Rádiózenekarra viszont nem jellemző a dalszínházi játék...*

– Számukra mindez nagyon új volt, amikor nekikezdünk a Ringnek, de gyorsan rájöttem, hogy ezzel a mentalitással is remekül lehet dolgozni, hiszen izgalmas volt számukra, érdekelte őket ez az új feladat. Persze, akadt azért a muzsikások között, akit a váratlan zenei helyzetek megrémítettek... Egy rádiózenekar ugyanis sokkal óvatosabban játszik, mert érzi a mikrofont, arra szocializálódott. Egy operazenekar előre tudja, be kell osztani az erejét, hogy bírja az előadás végéig, a rádiózenekarok pedig nagyon erős koncentrációra képesek, hogy minden hang rendben legyen a felvételen, azonban hamar elfáradnak, s ahogy elalszik a felvételt jelző piros lámpa, leeresztenek. Azt tapasztalom, az operazenekarok maratonfutásra szocializálódtak, a rádiózenekarok pedig sprintekre, de természetesen mindkét mezőnyben indulhatnak. Ebből következik, hogy egy maratonfutónak a sprint az érdekes kihívás és fordítva is így van, csak a másik több felkészülést igénylő, nagyobb feladat. Egy operazenekar sosem lesz olyan pontos, a rádiózenekaroknál pedig hiányzik a spontán reagálás szépsége, de ezzel ők is tisztában vannak... Sokat tudnak hát ezen javítani, képesek e téren rengeteget tanulni. Számomra az, hogy a Rádiózenekar csak velem dolgozik a Wagner-zenedrámákon, azért különleges, mert így minden zenei elképzelésem maradéktalanul megvalósul, ráadásul építhetek a korábbi ötleteimre.

– *Azokra is, amelyekkel nem volt elégedett?*

– Előre tudom, mi az, amin változtatni akarok, mi az, ami nem volt szerencsés, és mi az, ami tetszett. Tudom, miért csináltam az adott hangsúlyt, de ha nem azt eredményezte, amit szerettem volna, akkor változtathatok rajta, mielőtt eljátszanánk. S épp ezért vezényelem más képp a Ringet a Rádiózenekarral, mintha egy operazenekarral adnánk elő. Bármennyire is megterhelő a 15 órányi játék, ahogy elhallgat Az istenek alkonyának utolsó hangja, kezdeném máris az egészet előlről...

– *Mennyit változott az évek során a zenei koncepciója?*

– Valamennyit folyton alakul az ember viszonya a jól ismert művekkel is... Amikor például A walkür III. felvonásában Wotan berohan a walkür lányok közé ordítva, ott korábban azt érzem, nem szabad vadulnom a zenekarral, mert elnyomjuk az énekest. Tavaly azonban Tomasz Konieczny teljes örülettel énekelte ezt a

jelenetet, érzékeltetve, hogy azért kel így ki magából, mert az általa elkövetett hibát akarja eltussolni, s nyugodtan engedhettem én is szabadjárá a zenekart! Most már minden alkalommal így tesztek.

– *A biztonságos finansziális megvalósíthatóság érdekében néhány előadást lemondott idén a Wagner-sorozatból a Müpa, viszont a Ring mellett felhangzanak még zenedráma-részletek. A Nemzeti Filharmonikusok élén vezényli az Istenek és hősök – a legnépszerűbb Wagner-dallamok című hangverseny.*

– A teljes zenekart sok éve dirigáltam már, néhányukkal az újévköszöntő Haydn-darabban találkoztam még a pandémia idején, amikor a Dán Kamarazenekarból kieső muzsikásokat pótolták. Örülök, hogy ismét muzsikálhatok a Nemzeti Filharmonikusokkal. Ezen a hangversenyen A bolygó hollandiból, a Tannhäuserből, a Lohengrin I. felvonásából, a Trisztán és Izoldából, valamint A nürnbergi mesterdalnokból is felhangzanak részletek, a Ring két jelenete mellett.

– *Tervezett egy másik sorozatot is erre az évre, ez megvalósul?*

– Igen, Grazban most ősszel tartjuk az első Haydn Ünnepet, szeptember 19-től, s ebben a sorozatban felhangzanak szimfóniák, koncertdarabok, valamint A filozófus lelke, avagy Orfeusz és Euridiké című darab is, koncertszerűen. Akad más újdonság is, hiszen újra kezdem az életemet. A Naxos lemezkiadótól érkezett egy felkérés, amelynek keretében a Dán Kamarazenekarral újra felvesszük Haydn 25 szimfóniáját.

– *Egy korábbi interjúban már beszélt arról, hogy a mostani fejével szívesen lecserélné a korábbi Haydn-sorozatát...*

– Most pedig meg is kaptam rá a lehetőséget, aminek nagyon örülök, hiszen a mostani albumok mindenképpen mások lesznek, mint a korábbi felvételek, a dánokkal sokkal vadabban lehet játszani. Az első lemezt már fel is vettük, Haydn Londoni szimfóniáival kezdtük a sort. Nagyon izgalmas egy másik együttessel és a sok évtizedes tapasztalattal, új oldaláról mutatni be a műveket. Ajándéknak tekintem a sorstól. A Dánokkal egyébként is van már egy izgalmas sorozatom, hiszen ahogy a beszélgetés elején említettem, felvettük a Mozart-szimfóniákat, mind a kilenc Beethovent, majd a négy Brahmsot is, s ezek mind-mind díjnyertes lemezek lettek. Most pedig a Haydn-darabok következnek... Szeptemberben pedig, – még Graz előtt – Koppenhágában is lesz Haydn Fesztivál, hasonló műsorral, szóval sok különleges feladatot tartogatnak még a következő hónapok. ■

Visszatekintő

Válogatás a Zenekar újságban tíz és húsz évvel ezelőtt megjelent cikkekből.

20 éve írtuk

2003. X. évfolyam 3. szám

2003. április 22-én 10.00 órakor közösen megtartotta évi rendes közgyűlését a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége, valamint a Magyar Zeneművészek és Táncművészek Szakszervezete.

A közgyűlés napirendje szerint a szakszervezeti és művészeti bizottságok küldöttei áttanulmányozták az előadó-művészeti törvény tervezetét, és közös álláspontot alakítottak ki.

A tagzenekarok igazgatói megvitatták a hangversenyrendezés kapcsán kialakult problémákat.

Az elnökségi beszámolókat egyhangúlag elfogadta a Közgyűlés. Ugyancsak egyhangú, pozitív döntés született a Danubia Ifjúsági Szimfonikus zenekar tagfelvételi kérelméről. Így a Szövetségünk tagzenekarainak száma 14-re emelkedett. A hozzászólások során a résztvevők kiemelték és méltatták a két szervezet munkájának eredményességét: a rendkívül méltányos bérfejlesztések és költségvetési támogatások vonatkozásában, illetőleg a vidéki zenekarok munkájának reflektorfénybe állításának kapcsán. Egy felvetés nyomán a hozzászólók messzemenően egyetértettek a New York Times hasábjain megjelent interjúra adott – a két szervezet elnökségei által írott – határozott hangú válasszal.

Egy évtized a múlt és a jövő tükrében

Jubileumi koncerttel ünnepelte tízéves fennállását a Danubia Ifjúsági Szimfonikus Zenekar. Az együttes örömmel ült össze fiatalokból alakult, akik az első időkben nemhogy honoráriumot nem kaptak, hanem sokszor még a terembérleti díjat is maguk fizették ki. Az eltelt évek alatt azonban a társulat hamar nagyzenekarrá vált, olyan együttesé, amely rangos meghívásoknak tesz eleget, sikeres bérleti sorozatokat tart a Zeneakadémián, s amely két éve még a Nemzeti Ifjúsági Zenekar címet is elnyerte. Az ünnepi esztendő alkalmából felvételt nyertek a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetségének tagjai közé.

Sínen vannak?

A különböző támogatásoknak köszönhetően végre nagyjából rendeződött a „legrosszabbul fizetett” együttes, a MÁV Szimfonikus Zenekar anyagi helyzete. Az együttes igazgatója, Fenyő Gábor azonban már a folytatáson, a következő „pénzszerző akciókon” gondolkodik, mert ugyan a megszűnéssel is fenyegető „vészhelyzetnek” vége, de még mindig nincs elegendő pénz számos fontos dologra, például hangszerekre, minőségi vonókra és szállítótokokra. Megoldatlan az együttes elhelyezése is, hiszen a mostani otthonukat már régen kinőtték.

10 éve írtuk

2013. XX. évfolyam 3. szám

A kormány nem ígérget, hanem valóban támogatja a zenei életet

Az EMMI kulturális államtitkára szerint a mostani, közel kétmilliárd forintos plusztámogatás is jelzi, a kormány megbecsüli a kultúrát, s ha a gazdaság teljesítménye engedi, akkor jövőre ez az összeg növekedni fog. Halász János döbbenetesnek tartja, hogy néhány önkormányzat éppen a zenei együtteseken spórol, s már gondolkozik azon, hogyan lehetne a biztonságos működés garanciáit megteremteni.

„Harcolunk, hogy az összeg bázisként szolgáljon”

Hatalmas összegű plusz állami támogatást, közel 2 milliárd forintot kaptak a zenekarok és énekkarok. Az összegből ez alkalommal a vidéki együttesek is kiemelten részesültek. Devich János, a Zeneművészeti Bizottság elnöke úgy véli, a zenei együttesek helyzetét ez a rendkívüli támogatás stabilizálta.

Különlélemények a rendkívüli támogatások margójára

A jelentős és váratlan támogatásnak minden együttes örül, de több olyan társulat akad, amely így is mínuszban lesz az önkormányzati elvonások miatt. Hiába tűnik olyan hatalmasnak ez az összeg, a fenntartó vagy az önkormányzatok csökkentett támogatása miatt sok együttesnél így is csak a szinten tartáshoz elegendő.

Hol tart ma a zenekari muzsikuskok képzése Magyarországon?

Miközben a világ számos helyén felismerték azt a tényt, hogy a zenei pályát választók legnagyobb része zenekari muzsikusként fogja hivatását gyakorolni, és ennek megfelelően optimalizálták az oktatási rendszert, addig Magyarországon – a zenekari próbajátékok tapasztalati alapján – úgy tűnik, hogy erősen egyoldalú, technikai jellegű és a szólistikus művek elsajátítását célba vevő oktatás zajlik, amely többnyire figyelmen kívül hagyja a legnagyobb „felvevő piac” igényeit.

Együtt kell a csatát megnyerni

Interjú Falvai Attilával, a Nemzeti Filharmonikus Zenekar koncertmesterével. 1977-ben Strém Kálmán Könyvet adott közre „Hol vannak a magyar vonósok?” címmel, amelynek egyes interjúi akkoriban a Muzsikában is megjelentek. Az azóta eltelt közel négy évtizedben rengeteg változás történt, és a magyar muzsikuskok előtt is megnyíltak a határok. De mintha a magyar hegedűsök kevésbé lennének eredményesek a nemzetközi próbajátékokon, mint más hangszereken játszó kollégáik.

100 éves a Nemzeti Filharmonikus Zenekar

 Kiss Eszter
Veronika

A Nemzeti Filharmonikusok elődjét, a Székesfővárosi Zenekart 1922 végén a Fővárosi Könyvtár zenekedvelő tisztségviselője, Bor Dezső alapította: az eleinte csupán negyvenegy főt számláló muzsikugárda 1923. április 5-én mutatkozott be a Vigadóban. Tíz év után, hetvenre növekedett taglétszámmal a zenekar jelentős tényező lett a budapesti zeneéletben. A harmincas-negyvenes években a Budapesti Hangversenyzenekarral egyesült Székesfővárosi Zenekar élén már világhírű karmesterek koncerteztek Mengelbergtől Weingartnerig, Mascagnitól Richard Strauszig. A szólisták között is olyan muzsikuskok voltak, mint Nathan Milstein, Emil Sauer, Végh Sándor és Anda Géza. Búcsúkoncertjén a Bartók házaspár is a zenekar társaságában lépett fel.

Az együttes első nagy korszaka, immár a II. világháború után, Ferencsik János nevéhez fűződik. 1952-től Állami Hangversenyzenekar lett az együttes neve, a nagy műveltségű, széles látókörű karmester pedig 1953-tól haláláig, 1984-ig állt a muzsikugárda élén. Irányításával vált az ÁHZ országos hírűből világhírű együttesé: nagy sikerű budapesti és vidéki koncertek, külföldi turnék és számtalan hanglemez fémjelezte az elmélyült közös munkát. Ferencsiket a bécsi klasszikusok elismert interpretátoraként tartotta számon a közvélekedés, ám Bartók és Kodály alkotásait, valamint a modern magyar zenét is elkötelezetten tolmácsolta.

A Ferencsik halála utáni átmeneti években Kobayshi Ken-ichiro vezette az együttest. A zenekarral máig gyümölcsöző kapcsolatban álló hajdani karmesterverseny-győztes lelkes és szuggesztív vezényletével az ÁHZ számos nagyszerű koncerttel ajándékozta meg közönségét.

A harmadik nagy korszak kezdetének éve 1997: a magyar zeneélet páratlan tudású, középponti alakja,

a különlegesen sokoldalú Kocsis Zoltán ekkor vette át az Állami Hangversenyzenekar vezetését. Közrel húsz esztendő munkája újabb névváltással és az együttes átszervezésével kezdődött: a Nemzeti Énekkarral szimbiózisban dolgozó Nemzeti Filharmonikus Zenekar a legmagasabb nemzetközi normáknak megfelelni képes, csúcstermőket nyújtó együttesként lépett át a 21. századba, amelynek elején minden korábbinál vonzóbb új otthonra is talált, a Müpa rezidens zenekaraként. Repertoárja felfrissült és megújult, olyan művekkel gyarapodva, mint Debussy, Rachmaninov, Schönberg alkotásai, Richard Strauss operái és a kortárs magyar zene számos alkotása Szokolaytól Jeneyig. A nagyszerű Bartók Új Sorozat impozáns lemezciklusa sajnos félbemaradt.

Kocsis Zoltán fájdalmasan korai halálát (2016) követően 2017 tavasza és 2020 nyara között a zenekar korábbi első állandó karmestere, Hamar Zsolt vállalta az együttes szakmai irányítását. A jubileumi évad kezdetén pedig Vashegyi György vette át az együttes irányítását.

A 100 éves jubileumi koncerten, április 17-én két fontos vendéggel, Kovács Jánossal és Ránki Dezsővel álltak színpadra, a zárószámot pedig Vashegyi György vezényelte.

A jövőről Herboly Domonkos főigazgatót kérdeztük, aki a lapunknak elmondta: „a következő, 2023/24-es évadot már új főzeneigazgatónkkal, Vashegyi Györggyel közösen terveztük, de egyelőre megtartjuk az eddigi bérletstruktúránkat.

Mellette azonban három operabérletet is meghirdettünk. Az első koncerten Verdi Aidája lesz hallható Riccardo Frizza vezényletével, majd Lalo Le Roi d'Ys című operáját visszük színre, – ez a produkció Amszterdamba is meghívást kapott – végül a MÜPA-val koprodukcióban Puccini Manon Lescaut-ja kerül sorra. Ezekén felül játszunk Haydnt és Mozartot is kvázi párhuzamosan Francois Leleux-vel, Liszt, Beethoven, Respighi műsort Carlo Montanaroval, és Kobayasi mester is ellátogat hozzánk”

Az együttes az április 17-i ünnepi koncerten Kovács Jánossal és Ránki Dezsővel állt színpadra, a zárószámot pedig Vashegyi György vezényelte. A zenerajongók számára új honlapot indítottak <https://100evesekvagyunk.hu/> címmel, ahol a 100 esztendőre emlékezve a sok emlék, történetet és egy fényképalbum mellett mozgóképet is találhatnak az érdeklődők. ■

Kossuth-díjat kapott Záborszky Kálmán

 Kiss Eszter
Veronika

– Hosszú pályája alatt alaposan átalakult mind az oktatás, mind a zenei élet struktúrája. Az István konzink mégis mindig sikerült észrevenni az „idők jeleit”, és az igényekhez alakulni. Egyik kulcsa ennek, hogy a közismereti oktatásra nagy hangsúlyt fektettek. Manapság talán ez az egyik fontos ok, ami miatt egy fiatal zenészpálya éppen ezt az intézményt választja.

– Valóban, fontos a megújulás, hiszen a világ folyamatosan változik. Igyekeznünk kell, hogy a gyermekeknek minél sokoldalúbb és alapos felkészítést adjunk, hiszen nem mindenki választja végül a zenei pályát. Ha nem is lesz valakiből hivatásos muzsikussá, örülnénk, ha később is igénye lenne a minőségi zenehallgatásra, koncertre járásra, enélkül nem teljes az ember. Még aktív igazgatóként a zeneiskolában igyekeztem minden felvételin, vizsgán személyesen ott lenni, mert abban a helyzetben sok minden kiderül a diákokról, és alkalom van személyes tanácsot, eligazítást adni részére, hogyan tovább. Bár a Szent István Király Zeneművészeti Szakgimnázium és Zeneiskolát már jó pár éve Makovecz Pál vezeti odaadóan, a vonós vizsgák nagy részén igyekszem személyesen jelen lenni. A Tücsökzenekart és a Szakgimnáziumi Vonózenekart változatlanul én dirigálom.

– A másik kulcsa a zenekari kultúra. Nemrég vezető zenekarok irányítói arról beszéltek, hogy a próbajátékokon szinte képtelenség frissen végzetteket felvenni, mert a többség, bár jól képzett, mégsem áll készen azokra a feladatokra, amelyek a zenekari muzsikáláshoz kellenek. Az Istvánban viszont éppen a zenekar hagyománya a legrégebbi.

– A kezdetektől nagy hangsúlyt fektetünk a közösségi zenélésre. Édesapám annak idején rövid idő alatt zenekart kovácsolt néhány hangszeres tanulóból, és az alapítás után néhány évvel már a Zeneakadémián mutatkozott be a fiatal István Zenekar. Együttműködés, egymásra figyélés nélkül nincs minőségi muzsikálás. A Szent István Király Zeneművészeti Szakgimnázium és Zeneiskolában 16 zenei együttes működik, ami budapesti viszonylatban is kimagasló egy intézményen belül. Úgy érzem, hogy a nemrég kézhez vett Kossuth-díjért mindenki megdolgozott, aki ebben a közösségben zenél, elhivatottan munkálkodik. Valamint köszönhető Édesapámnak,

Úgy érzem, hogy a nemrég kézhez vett Kossuth-díjért mindenki megdolgozott, aki ebben a közösségben zenél, elhivatottan munkálkodik. Valamint köszönhető Édesapámnak, Záborszky Józsefnek is, aki ezt a közösséget megalapította és sikerrel vezette, megtiszteltetés, hogy örökségét továbbvihetem – fogalmazott lapunknak Záborszky Kálmán, akivel a rangos elismerés kapcsán készítettünk interjút.

Záborszky Józsefnek is, aki ezt a közösséget megalapította és sikerrel vezette, megtiszteltetés, hogy örökségét továbbvihetem.

– Csodálatos Zeneház épült Zuglóban, és most újabb felújítás zajlik éppen. Ugyanakkor nemcsak épület, de közösség is épült az elmúlt évtizedekben, amelyhez megtiszteltetés tartozni. Ez különösen fontos akkor, amikor a virtuális tér következtében sorra esnek szét a közösségek.

– Igen, sajnos először a Covid, majd az épület felújítása miatt átmeneti megoldásokra kényszerültünk – mind az iskola, mind a zenekar tekintetében más helyszínen kellett megszervezni a munka folytatását, ami tartogatott nem várt nehézségeket. Valamint ez időszak alatt a zenekar zuglói fiataloknak szóló ifjúsági előadását, a Felfedezőútont is csak videofelvétel formájában tudtuk eljuttatni részükre. De nagy bizalommal tekintünk a következő szezonra, ekkor már várhatóan birtokba tudjuk venni a megújult épületet, és ismét élő előadásokat tudunk majd tartani a Nagyteremben.

– Karmesteri és tanári tapasztalatai alapján, hogy látja, mit lehetne tenni azért, hogy a teljesen leépült ifjúsági zenekari hagyományokat újjáélesszük? Elvégre a zenekari játék, a közös zenélés a professzionális irányba indulóknak szükséges feladat, az amatőröknek pedig a zenélés célja lenne.

– Nagyon sok múlik a pedagógusokon. Szerencsére a mi iskolánkban sok elhivatott zenész-tanár dolgozik, akik szívvel-lélekkel támogatják a tanulókat. A nálunk végzett legtehetségesebb embereket hívtam vissza – így van a nagyzenekarnál is és a legkisebbeket egyesítő Kabóca Zenekarnál is. Nagyon fontos, hogy olyan hiteles mentor vezesse az együttest, aki a kezdetektől nyomon követi a belső működést, és azonosulni tud az istvános szellemiséggel. A szimfonikus zenekar mentorprogramjának keretein belül mi is igyekszünk minél több lehetőséget nyújtani a tehetséges diákoknak, hogy részt vegyenek a Szent István Filharmonikusok produkcióiban és „élesben” szerezzenek előadói tapasztalatot. Fontos, hogy a külvilágnak is megmutassuk a professzionális zenekar és a konzi együttműködését. Szervezésünkben több éve felléphet a Műpában a Szakgimnázium Fúvózenekara Makovecz Pál igazgató

sek, amelyek zeneiskolai keretben működnek, de repertoárjuk egyre inkább a könnyűzene és a filmzene irányába terjed.

– Hiszem, hogy a klasszikus műveket megfelelő pedagógusi „tálalással” ugyanolyan lelkesen játsszák a mostani fiatalok. Meg kell tudni nekik mutatni benne az értékeket, érdekességeket. A már említett Felfedezőúton című előadáson szintén klasszikus művek hangzanak el. Solymosi Tari Emőke gondos szerkesztő-műsorvezetői munkája nyomán a legkisebbek és a nagyobb diákok is lelkesen ülik végig a változatos témájú műsorokat, melyekben a társművészetek is legalább olyan fontos szerepet kapnak a zene mellett. Az első élő találkozás a művészetekkel egy életre meghatározó lehet a kisdíjakok számára.

– Mennyire lehet egy mai gyermek és a szülei számára vonzóvá tenni a zenei pályát? Sokszor merül fel ugyanis, hogy a tehetséges és okos gyereket vagy a hangszeres tanára, vagy a szülei féltik a zenei pálya nehézségeitől.

– Számos tanulmány szól arról, hogy a zenetanulás mennyi más életterületre van jótékony hatással. Ezt a szülők is kezdik felismerni. Egy hangszeres tanuló könnyebben boldogul matematikából, számos készsége gyorsabban fejlődik azokhoz a társaihoz képest, akik nem csinálnak ilyesmit. A gyermekeknél elég korán kiderül, hogy mennyire van esélyük a profi zenész pályára. Akkor sincs baj, ha a tanuló végül nem zenei pályára megy, hiszen így is értékes műveltséggel, tudással vértezi fel magát, amit más területen is hasznosítani tud. Akit pedig tényleg zenésznek szánt a sors, és tehetsége szorgalommal párosul, annak a határ a csillagos ég. Mi ehhez adunk támogató környezetet és szakmai felkészítést.

– Csodálatos sikereket értek el a Pastorele és a Felfedezőúton sorozatok. Milyen tapasztalatai vannak? Lát-e lehetőséget arra, hogy a program szélesebb körben is eljusson az országban élő gyermekekhez?

úr vezényletével, valamint nagyszerű Térzene koncerteket is adnak a zuglóiak legnagyobb öröme. Büszke vagyok rá, hogy több ismert fiatal művész nálunk kezdte a pályáját pl. Berecz Mihály zongoraművész, Baráth Emőke operaénekes, Devich Gergely és Dolfín Balázs gondonkaművész, Persányi Zsófia, Zarándy Ákos zeneszerző... Megtiszteltetés, hogy segíthettem őket a kezdeteknél, és végzett művészként vissza is hívom őket vendégszerepelni a zenekarhoz – ez motiváló tud lenni azoknak, akik most végzik a zeneiskolai vagy konzis hangszeres vagy énekes tanulmányaikat.

– Miben mások a mai gyerekek, mint a régiek? Másként kell velük foglalkozni? Más művekre van szükségük, vagy csak más tanári hozzáállásra? Ez a kérdés azért is idősebb, mert egyre-másra szaporodnak azok az együtte-

– Nagy megtiszteltetés számunkra, hogy a Pastorele előadások a Vigadóban kerülhetnek megrendezésre a Magyar Művészeti Akadémia támogatásával, ez nyitott a nagyközönség számára és az egész családnak kínál minőségi szórakozást. A korábban már említett Felfedezőúton előadás már 2011 óta töretlen sikerrel zajlik Zuglóban – az iskolák teljes létszámmal vesznek részt az előadásokon. Néhány előadást már a XV. és XVI. kerületekben is bemutattunk, ők még csak most kezdik felfedezni ezt a páratlan lehetőséget: iskolaidőben, csoportosan, térítésmentesen vehetnek részt magas színvonalú művészeti programon. Zenekarunk és az én személyes küldetésem is az, hogy minél több gyermeknek nyújtsunk magas színvonalú kulturális-zenés programot. Jelenleg is azon dolgozunk, hogy a fent említett kerületeken túl máshol is bemutathassuk előadásainkat. ■

A kulcsszó az élmény

Interjú Dr. Solymosi-Tari Emőkével

 Kiss Eszter
Veronika

Széchenyi-díjat kapott Dr. Solymosi-Tari Emőke zenetörténész, Lajtha-kutató, a Pastorale és a Felfedezőúton sorozatok szerkesztője és műsorvezetője. „Amit mi csinálunk, az nem csak „ismeretterjesztés”, bár természetesen az is, és nem csak „közön-ségnevelés”, bár nyilvánvalóan ez is fontos hozadéka, [...] az mindenekelőtt élményadás és beavatás, lehetőség a művészettel való lélekzajdagító, felemelő találkozásra” – fogalmazott lapunknak.

– *Először zongora szakon végeztél. Ki, illetve mi vitt a zenetörténet irányába?*

– A zenetörténet már a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában érdekelt, de abban az időben – szerintem nagyon helyesen – elvárták azt, hogy aki a zenetudományi szakra jelentkezik, annak már legyen egy diplomája. Ez nem volt ugyan kötelező, de számomra az érettségi után mégis az volt a természetes, hogy zongora szakon tanuljak tovább. Életem egyik nagy szerencséje, hogy nem azonnal a Zeneakadémiára, hanem a hároméves tanárképzésre vettek fel, ahol olyan tanároknál tanulhattam, akik meghatározták a pályámat: például Tusa Erzsébetnél és Földes Imrénél. Tusa Erzsébet nemcsak nagyszerű zongoraművész-tanár volt, hanem egy rendkívül széles látókörű ember, aki már akkor erősen hatott rám azzal a megközelítéssel, hogy a különféle művészeteket, illetve általában a művészetet és a tudományt egymással összefüggésben kell látni. Tusa Erzsébet vezette az Intart nevű társaságot, amely ezzel foglalkozott. A legnagyobb hatást Földes Imre tette rám. Nála tanultam zenetörténetet három éven át, 1980-tól 1983-ig, és ittam a szavait. Ő az órákra mindig behozta a társművészeteket is. Akkoriban nem volt sem PowerPoint, sem internet, tanár úr diákat vetített, így mutatta meg nekünk a hallgatott zeneművek kottáit, a kapcsolódó festményeket, az adott stílust jól reprezentáló épületek fotóit. Elképzelni is nehéz, mennyi munka lehetett ezeknek a diaszorozatoknak az összeállítására. Nagyon tetszett a társművészetek jelenléte, a szemléletes és vizuálisan megtámogatott előadás, mégis elsősorban az az élmény fogott meg, ahogyan fel tudott minket villanyozni. Nem egyszerűen zenetörténetet tanított, hanem a minőség szeretetére, igényességre, ízlésre is nevelt, átadta a saját lelkesedését a zene és általában a művészet iránt. Felmérhetetlenül sokat köszönhetek neki. Már a diákjaként arról álmodoztam, hogy egyszer majd én is ezt csinálom, hasonló hatással, mint ő. A zongora diploma után még egy ideig a szintén Tusa-tanítvány Szatmári Évával adtunk négykezes hangverseket. Akkoriban csak két évente indult csoport a zenetudományi szakon, így nekem volt egy évem a felkészülésre. Elmentem a nemzetközi zenei versenyek

irodájához, ahol Klenjánszky Tamás és Schanda Beáta mellett dolgozhattam francia nyelvű munkatársként, és közben megírtam a hetven oldalas felvételi dolgozatomat Debussy Pelléas és Mélisande című operájáról. 1984-ben kezdtem meg a zenetudományi szakot. Kemény stúdium volt, nagyszerű tanárokkal, élükön a tanszék vezetőjével, Kroó Györggyel, akinek az óráira nagyon szívesen emlékszem vissza. Bizonyos pillanatok máig élénken élnek bennem, bizonyos mozdulatait máig látom magam előtt, és még mindig meghatódom tőlük. De hálás vagyok azért a szigorért és magas követelményrendszerért is, ami Komlós Katalint vagy Dobszay Lászlót jellemezte. Nagy öröm volt Szöllősy András partitúraolvasás óráin részt venni, és még sorolhatnám hosszan... Ujfalussy József a legelső esztétika órája legelső perceiben életre szóló útravalót adott nekem, amikor felírta a táblára ezt a szópárt: cantare – incantare (énekelni – elbűvölni). Azzal kezdte ugyanis a tanításunkat, hogy elmagyarázta, a zene magával ragadja, elvarázsolja az emberi lelket.

– *A zenei újságírással még zeneakadémistaként kerül-tél kapcsolatba, ráadásul éppen Kroó György személyes ajánlására.*

– Az Esti Hírlapnál Fodor Lajos zenekritikus készült nyugdíjba menni, és Kroó tanár urat kérdezte, tud-e ajánlani egy tehetséges fiataalt. Tanár úr engem ajánlott. Óriási lehetőség volt ez egy zeneakadémistának! Éveken keresztül írtam zenekritikákat az Esti Hírlapnak, és ebből rengeteget tanultam, hiszen nagyon alaposan fel kellett készülni minden egyes feladatra. Sok empátia is kellett hozzá, hogy az esetleges negatívumokat építő kritikaként fogalmazzam meg.

– *Ebben óriási segítség, ha a kritikus állt már a másik oldalon, ismeri a koncertezés kisebb-nagyobb buktatóit.*

– Ebből a szempontból is nagyon hasznos volt a zongora-diploma, és az, hogy az odáig vezető úton és utána is voltak koncertjeim. Pontosan tudtam, milyen rettegni a memóriazavartól, vagy milyen az, amikor hideg kézzel kell játszani, de azt is, milyen szárnyalni a muzsikában a

színpadon. Négy évig dolgoztam az Esti Hírlapnak, rengeteg művész és művet ismertem meg. Aztán készítettem egy nagyon jól sikerült interjút Schiff Andrással, ami a Népszabadságban jelent meg, és innentől ennek a napilapnak dolgoztam éveken keresztül, de már nem kritikusként, hanem elsősorban interjúkat készítettem neves zeneművészekkel. Ehhez is nagy alázat és felkészültség kell, és csodálatos lehetőség, hogy nagy művészekhez kerülhet közel az ember. A Parlándónak is rendszeresen írtam, például a Yehudi Menuhinral készített interjúm is ott jelent meg, illetve más szaklapoknak, például a Gramofonnak vagy a Hungarian Music Quarterlynek. Most eszembe jut, amikor Perényi Miklóssal beszélgethettem, vagy amikor az Amerikában élő Sebők Györggyel én írhattam meg „a hónap interjúját”. Ő szellemi értelemben kicsit a nagyapám volt, hiszen a zeneiskolai zongoratanárnőmet, Stojanovits Katalint tanította. Körülbelül ötszáz írásom jelent meg különböző lapokban. Kroó György tanár úr többször hívott az Új zenei újság című műsorába, így viszonylag hamar kapcsolatba kerültem a rádiózással is. Önálló rádióműsorokat, sőt sorozatot is készítettem, és számos alkalommal szerepeltem a tévében, sőt forgatókönyvet is írtam zenei filmhez.

– *Hogy kerültél a Szent István konziba? A Pastorale és a Felfedezőúton sorozatok nélküléd biztosan nem jöttek volna létre.*

– Nagyon élveztem az újságírást, de mindig arra vágytam, hogy taníthassak. Egyszer egy interjú után megkérdeztem Záborszky Kálmán karmestert, a Szent István

Király Zeneművészeti Szakközépiskola igazgatóját, hogy náluk ki tanítja a zeneirodalmat, és jól tanítja-e. Ő nyilván megérezte ebből, hogy szívesen tanítanék. Nyár elején lehetett ez a beszélgetés, nyár végén már telefonált is, hogy azt szeretné, ha ősztől én lennék a zeneirodalom tanár. Ez 1995-ben volt. Akkor nagy dolognak éltem meg ezt, hogy otthagytam csapat-papot, és teljes erőbedobással a tanításra koncentráltam. Azóta is tanítok, vagyis több mint negyedszázada. A Zeneakadémiára úgy kerültem, hogy mielőtt Földes Imre nyugdíjba ment volna, 2001-ben közölte: megnézte a fiatal kollégákat és úgy döntött, én leszek az utóda. Megkért, vegyem át az óráit a Tanárképző Intézetben. Ez egy igazi csoda volt számomra, elvégre erre vágytam, amikor diákként hallgattam az óráit. Fokozatosan, három év alatt adta át nekem a csoportjait, minden évben egyre többet tanítottam. Később, amikor a tanárképző beolvadt a zeneakadémiai képzésbe, átvettek a Zenetudományi Tanszékre. Oda tartozik a hangszeres és énekes hallgatók általános zenetörténet oktatása, amit én már 22 éve végzek. Jelenleg elsősorban a Népzene és a Jazz Tanszék hallgatóit tanítom, évente közel száz hallgatót, nagy örömmel. Bár meglehetősen intenzitással tanítok, inkább feltöltődöm az órákon, mintsem elfáradnék. Nagy szerencsém volt, hogy közvetlenül azelőtt, hogy a konzis tanításba beleszőpöntem, 1995 augusztusának végén, még újságíróként meghívtak egy konferenciára, amelynek ez volt a címe: Művészetek, szimbólumok, terápiák. Itt pszichológusok, gyógypedagógusok, művészetterapeuták beszéltek arról, hogy a művészet, például a kép, a zene, a tánc milyen hatással van az emberre biológiailag, pszichológiailag, milyen szerepe van a betegségek, a lelki sérülések gyógyításában, vagy például hogy a tízezer éves sámán gyógyítást hogyan igazolja a legmodernebb komputeres technika... Az is világgossá vált, hogy a transzcendenciával való találkozás mennyire alapvető szüksége az embernek. Ez a megközelítésmód és a rengeteg tudományos bizonyíték teljesen új világot nyitott meg számomra, igazi reveláció volt. Az itt szerzett élmények és megrázó felismerések biztos alapot adtak annak kialakításához, hogy a tanítás során milyen célokat kell követnem. Amúgy igazából nincs olyan nagy különbség a között, hogy éppen a Pesti Vigadó színpadán állok, vagy a Zuglói Zeneházban háromszázötven gyerek előtt, vagy a Zeneakadémián tartok órát, vagy időseknek TIT-előadást, mert Földes Imre tanár úr ez utóbbiba is bevont. Ötévestől kilencven évesig minden korosztályt tanítottam, és minden esetben nagy hasznát vettem annak, amit azon az 1995-ös konferencián megértettem. Azóta is lényegesen számomra az agykutatási, neurobiológiai eredmények, hiszen ezek igazolják a mi munkánk fontosságát.

– *Mik a Pastorale és a Felfedezőúton sorozatok tapasztalatai?*

– A '90-es évek közepén építették meg az új, professzionális koncerttermet a Zuglói Zeneházban, és

Záborszky Kálmán hamarosan kitalálta, hogy rendezzünk ott ifjúsági sorozatokat, „beavató”, közönségnevelő céllal. Már akkor jelezte, hogy azt szeretné, ha a zene mellett a társművészetek is helyet kapnának a programokban. Ta-

nárainknak köszönhetően én eleve a művészetek összekapcsolásában gondolkodtam, ezért felvillanyozott ez a lehetőség és friss tanárként óriási lelkesedéssel vettem bele magamat a munkába. Kálmán azért kért fel éppen engem, mert korábban látott koncertet vezetni. Nem sokkal azután ugyanis, hogy a Szent István Konziban megkezdtem a tanítást, egy tanár kollégám megkért egy növendékkoncert vezetésére, és Kálmán, akinek mindig bámulatosan jó szeme volt ahhoz, hogy meglássa a képességet, tehetséget valakiben, bennem is azonnal meglátta a lehetőséget a sorozatok tematikájának kitalálására, a zenetörténeti összekötő szövegek megírására és a műsorvezetésre. Emlékszem, erre a koncertre – amelyen sok-sok apró táncot játszottak a zongorista növendékek – reggel 5-ig készültem, mivel minden darabhoz akartam találni valami érdekeset, és persze logikusan össze is akartam őket kötni. Utána estig tanítottam, és akkor jött a koncert, ami szenzációsan sikerült. 1997 végén indítottuk el a Pastorale sorozatot és vele párhuzamosan a Kék rapszódia című sorozatot is, ami a nagyobb diákokat, fiatal felnőtteket célozta meg. A második évtől a Pastorale családi sorozatnál maradtunk. A legelső évben egyébként még felváltva vezettük a programokat kedves kollégámmal, Zelinka Tamással, de aztán én egyedül vittem tovább a feladatot. Most már negyedszázada álmodom meg, szerkesztem és vezetem a Pastorale-programokat, én állítom össze a képanyagot is, hiszen szinte mindig van vetítés. Általában leírom, amit mondani fogok, mert úgy érzem, azzal tisztel meg a közönséget, ha összeszedetten beszélek, kiértelt mondatokban. Így biztosan lehet tartani az időtartamot. E megoldásnak az is előnye, hogy megvannak ezek a szövegek. Kértek is már arra, hogy írjak könyvet, adjam közre a negyedszázad tapasztalatait, sőt a műsorvezetői szövegeimet is, hiszen ezen a téren nincs tankönyv, a kezdőknek pedig nagy segítség lehet egy már bevált minta.

Fontosnak tartom leszögezni, hogy amit mi csinálunk, az nem csak „ismeretterjesztés”, bár természetesen az is, és nem csak „közönségnevelés”, bár nyilvánvalóan ez is fontos hozadéka. Amit mi csinálunk, az mindenekelőtt élményadás és beavatás, lehetőség a művészettel való lélek-gazdagító, felemelő találkozásra. Kodály mondta: „sokszor egyetlen élmény egész életére megnyitja a fiatal lelket a zenének”. A kulcsszó az élmény. A nem feltétlenül pozitív saját gyermekkori hangverseny-tapasztalataimból kiindulva abban biztos voltam, hogy a gyerekeket felnőttként kell kezelni, nem kell gügyögni velük és nem kell csokit osztogatni, viszont a műsor összeállításánál, a darabok hosszánál figyelembe kell venni az életkori sajátosságokat, és az is fontos, hogy organikus legyen a műsor felépítése és egy adott tematika kösse össze a különböző műsorszámokat. Én már 1997-ben költői címetek adtam a programjainknak, amit akkor szinte senki sem csinált még, ahogyan a társművészetek bekapcsolása is unikum volt. Mostanában látom csak, mennyi mindenben voltunk úttörők. A Pastorale 1997-ben egy zeneművészeti szakközépiskola saját programjaként indult, mindenfajta profeszionális háttér vagy menedzsment nélkül, egyfajta miszsióként, és senki sem gondolta volna, hogy kevesebb mint két évtized múlva, 2016-tól már a Pesti Vigadó dísztermében fut, 2017-től pedig televízióműsor lesz belőle. A Pastorale sorozat tapasztalatai alapján, 2011-ben indult el a másik különleges sorozatunk, a Felfedezőúton (bár csak később lett ez az összefoglaló címe). Kálmán látott egy statisztikát, amelyből az derült ki, hogy a szülők csupán a gyerekek 1 százalékát viszik el értékes művészeti eseményekre. Zuglóban ő is végzett egy mérést, és ennek eredménye is tragikus volt: 4 százalék. Azt gondolta, tenni kell valamit. Így indítottuk el komplex sorozatunkat két korosztálynak, a 10-18 éveseknek ősszel, az 5-10 éveseknek pedig a következő év tavaszán. Ez egy értékközponitú, magas minőségben létrehozott, az életkori sajátosságoknak megfelelő, iskolaidőben rendezett, ingyenes ösztönművészeti program. Kezdetben „csak” a zuglói iskolások jöttek a programokra, ez évi 11-12 ezer gyereket, illetve fiatalot jelentett. Néhány éve már a XV. és a XVI. kerületbe is megyünk a programokkal, ráadásul a pandémia óta filmeket is készítünk. Így már nem tudom pontosan megmondani, hányan látták a Felfedezőúton programokat, de biztos, hogy százezernél jóval többen. Éppen te írtad a legelsőről, egy táncos-filmes Liszt-koncertről még a Magyar Nemzetben, hogy „17 csoda Zuglóban”. Valóban ez volt a cél, vagyis, hogy a kamaszok ezt egyfajta varázslatként éljék meg. Azóta általában 18 vagy 19 előadást kell tartanunk egy-egy programból, hogy minden jelentkező csoport láthassa. Minden évben új programokat találok ki. Nemcsak a nagy klasszikus szerzők művei szólalnak meg, hanem ma élő zeneszerzők darabjai, például Dubrovay László vagy az egészen fiatal Zarándy Ákos művei, de egészen friss, számunkra készült kortárs táncprodukciókat is bemutattunk, például Kulcsár Noémi koreográfustól. Bár már nem élő, de a XX. század fontos

és kevésbé ismert zeneszerzője Lajtha László, akinek 1956-os vonatkozású VII. szimfóniájából a Himnuszt idéző harmadik tétel is megszólalt. A vetítéssel kísért magyarázat után a kamasz közönség feszült figyelemmel hallgatta, egy olyan program részeként, amely a magyar szabadsághősökről szólt. A megfelelően közvetített, magas művészeti minőségre a diákok ösztönösen nyitottak. A Felfedezőúton sorozatunkban talán még fontosabb a fesszes szerkesztés, így Kálmán sokáig két főpróbát írt elő, hogy minden másodpercre passzoljon. A programok mélyen megérintik a gyerekeket és a nagyobb diákokat, általában hosszú vastaps van. Sok helyre hívnak, hogy tartsak erről előadást, most például pár nappal ezelőtt voltam az ELTE-n, ahol a zenekultúra szakosoknak beszéltem, és már számos konferencián is tartottam előadást.

– 2014 óta vezetted az MMA Művészetelméleti Tagozatát.

– Ez hatalmas és gyönyörű feladat, hiszen a Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti Tagozata képviseli az irodalom, a zene, a színház, az építészet, a képzőművészet, az iparművészet, a fotó- és filmművészet, a népművészet mindenféle elméleti megközelítését, feldolgozását. Konferenciákat és pódiumbeszélgetéseket rendezünk, kutatásokat kezdeményezünk, könyveket adunk ki, szakmai tanulmányutakat teszünk, díjakat, ösztöndíjakat, támogatásokat adunk. Nagyon sokrétű munka ez. 2014-ben nyolc fővel alakultunk meg, jelenleg tizenkilenc akadémikusunk van és remélhetőleg idén ismét lesz egy jelentősebb bővülés. Még három évig vezethetem a tagozatot, ha kitöltöm a törvény adta lehetőséget.

– Hasonló, bár teljesen más jellegű munka, hogy a Haydneum kuratóriumában is helyet kaptál.

– A Magyar Régizenei Központ Alapítvány, a Haydneum megszületését óriási áttörésnek tartom. A cél a magyarországi régizene játszás támogatása és különösen az 1600 és 1850 közötti magyar vonatkozású zene felfedezése, illetve újra felfedeztetése, terjesztése, az értékeink, kulturális kincseink tudatosítása. Az ötlet három évtizede fogant meg Vashegyi György karmester, a régizene specialistája – az Orfeo Zenekar és a Purcell Kórusalapító vezetője, jelenleg a Nemzeti Filharmonikusok főzeneigazgatója és hat éve az MMA elnöke – fejében. Az ő sokoldalú tudása, nemzetközi tapasztalata nélkül ez az új intézmény nem jöhetett volna létre. Megtisztelő, hogy a háromtagú kuratórium zenetörténész tagja én lehetek. Van tudományos bizottság és felügyelő bizottság is, és egyre több kitűnő szakember, munkatárs dolgozik a közös célért. A fővédnök Esterházy Antal herceg. Ne feledjük, az Esterházy hercegi családnak, és különösen Esterházy Fényes Miklósnak, Joseph Haydn munkaadójának köszönhetően Eszterháza az európai zenei élet egyik kiemelkedően fontos helyszíne volt, ahová még Mária Terézia császárnő is szívesen ment „jó operát hallani”, ahogy a

tőle fennmaradt, éppen 250 éves idézet is tanúsítja. A Haydneum évtizedekre el van látva feladattal: kutatás, kották restaurálása, digitalizálása, kiadása, koncertek, fesztiválok rendezése, hazai és nemzetközi együttműködések, kurzusok, előadások szervezése, hanglemezek kiadása, historikus hangszerek beszerzése... Az Országos Széchényi Könyvtárral való együttműködés keretében az ott őrzött kottaanyagból már több mint tízezer oldal digitalizálása történt meg, és a munka gőzerővel folyik tovább. Több vidéki könyvtár, levéltár is rejt kincseket.

– Elsősorban mégis Lajtha-kutatóként tartanak számon. Lajtha László életművével hogyan kerültél kapcsolatba?

– Még zenetudományi szakos hallgató voltam, amikor egymástól függetlenül több tanárom is javasolta nekem ezt a témát, talán azért, mert tudták, hogy tudok kicsit franciául. Még Tusa Erzsébet ajánlott be 1982-ben egy francia állami ösztöndíjra, egy hónapot tölthettem el egy Párizs mellett rendezett zongora mesterkurzuson. Ennek feltétele volt a nyelv gyors, legalább alapszintű elsajátítása. Lajtháról csak nagyon keveset tudtam. Szöllősy András a Fészek klubban bemutatott engem Hollós Róznak, Lajtha László özvegyének. Rózi néni családtagként fogadott, és rengeteget mesélt nekem Lajtha Lászlóról. Én felvettem a beszélgetéseket, és később a család segítségével másokhoz is eljutottam, akiknek voltak Lajtháról személyes élményei. Ezekből a fontos visszaemlékezésekből született meg a Két világ közt című könyvem, amit azóta is fontos forrásként kezelnek. Úgy írtam meg az interjúkat, hogy a szöveg olvasmányos, fordulatos legyen, de alapos jegyzetanyag tartozzon hozzájuk, hogy tudományos célra is alkalmasak legyenek. Minden állításnak igyekeztem utánajárni, dokumentumokkal igazolni. Összesen öt könyvem született, ezek közül az elsőnek, a Nemzeti Zenede történetét összefoglaló kötetnek a társszerzője voltam. Éppen azt a harminc évet dolgoztam fel benne, amikor Lajtha az intézmény tanára, igazgatója, főigazgatója volt. Lelkesítő volt abban a kutatásban részt venni, olyan iratokat tanulmányozni, amiket előttem félévszázadon át nem látott senki. Lajtháról rengeteg konferenciaelőadást, ismeretterjesztő előadást tartottam, rádióműsorokat, tévé-műsorokat készítettem, de a Hagyományok Háza kezelésében lévő Lajtha-honlapot is én szerkesztem már közel másfél évtizede. 2022 őszén habilitáltam a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen, ahol docens vagyok. Némi meglepetésemre, nem Lajtha-témát kértek tőlem, amivel 1988 óta foglalkozom, hanem Dubrovay László 2004 óta írt műveinek jellegzetességeit kellett felkutatnom, a művek önálló analízise alapján. Ez nagy elmélyülést igénylő, intenzív munkát, ugyanakkor hatalmas ajándékot jelentett, amiért nem tudok eléggé hálás lenni a bizottságnak, meg persze Dubrovaynak, aki sok segítséget nyújtott a beszélgetésekkel, kották kölcsönzésével. Csodálatos szellemi utazás volt, amit mindenképpen folytatni szeretnék. ■

A harsona lovagja

Hőna Gusztáv és a magyar rézfúvós muzsika

Gombos László

Az 1970-es és 80-as évek nemzetközi mércével mérve is egyedülálló virágzást hoztak a magyar rézfúvós zenében, számos kiváló művész, együttes és komponista együttműködésének köszönhetően. Kimagaslott a mezőnyben – a fényképek tanúsága szerint olykor egy fejjel is – a harsonajáték Sir Lancelotja, aki a változások élére állva lett első az egyenlők között és egyenlő az elsők között a muzsika e nemes kerekasztalánál. Hőna Gusztáv 75 éves.

Az említett időszak a rézfúvós zene olyan hőskorát jelentette, amely fél évszázad távolából visszatekintve méltán idézheti fel az érintettek számára azt az euforikus hangulatot, amelyet 100 évvel korábban a kortársak érezhettek Liszt Ferenc budapesti jelenlétében vagy a századfordulón a Hubay-féle hegedűiskola feltűnésekor, majd a Bartók és Kodály nevével fémjelzett új zene első sikereinek és a 30-as évek zeneéletének Dohnányi-vezette virágzása idején. A hősiesség pedig hőskört kiált, olyan tehetséges és elhivatott lovagokért, akik nem elégednek meg a mindennapi feladatok elvégzésével. Küldetéstudat hajtja őket, és képesek arra, hogy társaik energiáit is a kívánt irányba fordítsák. Hőna Gusztáv jókor volt jó helyen, és élni tudott a lehetőségekkel. Felismerte a kor tendenciáit, az egyes hangszerek és hangszercsoportok szerepének változásait. Mögötte és mellette pedig ott állt egy közösség: a rézfúvósoké, a harsonásoké és mindenekelőtt egy olyan hivatásos együttesé, amely évtizedeken át biztosította a háttértehetsége kibontakoztatásához, illetve személyes és szakmai kapcsolatainak kialakításához. Ez nem volt más, mint a Magyar Rádió és Televízió Szimfonikus Zenekara, azaz a Rádiózenekar. Ennek egzisztenciát nyújtó támogatása, szervezettsége és művészi színvonala nélkül – számos más kiváló kamaraegyüttes mellett – nem működhetett volna se a Modern Rézfúvós Együttes, se a későbbi Hőna Kvartett.

Négy évtized a Rádiózenekar kötelékében

Hőna Gusztáv még a Zeneakadémia növendéke volt, amikor megüresedett egy harsonás pozíció a Rádiózenekarnál, és ennek betöltésére próbajátékot hirdettek. Az ifjú muzsikus ekkor már rendelkezett egy diplomával, mivel 1968 és 1971 között Pehl András irányításával elvégezte a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola hároméves tanárképző tagozatát, és a következő években az intézmény egyetemi tagozatán tanult Ujfalusi László osztályában. 1972. február elsején lett a Rádiózenekar harsonajátékosa, és 38 éven át, 2010-es nyugdíjba vonulásáig töltötte be ezt a pozíciót. A próbajáték során Frank Martin *Ballade* c. művét játszotta Jandó Jenővel a zongoránál, és ennek sikere határozott mederbe terelte pályáját. Szinte minden, amit később megvalósított, ennek a sorsdöntő pillanatnak lett a következménye, és a látszólag véletlennek tűnő esemény a történések hosszú láncolatát indította el.

A rádió együttese ugyanis számos olyan lehetőséget kínált a számára, ami más zenekar esetében nem állt volna rendelkezésre. A legfőbb adottság a hangfelvételek készítéséből és a szigorú minőségbiztosítási rend érvényesítéséből adódott. Az együttes elsőszámú feladata nem a koncertelőadás, hanem a művek rögzítése, archiválása (helyi szakkifejezéssel „z”-sítése) volt, különös tekintettel a kortárs magyar zenére. Ennek köszönhetően joggal nevezték az 1970-es és 1980-as években a Magyar Rádiót a modern zene fellegrájának. Kiváló szakemberek kontrollálták a legkisebb zenei eseményeket is: próbafelvétel volt a feltétele annak, hogy valaki élő stúdiókoncerten szerepeljen, illetve, hogy szóló- vagy együttes felvételt készítsen. A legjobb, archiválásra szánt szalagokat pedig újabb bizottság hallgatta meg és értékelt. Így a zenekari játékosok számos kiváló kollégával: karmesterekkel, zeneszerzőkkel, énekes és hangszeres szólistákkal, zenei rendezőkkel, hangmérnökökkel, zenei lektorokkal kerültek ismeretségbe, és mindez széleskörű lehetőségeket kínált az arra fogékony művészeknek.

Hóna a zenekari pult mögül a stúdiómunka összes csinját-bíniát elleshette az évek során, és amikor csak lehetősége nyílt az egyéni megmérettetésre, örömmel felelt meg az új kihívásoknak. Zenekari munkája mellett több mint 400 percnyi felvételt készített szólístaként, és ennek körülbelül a dupláját kamaragyüttesek tagjaként. Ez 18-20 hanglemeznek felel meg, ami a világszerte preferált hangszeresekkel, a hegedűs vagy a zongorista sztárokkal összevetve is tekintélyes mennyiség, a harsonások között pedig szinte egyedülálló.

Zeneszerzők a

Rádiózenekar búvkörében

A rádiózenekari munka tehát olyan lehetőségeket is kínált Hóna Gusztáv számára, amelyek révén nemcsak az előadóművészetben, hanem a magyar kortárs zene történetében is jelentős szerephez jutott. Az 1970-es és 80-as években a rádióban számos zeneszerző dolgozott mint zenei rendező, korrepetitor, karmester, osztályvezető vagy lektor, ezáltal a napi munkának köszönhetően „testközelbe” került velük. Kocsár Miklós a népzenei rovat, majd a zenei főosztály helyettes vezetője, Victor Máté a könnyűzenei osztály vezetője volt, Balassa Sándor és Jereb Ervin zenei rendezőként, Durkó Zsolt és Mihály András lektorként dolgozott a rádióban. A sokoldalú Hidas Frigyes szinte a zenekar mindenesének számított, többek között dirigált, zongorázott, cselesztázott, átiratokat készített, hangszerelt, gyakran filmek és rádiójátékok zenéit vették fel vele.

A stúdióban a 80-as évek elején

Az aprólékos stúdióbeli munka során Hóna olyan további komponistákkal is találkozott, akik megjelentek műveik hangfelvételén, és olykor instruálták, kivételes esetben vezényelték a muzikusokat. Így ismerhette meg közelebbről Dubrovay Lászlót, Sári Józsefet, Ránki Györgyöt, Farkas Ferencet, Csemiczky Miklóst, Székely Endrét, Szőlőssy Andrást, Malek Miklóst és számos más kiváló mestert. A barátkozáson és a kölcsönös nagyrabecsülés kifejezésén túl arra is lehetősége nyílt, hogy játékaival, személyes meggyőző erejével új művek komponálására bírja a zeneszerzőket. Más hangszer-

kével összevetve a harsona irodalma ugyanis meglehetősen szegényes volt, a reneszánsz egyházi zenében betöltött fontos szerepüket követően (kórusuk együtt vagy váltakozva játszott az énekesekkel) az elmúlt évszázadokban alig keletkezett kifejezetten harsonára szánt kompozíció. Ezért a művészek főként átiratokat játszottak, amelyekben kevésbé érvényesülhettek a hangszer speciális lehetőségei.

Egy szál harsona a Rádiózenekar előtt

Hóna Gusztávnak többször is megadatott az a harsonások számára ritka lehetőség, hogy zenekari tagként kiálljon az együttes elé, és kollégái egészével mint egyenrangú partnerrel muzsikáljon. Első zenekarkíséretes felvételét Johann Georg Albrechtsberger (1736–1809) 1769-ben komponált *B-dúr harsonaverse*-nyével készítette, Lehel György vezényletével. A Győrben, majd az alsó-ausztriai Maria Taferlben és Bécsben működő osztrák komponista darabja a harsonairodalom egyik legkorábbi jelentős, ma is játszott versenyműve, amelyet a 60-as évek elején fedeztek fel az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtárába került Esterházy-gyűjteményben, és emeltek ki a feledés homályából. Először Zilcz György (1921–1975) játszotta el a Nemzeti Múzeumban egy 18. századi hangszeren, majd rögzítette hanglemmezre 1965-ben Lehel Györggyel és a Rádiózenekar vonósaival (Qualiton, LPZ 1237). Egyedülállóan élvezetes és tanulságos felvétel!

Hóna Gusztáv 12 évvel később, első harsonatanára emléke előtt tisztelegve tanulta meg a művet és állította mércéként a kortársak és az ifjabb generációk elé (azóta a zenei versenyek állandó kötelező darabjai között szerepel). Később Medveczky Ádám vezényletével is rögzítette a darabot, illetve 1994 júniusában Kocsár Balázs hangversenyén adta elő a Nemzeti Galériában, ezúttal is a Rádiózenekar tagjaival.

A fúvószené „szakértőjének” számító Hidas Frigyes el kialakított baráti és munkakapcsolat három versenymű születéséhez járult hozzá. A tenorharsonára írt hangulatos *Concertót* Hóna 1979-ben vette fel Lehel Györggyel és a Rádiózenekarral, a *Kettősversenyt* (Double Concerto) pedig az együttes basszusharsonásával és a dedikáció másik címzettjével, Balogh Sándorral együtt mutatták be 1990 júniusában a Pesti Vigadóban, Medveczky Ádám vezényletével. Az utóbbi előadásról így írt Breuer János a Népszabadságban:

„A most hallott versenymű lírai pihenővel megszakított vígjáték. Nem karikatúra, nem groteszk – egyszerűen jókedvű. Ám éppenséggel nem „egyszerűen” az. Mert egyfelől közösségi hangvételekből merít, akár a dzsesszbe oltott barokk mozgásformákat, akár a korálba oltott blues

melankóliáját, akár az afroamerikai táncritmusokat kelti életre, másfelől határozott kézzel egyéníti is a forrásait. [...] Teljesen személyes a művében a két szólóhangszer virtuóz kezelése. [...] Hidasnál oly gyengéden és hajlékonyan szól e kettős, annyira árnyaltan, mintha hegedűket hallanánk. Ehhez persze két olyan nemzetközi színvonalú előadó is szükségeltetik, amilyen Hóna és Balogh, s Hidas valósággal a „testükhöz mérte” a szólamukat.”¹

A harmadik, a *Birthday Concerto* 1998-ban készült a művész 50. születésnapjára, ezen a napon adták elő zárt körben. Az alkalmi darab zárótételében mi más is szólalna meg briliáns kontrapunktikus feldolgozásban, mint a mindenki által ismert Happy Birthday dallama? Tudomásom szerint a nyilvános bemutató még várat magára.

A meghatározó személyes kapcsolatok gyakran zenekari szólóállásoknak köszönhetően, a véletlen közrejátszásával alakultak Hóna Gusztáv esetében is. 1986-ban például a Rádiózenekar Mahler III. szimfóniáját játszotta Lamberto Gardelli vezényletével, a maestro pedig a koncertvégi ünneplés során elfelejtette felállítani a kiváló szólóharmonia-játékokat. Olaszországba hazaérve annyira restellte magát, hogy telefonon kért elnézést, és megbecsülésének kifejezéséként felkérte a művészt Ernst Bloch versenyművének (*Szimfónia harsonára és zenekarra*) előadására. A darabot 1987. május 20-án játszották a Zeneakadémia nagytermében. Az eseményt a rádió közvetítette, és több alkalommal megismételte. A Rádiózenekarral együtt előadott versenyművek közé tartozik még Paul Creston *Fantázia harsonára és zenekarra* (1993 januárjában játszották a Zeneakadémián Kovács László dirigálásával), illetve Malek Miklós harsonaversenyének felvétele a szerző vezényletével. Utóbbi, szintén Hóna Gusztávnak dedikált mű a Hungaroton Classic lemezén jelent meg 2003-ban.

¹ Breuer János: Nyáresti derű két harsonára. Hangverseny a Vigadóban. *Népszabadság*, 1990. június 20.

Együttműködés további zenekarokkal

Hóna Gusztáv az évtizedek során számos zenekarral szerepelt szólólistaként. A több tucatnyi hangversenytermi fellépés és stúdiófelvétel világviszonylatban is kivételesnek számít egy klasszikus zenét játszó harsonás esetében. Még a legkiválóbb amerikai művészeknél is előfordul, hogy egy ilyen lehetőség alig néhány alkalommal adatik meg az életükben. A Rádiózenekarral előadott versenyművek egy részét Hóna másokkal is műsorra tűzte: Hidas koncertóját 1980 októberében a győri Kisfaludy Színházban a Győri Filharmonikusokkal játszotta Jancsovics Antal vezényletével, másfél hónappal később pedig a debreceni Bartók teremben a helyi MÁV Filharmonikus Zenekarral, Németh Gyula dirigálásával. Hidas a kettősverseny kíséretét átírta fúvószenekarra a Florida State University együttese számára. Amikor a *Florida Concerto* című új változat 1991-es floridai ősbemutatójára sor került, ki mást is kérhettek volna fel szólólistának, mint Hóna Gusztávot? Az amerikaiak természetesen nem elégedtek meg egyetlen előadással, és hamarosan műsorra tűzték a darabot a magyar művésszel. Malek Miklós koncertójának felvételét megelőzte a hangversenytermi bemutató: 2002. január 27-én a Zeneakadémián szólalt meg, ahol a Szombathelyi Szimfonikus Zenekart a szerző vezényelte.

Dubrovay László 1989-es *Hármasversenyét* Hóna Gusztáv három szimfonikus zenekarral is eljátszotta a dedikáción osztozó illusztris társaival, Geiger György trombitaművésszel és Bazsinka József tubaművésszel. Az ősbemutató Szombathelyen volt a Bartók teremben a Szombathelyi Szimfonikus Zenekarral és Petró Jánossal (velük készítették néhány évvel később a Hungaroton CD-felvételét), 1991 októberében az Állami Hangversenyzenekar koncertjén adták elő Antal Mátyás vezényletével, 2000 februárjában pedig a Minifesztivál záróestjén a Ligeti András vezette Matáv Szimfonikus Zenekarral játszották. A darab fúvószenekari változatát a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Fúvószenekarával és Marosi Lászlóval vették lemezre 1997-ben. A 2000-es hangversenyéről Kovács Sándor írt a *Muzsikában*: „Dubrovay fantáziadús és humoros zenéje is élményszerűen szólalt meg a három kitűnő szólista (Geiger György, Hóna Gusztáv, Bazsinka József) jóvoltából. Hihetetlen, amit ezek a muzsikások tudnak hangszereiükről, és hihetetlen, amit Dubrovay tud hangszínekről, speciális effektusokról, kombinációkról, akusztikáról, a hang 'fizikájáról’.”²

A harsona mint szólóhangszer

Az említett előadások és hangfelvételek mérföldkövet jelentettek Hóna Gusztáv egyik fontos, számos alkalommal deklarált céljának elérésében. Be kívánta bizo-

² Porreclus: Ünnepi hangok. *Muzsika* 43/3 (2000. márc.), 36.

nyítani, hogy a harsona az akkor divatos jazzmuzsikán kívül, a klasszikus zenében is lehet szólóhangszer. Ez ma már magától értődőnek tűnik, de a 2. világháborút követő évtizedekben még kivételesnek számítottak Hóna első mestere, Zilcz György ezirányú kezdeményezései. Az előzmények az 1930-as és 40-es évek híres amerikai jazzmuzsikusára, Tommy Dorseyre vezethetők vissza: Dorsey szélesen áradó, dallamos frázisokat játszott hangszerén, amelyre a lemezfelvételeknek köszönhetően világszerte felfigyeltek. Hasonló törekvéseiken túl egy életrajzi momentum is összekapcsolja az amerikai és a magyar művészt: Hóna Gusztáv is először trombitálni tanult édesapjától, és csak ezután talált rá élete párjára, a harsonára, amelynek fúvókamérete jól illett szájalkatához, megszólaltatási módja pedig mimikai izmaihoz és fogberendezéséhez. A hozzá vezető véletlen találkozást számos alkalommal elmesélte. Egy 2011-es interjúban így fogalmazott:

„Én a trombitával próbálkoztam először, de nem igazán ment. Arra voltam jó, hogy az úttörőtáborban én fújjam az ébresztőt meg a takarodót, és ezzel a művészi pályafutásom, mint trombitás, be is fejeződött. Zongoraórákra is jártam, ott viszont a tanárnő azt mondta, hogy ilyen szafaládé-ujjakkal sohasem fogok tudni igazán szépen játszani. Úgy tizenhárom-tizennégy éves lehettem, amikor egy alkalommal a házunk padlásán bóklásztam, és megtaláltam a nagybátyám harsonáját. Lehoztam, elkezdtem fújjogatni. Közben hazajött apám, és kérdezte, ki szólaltatta meg a hangszert. Amikor kiderült, hogy én, rögtön azt mondta: látod fiam, akkor ezt kell csinálni.”³

A kortárs magyar zene nagykövete

Mivel a harsonának alig volt irodalma, a rádióban megismert komponisták figyelmét pedig nagy sikerrel hívta fel hangszerére, Hóna Gusztáv aktív szerepet játszott a modern zenei nyelv alakításában, az új hangzások és technikák létrehozásában. Több évtizedes munkája egy olyan magyar harsona repertoár megszületéséhez járult hozzá, amelyben játéka és személye inspiráló forrásként szolgált a zeneszerzők számára. A kész alkotásokat szólistaként vagy kamaraegyüttes tagjaként mutatta be, majd világszerte népszerűsítette. A 80-as évektől szinte minden évben meghívták nemzetközi harsonatalálkozókra, európai és amerikai workshopokra és szimpóziumokra, ahol nagy sikert aratott a magyar darabok megszólaltatásával. Később előadásokat és mesterkurzusokat is tartott, amelyek egyik fő vonzerejét a hazai kortárs művek jelentették.

³ Az interjúk közül lásd Bokor Gabriella: Kincs a padlásán. *Legato* 11 (2011. dec.), <http://zakbk.hu/exkluziv-hona-gusztav>

„A világ egy nagy harsona”

1979 decemberében – karácsonyi ajándék gyanánt – Jereb Ervin szólódarabot komponált Hóna Gusztávnak *Monográfia* címmel, amely 1980. január 12-én hangzott el először a Magyar Rádióban. Mivel a 2. tételben a mű kétszólamúvá válik, a művész először hangfelvételt készített a második szólamból, majd a magnetofon hangjához játszotta hozzá az elsőt. A hangszer mélyreható változásokat indított el a zeneszerző gondolkodásában. Nem sokkal a bemutatót követően így nyilatkozott: „Lukács Pál egyszer azt mondta: a világ számomra egy nagy brácsa. Jelenleg nekem egy nagy harsona.”⁴

A Monográfia magyarországi előadását amerikai, németországi és ausztriai követte, a stúdiófelvétel pedig 1983-ban első díjat nyert az Anconai Nemzetközi Zenei Versenyen a zeneszerző kategóriában. Később rákerült egy olyan CD-lemezre, amely kizárólag Hóna Gusztáv számára komponált műveket tartalmaz a dedikáció címettelje előadásában.⁵ A kuriózumértékű kiadványon a Jereb-darab mellett Dubrovay László, Farkas Ferenc, Kocsár Miklós, Ránki György, Sári József, Székely Endre és Victor Máté művei hallhatók.

Szintén az élőzene és hangszalag kombinációját igényli Victor Máté *Viatrone harsonára és hangszalag* című darabja (1981), amelyben az előzetesen rögzített második szólam mélyreható elektronikus átalakításokon ment át a hangstúdióban. A cím az út és a harsona olasz megfelelőjéből (via, trombone) alkotott műszó, amely a szerző magyarázata szerint „a hangok forrására, vagyis a harsonára utal”. Egyetlen előadóra

⁴ C. Szalai Ágnes: Műfajváltás és boldogság. Út a könnyűtől a komoly zenéig (interjú Jereb Ervinnel). *Esti Hírlap*, 1980. márc. 11.

⁵ *Dedications*. Hungaroton Classic 2005, HCD 32298.

készült a 85 éves Farkas Ferenc *Buccinatája* (1990), amely tömörsége ellenére a harsona-játékmódok szinte teljes skálását felvonultatja. Kíséret nélkül szólal meg Sári József 1983-as *Ananta* című darabja is. Sárival való bensőséges viszonyáról Hóna így vallott 2004-ben írott DLA disszertációjában: „Nem csupán zeneszerző és előadóművész kapcsolata ez, hanem egy olyan baráti viszony, amely meghatározó művészi és tanári pályámon. A Sári Józseffel való beszélgetések kifejezetten katartikus élmények. Feltöltődés, megnyugvás, munkára, aktív tevékenységre serkentés, komoly lelki támasz, ami mindig továbbvisz a pályán. Egyénisége, megnyugtató szavai, beszélgetéseink légköre mindig nagyon jó hatással voltak rám, és remélem lesznek is a további művészi és magánéletemre.”

A lemezen hallható Dubrovay László Solo no.2 című műve (1983), amely az elektronikus kísérletek hatására a hagyományos harmóniavilágot fejleszti tovább, de mindhárom tételében megtartja a klasszikus formai kereteket. A Hóna Gusztáv segítségével végzett alkotói munka révén Dubrovay itt egészen új fúvástechnikát honosított meg a harsonán, azaz a művész nem csupán előadóként, hanem bizonyos tekintetben alkotóként is ott bábáskodott az új kifejezőmódok születésében.

Ütőhangszerek kíséretével szólal meg Székely Endre Rapszódiaja (1982), amelyet a szerző Hóna egyik amerikai utazása előtt írt azzal a céllal, hogy a magyar harsonairodalomról tartott előadásai során szólaljon meg. Demonstrációs mű helyett azonban a művész marandó értékű, hatásos koncertdarabot kapott ajándékba. Kocsár Miklós szintén Rapszodiát (1989) ajánlott Hónának, zongora és ütőhangszerek kíséretével. Eredetileg a zágrábi Europhonia Kortárszenei Fesztivál felkérésére készült, majd a szerző átdolgozta a bemutató tapasztalatai nyomán. Ez a változat szerepel az 1991-es rádiófelvételen, és ez hangzott el 1992 januárjában a Minifesztiválon, a Pesti Vigadóban.

Fúvószene harsonaszóólóval

A lemez utolsó száma, Ránki György *Lúdapó meséi* című, öt tételes paródia-ciklusa az 1980-as évek közepén egy állandó kamaratársaság számára készült, amelynek történetében Hóna Gusztáv kiemelkedő szerepet játszott. Ez volt a második darab, amit Ránki a Modern Rézfúvós Együttes számára komponált, és amelyet 1987 szeptemberében vettek fel a Magyar Rádióban. A mű eredetileg harsonaszóóló volt fúvószenekari kísérettel, és ezt 1988-ban Hóna mutatta be a Pesti Vigadóban a Honvéd Művészegyüttes Fúvószenekara közreműködésével, Marosi László vezényletével. A kompozíció a művész egyik kedvelt repertoárdarabja lett. Amerikai premierjére 1989-ben került sor Chicagóban a University of Illinois Concert Band kíséretével, majd többek között Bos-

tonban is elhangzott a Boston University Band közreműködésével, Tom Everett vezetésével. Amint korábban említettük, Hóna és művésztársai Dubrovay László *Hármasversenyének* fúvószenekari változatát is lemezre vették, szintén Marosi László dirigálásával.

A Modern Rézfúvós Együttes

Modern Rézfúvós Együttest 1974-ben alapította hét rádiózenekari és operaházi muzsikussal, barátokkal és kollégákkal, akik összefogtak egy régi-új típusú együttjáték érdekében, hozzájuk pedig egy-egy mű előadására gyakran csatlakoztak vonósok, ütősök vagy énekesek. A szeptett első, 1975 januárjában adott koncertjét követően egyre nagyobb sikereket ért el a közönség körében, egyúttal pedig a kortárs zene egyik meghatározó médiuma lett. Az akkor szokatlan felállású társaságban a követezők játszottak: Geiger György, Somorjai István és ifj. Szabó László – trombita, Keveházi Jenő – kürt, Hóna Gusztáv – harsona, Egressy Károly – basszusharsona, Szabó Vilmos – tuba. Sokat köszönhetnek korrepetitőrüknek, az univerzális tudású Antal Mátyásnak, aki az ideális hangzásarányok megtalálásában, az átíratok szólamainak tökéletes elosztásában is nagy segítségükre volt. Egy 1994-es újságcikk szerint annyira keresettek voltak Amerikában, hogy néhány évvel azelőtt (valószínűleg 1989-ben) egy kilencheses turné során ötven koncertet kellett adniuk.⁶

Másfél évtizeddel később Geiger Györgyöt és Szabó

Lászlót Palotai István és Csatos Ferenc váltotta fel, Keveházi Jenőt pedig öccse, János helyettesítette.⁷ Úgy tűnik, a 90-es években már itthon is főként Hungarian Brass néven szerepeltek,⁸ változatos műsoraihoz a reneszánsz táncoktól és a 17. századi toronyzenétől a

⁶ *Új Magyarország*, 1994. aug. 11.

⁷ Ifj. Bazsinka József: *A rézfúvós kamarazene fejlődése Magyarországon 1990 előtt*. DLA disszertáció, Budapest: Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, 2017, 71.

⁸ Különös, hogy a névváltoztatásra és a tagokra vonatkozóan szinte semmilyen információ sincs a sajtóban, a hirdetések és koncertműsorok is csupán az együttes nevét közölték.

könnyűzenei feldolgozásokig terjedően válogattak darabokat. A névben rejlő „modern” jelzőt érdemes lett volna korábban elhagyniuk, mivel az csupán a kortárs szerzők iránti elkötelezettségükre utalt, és nem tükrözte hűen a koncertrepertoárt, ráadásul elriaszthatta a közönség egy részét. Csupán két korai adatot találtam arra vonatkozóan, hogy itthon Magyar Rézfúvós Együttesként hirdették őket (*Országos Filharmónia Műsorfüzet* 1977. október 10., ill. két évvel később híradás az *Esti Hírlapban*).

A rézfúvós kamarazene reneszánsza

A Modern Rézfúvós Együttes alapítása egy jól látható nemzetközi trendbe illeszkedett a 70-es évek közepén. Ekkoriban ugyanis – elsősorban angolszász területeken – második virágkorát élte a reneszánsz óta jórészt feledésbe merült rézfúvós kamarazene. Az 1951-ben alapított Philip Jones Brass Ensemble (London) volt az első fecske, amely a 60-as évek közepén lett igazán sikeres, és hamarosan számos hasonló követte, mint például a New York- (1954), az American- (1960) és a Chicago Brass Quintet (1963), valamint az 1970 óta működő, nagyhatású Canadian Brass (Toronto). A hozzájuk csatlakozó Modern Rézfúvós Együttesnek is jelentős szerep jutott abban, hogy a divathullám az egész világon érvényesüljön.

További kollégáik velük egy időben alakították meg a Reneszánsz Rézfúvós Kvintettet, amely 1979-ben Párizsban megnyerte a Maurice Andréről elnevezett nemzetközi rézfúvós kamarazenei versenyt. Tagjai voltak ekkor: Petz Pál és Palotai István – trombita, Füzes Péter – kürt, Farkas István Péter – harsona, Szabó László – tuba. Győzelmüket követően Budapest Brass Quintetre változtatták a nevüket, amellyel világhírűek lettek. Az idők változását jól mutatja az 1979-es párizsi versenyről közölt tudósítás. Amikor itthon a koncertszervezők még alig akartak tudomást venni a rézfúvós együttesekről, Nyugat-Európában a különleges események, fesztiválok idején szinte „közügy” lett ez a fajta muzsika: „*Minden nap zsúfolásig megtelt nézőtér előtt szerepeltek. Úton-útfélen ismeretlen emberek köszöntötték őket, étteremtulajdonosok váratlanul betessékelt vendégei lettek.*”⁹

Győzelem Anconában

A Modern Rézfúvós Együttes nemzetközi karrierje azután indult el igazán, hogy 1979 őszén az olaszországi Anconában megnyerték a Nemzetközi Rézfúvós Verseny (Concorso Internazionale di Ottoni, Premio di Ancona) első díját, sőt az összesített pontverseny abszolút első helyét is a magyar művészek szerezték meg. Szeptettjük összeállítása még a széles nemzetközi me-

zőnyben is kuriózumnak számított, tudásuk és lelkesedésük pedig a versenyeken szokatlan módon tapsvihart provokált ki. A zsűrielnök, Goffredo Petrassi külön gratulált a jelenlévő Jereb Ervinnek Rézmetszetek című darabjához, amelynek sikeréhez hozzájárult, hogy mind a hét szólama személyre szabottan készült. A magyar számok közül jól fogadták Szöllősy András nekik ajánlott Rézfúvószenéjét is, amelyet még 1977-ben mutattak be a Zeneakadémián.

A győzelem számos felkérést hozott számukra. Először Itáliát, majd Németországot járták be, néhány év múlva pedig a Columbia Artists Management, a világ egyik vezető koncertirodája figyelt fel az együttesre. Őt amerikai turnét szervezett, melynek során megfordultak szinte valamennyi államban, New Yorktól és Chicagótól egészen Las Vegasig és Los Angelesig.

„Hét fej, egy lélek...”

Az együttes szellemiségét és összjátékának minőségét kitűnően érzékelteti 1986-ban megjelent önálló lemezük egyik tételcíme. Ránki György nekik írta a lemez címadó darabját, a *Hétfejű sárkány szerenádját* (Hungaroton, SLPX 31003). A hét fej valójában a hét játékosra utal, egységüket pedig az első tétel alcíme, a „*Hét fej, egy lélek...*” fejezi ki. Ránki hamarosan a már említett *Lúdapó meséivel* lepte meg a muzsikusokat (nem véletlen, hogy Hőna Gusztáv e kitűnő darab köré építette székfoglaló előadását 2016. április 15-én a Magyar Művészeti Akadémián). Az együttes által előadott kortárs darabok közé tartozik még Farkas Ferenc *Rézfúvószenéje*, Dubrovay László *Szeptettje* és *Berregő polkája*, Hidas Frigyes *Edzsminták* sorozatának néhány darabja, Szabó Csabától a *Szonáta rézfúvósokra*, Lendvay Kamillótól az *Öt pökhendi ötlet fúvósszextettre*, továbbá Lamberto Gardelli, Hans Hütten és Vukán György kompozíciói.

Devich Jánossal 2016 áprilisában az MMA székfoglaló előadásán

⁹ Patonai Adrienne: 1979 versenygyőztesei. *Muzsika*, 1980. 3. szám, 47.

| Hóna Harsonakvartett

A szeptettel párhuzamosan működő Hóna Harsonakvartett egy alkalmi fellépésnek köszönhetette létrejöttét: az ifjú rádiózenekari kolléga, Balogh Sándor 1982-es zeneakadémiai diplomakoncertjén Kácsik Jenővel és Cserhádi Jánossal játszottak együtt négyen. Anyyira megtetszett nekik a harsonák együtthangzása, hogy 1983-ban állandó együttest alakítottak. Hamarosan Cserhádi János diplomakoncertjén is szerepeltek, majd egymást érték a fellépések. 1983. márciusi estjükön a Fészek Klubban Antal Imre volt a házigazda-műsorvezető, 1984-ben a Hilton Szállóban ifj. Rátonyi Róbert jazz-kvartettjével közösen rendeztek hangversenyt.

A Hóna Harsonakvartett
1987 körül

A nemzetközi porondon az 1984-es Nemzetközi Rézfúvós Kongresszus hozta meg az áttörést a bloomingtoni Indiana Universityn (USA). Szintén jelentős továbblépést hozott számukra 1988-ban az I. Ausztrál Nemzetközi Harsonaverseny és Szimpózium Brisbane-ban a Queensland Universityn. Hidas Frigyes 1985-ben nekik komponálta *Négyesfogat (Four-in-Hand)* című darabját, LP lemezük erre utalva viseli a *Négyesfogat* címet. Sári József 1988-as szerzői lemezén a *Búcsú Glenn Gouldtól* című művet szólaltatták meg (Hungaroton, SLPX 12872).

Amikor más muzikusokkal társulva könnyűzenei számokat játszottak, többnyire *Hóna Együttes* néven szerepeltek, de előfordult a *Quadrombone Band* megnevezés is (a közreműködők között szerepelt ifj. Rátonyi Róbert zongorán, Sipos Endre, Lattmann Béla és Friedrich Károly nagybőgőn; Lakatos Pecek Géza dobon játszott, Bontovics Kati énekelt). Rövidebb szünet után a kvartett újjáalakult az 1990-es években, Hóna Gusztáv mellett az ifjabb generációhoz tartozó Erdei Csaba, Káip Róbert és Csáthy Miklós részvételével. A Magyar Rádió 22-es stúdiójában többek között „jazzi” standardokat vettek fel, ezekből 2008-ban *Holiday for Trombons*

címmel jelentettek meg válogatást. Másik János afrikai inspirációk nyomán írta a számukra *Déli banya* című, hangulatos darabját négy harsonára, tablára, bőgőre és énekhangra, majd a művészek a szerző engedélyével áttették harsonakvartetre, tubára és a játékosok által megszólaltatott, afrikai hangzásokat imitáló ütőhangszerekre. Ez a változat 2008. október 8-án a Hóna Harsonakvartett 25. évfordulóján rendezett ünnepi esten hangzott el az MTA Dísztermében, majd 2012-ben Párizsban kvintettként is megszólalt Hóna Gusztáv és a Corpus Quartet előadásában.

| Az „amerikai titok”

Nem esett még szó Hóna Gusztáv sikerének egyik fontos összetevőjéről, arról a bizonyos „amerikai titok”-ról, amelyet megszerezve itthon, majd világszerte adott tovább a tanítás és az együttjáték során. Nyomait ott hallhatjuk a Rádiózenekar, a Modern Rézfúvós Együttes és a Hóna Harsonakvartett felvételein, illetve a tanítványok játékában. Előadásmódjának, hangképzésének fontos elemei származnak azokból a tanulmányokból, amelyeket az Egyesült Államokban a Florida State Universityn folytatott. Hogyan is jutott a „titok” nyomára? Amikor a Los Angelesi Szimfonikus Zenekar 1974-ben az Erkel Színházban adott hangversenyt, feltűnt neki, hogy az amerikaiak lazábban, könnyedebben szólaltatták meg a rézfúvós hangszereket, mint hazai kollégáik. Mivel – ellentétben zenészeink többségével – már akkor jól tudott angolul, megkérdezte erről a vendégművészeket. A kapcsolatfelvétel két évvel később, a Montreux-ben rendezett Nemzetközi Rézfúvós Kongresszuson folytatódott, ahol megkereste William F. Cramert, a Florida State University híres professzorát. Végül 1978 és 1979 nyarára sikerült ösztöndíjat szereznie Floridába, hogy eltanulhassa tőle a „Blow freely!”, azaz „Fújj szabadon!” elv alapján működő sajátos légzés- és játéktechnikát.

Ennek alkalmazása volt az egyik tényező, amely Hóna Gusztáv fél évszázadon átívelő, nagyszerű teljesítménye mögött meghúzódik. A többi: a tehetség, a szorgalom, a szerencse, a szaktudás, továbbá a művész ritka képessége a baráti-szakmai együttműködésre a zenekari munkában, a kamaraegyüttesekben és a tanítás során. Társai és növendékei közül sokan fogadták el elsőnek az egyenlők között és mutatták fel egyenlőnek a legelső között a harsona Sir Lancelotját, aki példaértékű munkájával valódi hős lehetett a magyar rézfúvószeneszeink hősökében. ■

Fiatal tehetségek – Balogh Ádám

Szükségem van arra, hogy újra és újra átlépjem a komfortzónám határait!

Uzsaly
Bence

Balogh Ádámot egyre többször hallhatjuk szólístaként, rendszerezek a versenysikereiről beszámoló hírek, és fiatal kora ellenére már nagy repertoárt tudhat magáénak. Mesterszakos diplomakoncertjére idén júniusban kerül sor. Eddigi élményeiről és további terveiről beszélgettünk.

– *Ha nem is nagyon korán, de viszonylag korán berobant az életedbe a zongora, és azóta gyakorlatilag folyamatosan meghatározza az életedet. Nem érezted sosem úgy, hogy valami kimaradt a gyerekkorodból?*

– Szerencsére nem. Ebben kifejezetten szerencsésnek érzem magam, hogy annyira nem kezdtem korán, csak 6-7 éves koromban, ami bizonyos körökben már szinte késeinek számít a hangszertanulásban. Pont ezért úgy érzem, volt igazi gyerekkorom. Aztán nagyon hamar kellett nagyon komolyan venni mindent, így 12-13 éves koromban döntéshelyzetbe kerültem, hogy engedem-e első helyre kerülni a zenét az életemben. Akkor azt éreztem, hogy sok mindentről le kell majd mondani. Nehéz pillanat volt ilyen fiatalon igazán komolyan elgondolkodni erről, de biztos vagyok benne, hogy sikerült jó döntést hozni.

– *Betöltötte a különleges tehetségek tagozata azt az űrt, amit a más tevékenységek, például a sport otthagynak jelentett?*

– Abszolút. Nem hiányoztak az elhagyott dolgok, mert volt helyettük más. Attól azért félttem, hogy pécsiként Budapesten teljesen új társaságba fogok kerülni, ráadásul egyetemisták közé. Hirtelen nagyon idegen volt a környezet, de azt hiszem, hogy ez jó hatással volt rám. Magasabb volt a színvonal és igazán inspiráló társaságba kerültem, ahol mindenki komolyan foglalkozott azokkal, amit én is annyira szeretek. Fontos, kik közé keveredik az ember, engem pedig akkor sok jó barát és inspiráló tanár vett körbe.

– *Aztán mindjárt az elején bejöttek a versenyek is a képbe, egymást érték és érik gyakorlatilag azóta is. Hogyan viszonyultál a versenyzéshez?*

– Eleinte első tanárom, Megyimóreczné Schmidt Ildikó nevezett be egy-két kisebb versenyre. Akkor még nem éreztem ennek semmi súlyát, tehát mentem, örültem, hogy van valami cél, és azt hiszem, hogy sokkal később kezdtem versenyként tekinteni azokra. A 12-13

éves kori nagy váltás után viszont biztos voltam benne, hogy ezzel szeretnék foglalkozni, így ki is néztem magamnak olyan komolyabb versenyeket vagy fesztiválokat, amiket majdnem elérhetetlennek éreztem. Mindig az motivált, hogy valami teljesen új környezetet hasonnám, ahol én nem vagyok senki, de ahol olyan emberekbe futok bele, akiktől igazán sokat lehet tanulni. Azóta sokszor ilyen események adják az éveim súlypontjait. Mindig van valami következő cél és talán mondhatom, hogy sok mindent látok, ami később hasznomra válik majd. Igyekszem nem túl sokat versenyezni egyébként, bár valamilyen okból úgy érzem mindenki azt hiszi, hogy én ilyen versenyszakos zongorista vagyok.

– *Ha az ember elolvassa, hogy mennyi helyen jártál és nyertél már, könnyen erre gondol...*

– Igen, de ez soha nem a lényeg, inkább az a fontos, hogy valami mindig kibillentsen a komfortzónámból. Ezért csinálom, nem a versenyért.

– *Az újfajta közeg motivál?*

– Igen, és szükségem is van rá. Ha sokáig nagyon kényelmesen, egy helyben maradok, akkor azt érzem, hogy nem annyira fejlődök, mint amennyire szeretnék. Ez a karantén időszak alatt még nyilvánvalóbb lett számomra. Az ember meg tud szokni egy környezetet, amiben jól teljesít, de aztán az élet beleteszi egy idegen közegbe, ahol mindez el is tud illanni. Jó dolog minél több ilyen közegben otthonosan mozogni, persze nem könnyű.

– *A sok verseny mellett nagyon sok jó és neves tanárnál is megfordultál, illetve mesterkurzusokra is gyakran jársz. Kik azok, akik a legnagyobb hatást tették rád?*

– Először is egy gondolat erejéig visszakanyarodnék az előkészítő évekhez. Ahogy említettem, ez nagyon fontos időszak volt. Némethy Attila, Eckhardt Gábor, Gulyás Márta, Beischer-Matyó Tamás, Batta András nélkül biztos, hogy nem lenne ugyanolyan a kapcsola-

tom a zenével. Ez után Arie Vardi foglalkozott velem Hannoverben, akivel azóta is jó kapcsolatban vagyunk. Most pedig Várjon Dénes és Farkas Gábor a tanáraink. Ezek mind meghatározó állomások. Úgy érzem mindig támogattak az aktuális tanáraink és ez fontos.

Ebben a témában egyébként van egy nagyon érdekes történetem. Voltam egy fesztiválon Texasban még 2015-ben, ahol többek között Dina Yoffe tartott kurzust. Remek tanár, azóta már máskor is játszottam neki. Az első találkozásunk úgy nézett ki, hogy Szkrjabin 2. szonátájának gyors tételét – ami folyamatos viharos mozgásból áll – eljátszatta velem egy kiállhatatlanul lassú tempóban, és ha bármelyik hang picit kontrollvesztett lett vagy nem olyan, mint amilyennek elképzeltem, kezdek elölről. Emlékszem, hogy nem jutottam túl messzire. Ez elég nagy hatással volt rám, rájöttem, hogy ezen az alap fizikai szinten viszonylag kevés dolog tudatos abban, amit csinálok. Ezt a módszert egyébként Arie Vardi is sokat alkalmazta az órákon, ő csak úgy hívta „A csúnya játék”.

Aztán ott van még Stanislav Ioudenitch, akivel csak egy órámm volt, amikor egy versenyen zsűrizett. Miután kiestem, odajött és azt mondta, hogy „már majdnem ott vagy, csak egy-két dolgot kell még nagyon jól megtanulni, gyere, segítsek” – és tartott nekem egy jó hosszú órát. Ezek nagyot tudtak lendíteni rajtam. Említhetném még Claudio Martinez-Mehnert vagy Malcolm Bilsont. De nemcsak külföldön találkoztam meghatározó emberekkel, az a pár alkalom, amikor Kocsis Zoltánnak játszhattam, szintén nagyon emlékezetes marad.

– Mit játszol a diplomakoncerteden?

– Beethoven G-dúr zongoraversenyét fogom majd játszani, Rahmanyinov Op. 39-es etűdjeiből az első ötöt és Ravel Trióját. Ebben Devich Gergely, és Korossy-Khayll Csongor lesz a segítségemre, velük már előkészítő óta kamarázunk. A zenekar pedig a Concerto Budapest lesz, aminek rendkívül örülök. Június 5-én lesz, a Zeneakadémia Nagytermében.

– *Elég hamar megjelent az életedben a zenekarral való szólístajáték is. Két zenekari zenész szülő gyermeke vagy, így kiskorod óta jól ismered a zenekar világát is. Miben más zenekarral játszani, mint mondjuk egyedül vagy kamarában?*

– Ez egy olyan dolog, amit folyamatosan tanulok. Hiába van az embernek sok lehetősége ezt megtapasztalni, mindig van mit csiszolni rajta. Nehéz kérdés, hogy az ember hogyan tud a zenekarral interakcióba lépni. Ott van egy karmester, egy zenekar és a szólista, illetve egy viszonylag limitált próbaidőszak. Felmerül a kérdés, hogy mivel érdemes foglalkozni, egyáltalán érdemes-e beszélni dolgokról, hogyan kell az első próbán játszani úgy, hogy az érthető legyen. Mi a karmester felelőssége és mi a szólistáé? Egy kamarazenei műnél felállástól függően nyilván sokkal demokratikusabb a dolog. Ott sokszor hosszabb próbaidőszakra és sokkal több kommunikációra van lehetőség. A zenekarnál viszont ez csak nagyon érthető zenei szándékkal és határozottsággal kompenzálható, ami mindeközben enged annyi rugalmasságot, hogy a karmester és a zenekar akaratához is tudjon alkalmazkodni. Mindezt persze nagyon gyorsan, miközben mondjuk szólístaként az ember hónapok munkája után ül oda az első próbára. Ritkán van az, hogy a végtermék száz százalékosan olyan lesz, ahogy az ember elképzei, de talán ebben van valami szép is. Vannak nagy zongoristák, akik azért nem játszanak zenekarral, mert túl sok a kompromisszum, de én nagyon szeretem az élőzenét. Nincs tökéletes produkció és a hátrányokból is lehet előnyt kovácsolni. Egy jó zenekar, egy jó szólista és egy jó karmester triója esetén szerintem mindig megszületik valami.

– *Bele tud simulni egy zongora a zenekarba úgy, mint egy zenekari hangszer?*

– Valamelyest biztosan, de egy zongoraversenyben szerencsére nem is dolga. Ez egy szerencsés dolog igazából, mert ad egy olyan külön szint a szólistának, amiért mondjuk egy hegedűsnek vagy egy csellistának extrán meg kell küzdeni.

– *Kamarazenedsz is, de mindhárman szólísták is vagytok. Megfér három szólista egy trióban?*

– Persze, hogy megfér, sőt azt hiszem, a trió különösen ilyen műfaj, sokkal inkább három külön hangzást világ, ami aztán megfér együtt, össze lehet dolgozni. Egy kvartettben vagy kvintettben már sokkal inkább adott az egységesebb hangzás. Mostanában nagyon fontosnak érzem a kamarazene és sokat is kamarázom. Rengeteget lehet belőle tanulni. Különböző egyéniségek hogyan tudnak valami egységeset alkotni. Ahogy a zenekarnál is mondtam, a kommunikáció elég kulcsfontosságú, szóban és hangszerez értelemben is.

Ez olyan értelemben is foglalkoztat, hogy több kamarazenei fesztiválon is szeretnék részt venni, ahol igazán jó zenészekkel van lehetőség együtt kamarázni és intenzíven dolgozni.

– *Szkrjabin egy nagy kedvenced volt néhány éve. Ez továbbra is így van?*

– Abszolút. Nagyon szeretem a korai XX. század zongorairódalmát. Volt egy pár éves periódus, amikor Szkrjabin teljesen lefoglalt, hiszen annyira egyedi világ.

De szerencsére sok minden érdekel, természetesen mostanában Rahmanyinovval is sokat foglalkozom az évfordulóra való tekintettel is. De ott van például Nikolai Medtner, akit itthon alig játszanak és szerintem szintén érdemes elmélyülni a műveiben. Prokofjev, Ravel, Debussy zenéjének nagy rajongója vagyok. Most viszont épp Brahms-Schumann korszakomat élem... Leginkább arra tudnék válaszolni, hogy az aktuális hónapban mi a mániám.

– *Hova esik neked Bartók?*

– Megkerülhetetlen és fantasztikus. Szerencsés dolog így felnőni, hogy ennyit foglalkozunk vele. Ez nem feltétlenül adott külföldön. Persze elfogultság, de én nem tudom oda sorolni a többi huszadik századi szerző mellé, hiszen sokkal személyesebb a kötődésem hozzá. Ezért fontos is foglalkozni vele annak, aki hasonlóképpen érez. Most lesz alkalmam majd először játszani a harmadik zongoraversenyét, már nagyon várom.

– *Olvastam, hogy foglalkozol zeneszerzéssel is...*

– Igen, de ez olyan dolog, amire igazán kevés időm jut az aktív zenélés mellett. Inkább a Covid alatt mélyedtem el benne ismét, és azt is inkább tanulmányi céllal. Egyébként máig lejegyzem az ötleteimet, de arra, hogy kidolgozzam, egyszerűen nincs időm. Esetleg egy rövid ráadást egy fontosabb koncertre.

De hangsúlyoznám, hogy ez inkább előadóművészként érdekel, az improvizatív játék, a zenei szabadság kifejezése, az átíratkésztetés kultúrája vonz benne. Mint amikor Horowitzot kérdezték egy interjúban:

- Mi ez a zene, művész úr, ki írta?

- Hát ezt csak úgy játszom, mégis csak zenész is vagyok!

Néha felfedezek teljesen ismeretlen szimfónia tételeket, amiket szívesen eljátszanék zongorán is. Például ehhez szeretném képezni magam.

– *Nagyon sok mindent láttál és el is értél már, de nyilván vannak most is aktuális terveid. Mi foglalkoztat mostanában?*

– Most áprilisban lesz egy verseny Svájcban, pont Horowitz emlékére. Kijevben szokták megrendezni, most viszont a nyilvánvaló okok miatt ez nem kivitelezhető, így Genfben lesz. Egy komoly, háromórás műsorral kell készülni, szóval van vele bőven tennivaló.

Ezen kívül játszom majd a már említett Bartók: III. zongoraversenyt, Budapesten és Pécsen májusban, illetve Székesfehérváron a Beethoven G-dürt még áprilisban. A Zongora sorozatban is lesz egy szólóestem tavasszal, és persze készülök a júniusi diplomakoncertemre. Utána pedig szeretnék a Zeneakadémián doktorira felvételizni, külföldön is még tanulni, ki tudja mit hoz az élet...

– *Vannak bakancslistás darabjaid, amiket mindenképpen szeretnél eljátszani?*

– Igen, sok ilyen van, mondanám, hogy szűkül a lista, de minden megtanult darab mellett hozzáírok három másikat. Vannak olyan művek, amiket bár tanulgattam sosem játszottam koncerten. Ilyen Liszt és Chopin h-moll szonátája is. Ezeket például sürgősen pótolni szeretném. Ravel összes zongoraműve szintén bakancslistás. Debussy etűdök, amikből eddig csak a felét játszottam. Rahmanyinovnak szintén jó pár ciklusa van, amit kár lenne kihagyni. Az összes Prokofjev zongoraverseny nagy álmom. De ugyanígy Brahms d-moll zongoraversenye is az, a B-dürt volt alkalmam játszani és életre szóló élmény volt. Szóval tudnám estig sorolni.

– *Van olyan visszatérő mozzgatód, amit ars poeticaként meg tudsz fogalmazni?*

– Talán nem vagyok egyedül vele, de engem is mozzgat, hogy a felvételek és a lemezipar behozott a klasszikus zenébe egy olyan esztétikát, amit jó lenne a koncerteken egy kicsit elengedni. Elképesztő bonyolult kérdés ez. Nehéz elszakadni tőle, mert a közönség fülében és elvárásaiban is ez van, nem csak a miénkben, előadóként. Fontosnak érzem, hogy minél több kockázatot vállaljak a színpadon, hagyjak dolgokat a pillanat hevére, de úgy, hogy közben valami a mű lényegéből végig tiszta maradjon számomra is. Próbálok körvonalazgatni magamban, hogy mi is ez. Könnyű elveszni a részletekben, főleg, hogy ennyire megrövidült a figyelmünk, az én korosztályomnak különösen. De ezzel együtt kell élni szerintem, ebben megtalálni a szépséget. Engem alapvetően az érdekel, hogy ezekből a korábbi – számomra szimpatikus – ideálokból mit lehet úgy megvalósítani, hogy az működjék a mai hallgató számára és őszinte is maradjon. ■

Koncertekről

Malina János

Kodály Filharmónia 2023. március 8.

Csokonai Fórum Latinovits Zoltán terem Debrecen

Március 8-án ideiglenes helyszínen, a debreceni Csokonai Fórum Latinovits Zoltán termében rendezte meg a *Kodály Filharmónia* – „Hommage á Ligeti György” címmel – a zeneszerző születésének századik évfordulójára emlékező koncertet, *Vajda Gergely* vezényletével. Az, hogy a hangversenyen két Ligeti-darab mellett három Ravel-kompozíciót szólaltattak meg, némiképpen rácafolni látszott a címre – igaz, hogy Ravel *G-dúr zongoraversenye* helyett *Fejérvári Zoltán* eredetileg Ligeti zongoraversenyét játszotta volna, ami mindenesetre az ünnepeltet hozta volna súlyponti helyzetbe.

A program a *Poème symphonique* című, száz metronóm által megszólaltatott, nevezetes Ligeti-művel kezdődött, ami persze a maga Cage nyomdokaiban haladó határfeszítéssel és szélsőséges aleatóriájával örvendetesen tágra nyitotta a megemlékező esemény perspektíváját, ám így az utolsó metronóm elnémulását attacca követő, szűk negyedórányi *Clocks and clouds* képviselte csupán a „komponált” Ligeti-zenét.

A *Poème symphonique* érezhető izgalmat keltett a közönség soraiban; ők valószínűleg a budapestieknél kevesebb 20. századi avantgárd zenével találkozhattak korábban. Többen is megbeszélték partnerükkel az eseményeket, az egyes metronókok viselkedését; mutogatással hívták fel a figyelmet a renitenszerekre, és a mobiltelefonok is szorgalmasan készítették a felvételeket. Tehát nagyon is sikeres zenei ismeretterjesztő akciónak lehettünk tanúi. Nehéz elhinni egyébként, hogy ezt az 1962-es Ligeti-művet mindössze 30 év választja el a koncerten felhangzó Ravel-zongoraversenytől, miközben keletkezésétől mostanáig több mint kétszer annyi idő telt el. Annyi, mint A fúga művésze és Beethoven „Pastorale” szimfóniája között; a *Poème symphonique* tehát ma már úgyszólván régi zene.

A *Clocks and clouds* előadásában a *Kodály Kórus* (karigazgató: *Kocsis-Holper Zoltán*) női kamararészlege működött közre – igen derekasan küzdve le az amőbaszerűen mozgó hangfűrtök megszólaltatásának transzcendens nehézségeit. Nem sokkal kíméletesebbek a darab zenekari szólamai sem, s a karmester feladata sem csekélyebb annál, mint hogy – a címmel összhangban – folyamatosan és egyidejűleg hangsúlyozza és érzékeltesse a zenében rejlő szabad gomolygást és mechanikus szabályosságot, illetve a kettő közötti oda-vissza játékot. A gyors folyamatokban

fellépő apró változásokból kibontakozó lassú mozgás a korai Philip Glass jól érzékelhető inspirációjának hatására vált Ligeti egyik védjegyévé, s ez a zenei eljárás jól érvényesült Vajdaék előadásában. Ezzel együtt az egész mű szintjén, a többszöri textúraváltások során, a kohézió hiányát véltem érzékelni – valami olyasmit, ami egyáltalán nem jellemző Vajda Gergelyre, s a zenekar megbízható teljesítménye sem szolgált kézenfekvő magyarázattal. A koncert hátralevő része azonban sok mindent világossá tett.

Még az első félidőben csendült fel Ravel könnyed, színes, keringőfűzére, a *Valses nobles et sentimentales* – érzékenyen, precízen vagy éppen sejtelmesen. Mégis, mintha valamicskét halvány lett volna minden szín, főleg a piano szakaszokban, elsősorban a fúvósokban. A mű végére öltött testet ez a különös benyomás: érzéki zenét hallgatok, de száraz és „objektív akusztikában” – egy színházterem funkciójú térben.

S akkor a hangverseny második felében már nem csodálkoztam azon, hogy a zongoraversenyben a gazdag és energikus billentésű Fejérvári keze alatt valahogyan a Steinway zongora sem zengett igazán, s hogy még a felhajtott zongorafedél is csökkentette a zenekar hangtömegét, hallhatóan lefedve egyes szólamokat. Igen tanulságos volt a lassú tétel, a zongora végtelennek tetsző, szívhez szóló szóló-expozíciójával: a szólista simogatóan gyengéd, lírai zongorázása, s ezzel a zene intimitása nagyrészt áldozatul esett a „részvétlen” akusztikai környezetnek, s csak a diszszonanciák sűrűsödése és a zenekar egyre aktívabb szerepe melegítette át azután a hangzást, s tett lehetővé egy szelíden megformált dinamikai-érzelmi tetőpontot. Mindeközben Vajda Gergely remek tempókkal, a zenekar pedig fegyelmezett, magas technikai színvonalú játékkal tett meg minden tőle telhetőt a műért és közönségéért.

Feltűnő volt viszont, hogy a ráadásdarabban – Fejérvári Zoltán Ligeti korai *Musica ricercatájának* Vivace tempójú, „bolgár” ritmusú, fortissimókban és éles sforzatókban bővelkedő VIII. tételét játszotta el – az étellel teli, sodró lendületű előadás hogyan győzte le a teremakusztika közönyét.

Zárószámként azután Ravel még nevezetesebb keringőfantáziáját, a *La valse*-ot hallhattuk. Vajda Gergely és a Kodály Filharmónia szívvel-lélekkel játszott, illetve vezényelt, s ez mindenképp sokat segített abban, hogy magunkban kipótoljuk azt, amit (nem) hallottunk.

A debreceni zenekar hamarosan visszatérhet megszokott hangversenytermébe, a Kölcsey Központba.

Malina János

Nemzeti Filharmonikus Zenekar 2023. március 10.

Zeneakadémia

„Varázslatos kúrthangok” címmel adott hangversenyt a századik évfordulós szezonja keretében a *Nemzeti Filharmonikus Zenekar* március 10-én a Zeneakadémián. Az est vendégkarmestere *Hontvári Gábor*, címszereplője – tudniillik a kúrthangok varázslója – *Stefan Dohr* volt. A program egy bő évtized német zenei terméséből válogatott szerencsés kézzel, ugyanis az első félidőben Richard Strauss első szimfonikus költeményét, a *Don Juant*, majd *1. kúrtversenyét* hallhatta a közönség, a másodikban pedig Brahms néhány évvel korábbi *2. szimfóniáját*. A kürt – akkoriban gyakran még „Waldhorn”, azaz ventilek nélküli natúrkürt –, tudjuk, különleges helyet töltött be a fiatal Strauss zenei világában, de Brahms zenekara sem volna ugyanaz a különös gonddal megkomponált négy kúrtszólam nélkül.

A vezérfonal tehát megvolt, s a szép programot mindvégig izgalmas, feszültséggel teli előadásban hallottuk megszólalni. Hontvári Gábor már az első pillanatokban vonzaskörébe vonta a hallgatót, s azután nemigen engedte el a hangverseny végéig. A Don Juan indítása azonnal magas hőfokon szólalt meg, amiben a figyelemre méltóan érett és egységes zenekar kidolgozott hangzása is alapvető szerepet játszott. Hasonlóképp kidolgozottak találtam a karmester mozgáskultúráját is, azt a hajlékony, sima, ugyanakkor körültekintő és rendkívül kifejező vezénylest, amit úgy szoktunk jellemezni, hogy a dirigensnek „jó keze van”. A darab drámai és festői kvalitásai, erőteljes kontrasztjai kitűnően érvényesültek; bónuszként pedig egy elsőprő erejű unisono kürt-riadójelet hallhattunk, olyannyira, hogy a kürt-szekció tagjait a közönség külön ovációban is részesítette.

A kúrtverseny talán nem a legjelentékenyebb Richard Strauss-kompozíció, a közhely azonban, hogy hírneves kürtös édesapja révén a zeneszerző mindent tudott a hangszerről, bizonyosan helytálló. Azt azonban magunk is megállapíthattuk, hogy a szólista, aki már 19 évesen szólókürtösi posztot töltött be egy nagy német operaházban, a maga részéről ugyancsak mindent tud a kúrtról, mégpedig nemcsak elméletben, hanem a gyakorlatban is. Már az a néhány ütemes szóló, amellyel a partitúra szerint a mű előadója bemutatkozik, szinte mindent elmondott Stefan Dohrról: hogy hangszerén énekelni, szárnyalni tud, s a hangszer széles hangterjedelmének minden hangját könnyedén kontrollálja. Később azután arról is meggyőződhattünk, hogy egész zenélése hasonló természetességről és megbízhatóságról tanúskodik: a dinamikai ellentéteket és

átmeneteket, akcentusokat és virtuóz futamokat, az óriás hangközugrásokat imponáló tökélyvel szólaltatta meg hangszerén, s mindezt már-már érzéki szépségű hangon tette, mindenekelőtt a lassú tétel nagy lírai jelenetében. A zárótétel – nyilván a zeneszerző szándékának megfelelően – pedig a kürtös virtuozitás enciklopédiájának bizonyult, amelyet minden erőlködés – és persze a kürt esetében úgyszólván elkerülhetetlen hanghibák – nélkül abszolválta Stefan Dohr. A művész egy ráadásszámban azután annak is tanújelét adta, hogy a modern szerzők által megkövetelt különleges hangszerezési effektusok világában is teljes biztonsággal mozog.

A szünet után következett a „legtisztább” zene, Brahms csodálatos és szeretetreméltó Másodikja. Hontvári és a Nemzeti Filharmonikusok együttműködése itt is teljes harmóniában folytatódott, a brahmsi természetpoézis nevében. A zenekar pasztell-őszies színei, a szólamok finom rajzolata ugyanolyan élményszerűen születtek meg előadásukban, mint az energiától fűtött részletek. S nem sikkadtak el a szívdobbanászerű pizzicatók, a magas hőfokú, kantábilis vonásdallamok sem. A lassú tételt, a brahmsi kitarulkozás eme kivételes megnyilvánulását pedig költői hitelességgel szólaltatták meg. Hontvári egy-két helyen, így a dvořákos néptánc-jelenet „bevágásával” szinte filmszerűvé tett, idilli Allegretto tételben izgalmas, máskor nemigen hallott agogikai eszközökkel, mini-generálpauzákkal színesítette a darab előadását. A zárótételt pedig a kirobbanó kezdet után is szigorúan kézben tartva vezette remekül felépített tetőpontjára.

Malina János

Liszt Ferenc Kamarazenekar 2023. március 13.

Művészetek Palotája

-Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem

A *Liszt Ferenc Kamarazenekar* március 13-án ünnepi hangversenyt adott megalakulásának 60. évfordulója alkalmából a Nemzeti Hangversenyteremben. Az örökifjú együttes, amelynek nem csupán a tagsága, de a repertoárja is folyamatosan – többek között feltűnően sok új zenével – frissül az utóbbi években, ebből az alkalomból is új utakat keresett. Különösen a hangverseny első félidejében, amikor Vivaldi *A négy évszak* elnevezésű versenyműciklusának – nevezük így – remake-jét adták elő, amelynek szerzője Max Richter Angliában élő német származású zeneszerző, akit Csabai Máté ismertetője amúgy „korunk egyik legismeretesebb klasszikus zeneszerzője”-ként aposztrofál, akinek ezt a szerzeményét „a világon mindenütt ... leasett állal fogadták”. Nos, én szkeptikusabb lennék: a Vivaldi-művek eme „új, izgalmas értelmezése” magán viseli ugyanis a szüntelen egyensúlyozás jeleit annak jegyében, hogy a zene kellően eredetinek hasson, de mégse legyen

túlságosan emészthetetlen a nagyközönség számára, hiszen bármelyik irányba történő túlzott kilendülés csökkentené az érdeklődést. Egy kis látványosság pedig mindig jól jön, ezért a művet – amely eredetileg nem balettenének készült – erre az alkalomra meg is koreografáltatták *Velekei László*val. Így a *Tfirst Péter* koncertmester és a hegedűszólista, *Sayaka Shoji* irányításával játszó zenekar mellett a Velekei művészeti vezetésével működő *Győri Balett* hús tagja is pódiumra lépett a produkcióban.

Ami magát a Vivaldi-remake-et illeti, Richter úgy gyártja le izgalmas értelmezését, hogy kiválaszt néhány beavatkozási technikát, olyanokat, mint a zene rövidebb alkotóelemeinek repetitív burjánztatása, ütem- vagy frázisvégi elíziókkal „sántító”, „balkáni” ritmusok létrehozása, vagy a tételeknek a zenei folyamat váratlan megszakításával történő „lezárása”. Ezeket alkalmazza azután újra meg újra, tizenkét tételen át. Egy-egy tételt eközben majdnem érintetlenül hagy; ennek azért örülhettünk, mert itt zavartalanul érvényesülhetett Shoji szép hegedűhangja és magabiztos technikája. A „Tél” lassú tételének szólóját pedig kifejezetten személyes hangon, megindító kifejezéssel játszotta.

A zenekar tette a dolgát, fegyelmezetten teljesítette a rárótt feladatot. A tételek nagyobb részéhez tartozó balettjeleneteket pedig szép mozgású fiatalok táncolták el lelkesen, fegyelmezetten; a látványt különböző fényeffektusok is gazdagították. Egészében véve azonban a balett és a zene nemigen segített egymás értelmezésében, a két folyamat inkább csak egymás mellett zajlott.

Beethoven legutolsó *op. 135-ös F-dúr vonósnégyes*-ének vonószekarral történő előadása másfajta problémákat vet fel. Értjük, persze, a vonószekarrak repertoár-problémáit, amelyeket a játszanivalók rendkívül egyenetlen eloszlása okoz a zenetörténet korszakai között. A vonósnégyes intim műfaja azonban, amelyet sokan és sokszor hasonlítottak négy ember meghitt beszélgetéséhez, különlegesen alkalmatlan a kollektívizálásra. Költeményekkel érhet fel egy vonósnégyesben a magányos brácsaszólam egyetlen finom rebbenése – de vajon tudhat-e négy brácsás együtt magányosan és finoman rebbenni? Végül is a Don Giovanni szextettjét sem adják elő kamarakórusok.

Ezt előrebocsátva mindenképpen tisztelettel adózom azonban a Liszt Ferenc Kamarazenekarnak és a biztosan és szuggesztíven irányító Tfirst Péternek azért, hogy meggyőződésükkel, játékuk intenzívításával, a zenei szöveget differenciált, minden egyes effektusra, karakterre, dinamikai váltásra odafigyelő interpretálásával időnként csaknem feledtetni tudták a vonósnégyes-átiratok immanens problémáit. Szerepet játszott ebben az is, hogy minden egyes szólamot közel

azonos létszámú – négy- vagy öttagú – hangszercsoport adott elő, és így legalább a brácsa- és a csellószólam kisebbségbe szorulásának gyakori hibája elhárult. S érdekes volt megfigyelni azt is, hogy amíg a zenekari átiratokban a basszus nagybőgővel, alsó oktávban történő megerősítése általában – és többnyire ebben az esetben is – a szólam hajlékonyságának a kamarazene természetével ellentétes korlátozásához vezet, a IV. tétel tépelődő szakaszaiban kifejezetten hozzájárult a zene fájdalmas-expresszív hatásához.

A koncert zárószáma azután valóban ünnepi él-ménnyel szolgált. Jóllehet ezúttal nem valamelyik nagy mester kompozíciója csendült fel, Anton Kraft ritkán hallható C-dúr csellóversenye kitűnő választásnak bizonyult. Persze csakis azért, mert a szólót az együttes művészeti vezetője, Várdai István játszotta. A Haydnnal, Mozarttal és Beethovennel is együtt dolgozó, kora legnagyobb csellistái közé tartozó Kraft arról is híres, hogy Haydn számára írta későbbi, D-dúr csellóversenyét. Nos, ez a hír időközben tévedésnek bizonyult: a koncertet Haydn szinte teljesen biztosan egy londoni virtuóz megrendelésére írta.

Kraft saját versenyműve azonban méltó vetélytársa a Haydnénak, és bizonyára azért nem szólal meg gyakrabban, mert rendkívül nehéz. Pontosabban bizonyára jó néhányan el tudják korrekten játszani, de a gondosan megírt, invenciózus mű csak akkor nyeri el értelmét, ha azzal a könnyedséggel és eleganciával adják elő, ahogyan Várdai István tette ezen a hangversenyen. Miközben az volt a benyomásunk, hogy alig mozdul el az A-húrról, és ott is gyakran a fogólap peremét ostromolja, a gyöngyöző hangfűzereket és akkordfelbontásokat, hatalmas ugrásokat mindenfajta erőlködés nélkül, mosolyogva szólaltatta meg, mint aki valami pajkos csínyben leli örömét. Élmény volt hallgatni a lassú tételt is, ahol a hegedűkkel a saját regiszterükben társalgott, de mégsem erre figyelünk, hanem a tökéletesen formált dallamvonalakra.

Várdai kisugárzása nyilvánvalóan a zenekart is segítette abban, hogy ne csupán a megszokott hangzási kultúrával és koncentrációval játsszon, de átvegye tőle a zenélés tündéri és lebegő minőségét is. Az erre a darabra az együtteshez csatlakozó fúvósok pedig ugyancsak remekeltek, és harmonikusan olvadtak be az ünnepi együttesbe.

A hangverseny eme fénypontját azután még két ragyogó ráadás követte: előbb Bach f-moll zongoraversenyének lassú tétele, amelyben a művészeti vezető által játszott dallam álomszerűen lebegett a vonósok pizzicatói fölött, majd végül – miután Várdai is beült a zenekarba – egy fergeteges hatású román tánc.

Kovács Ilona

MÁV Szimfonikus Zenekar 2023. március 16.

Művészetek Palotája

-Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem

Beethoven Forever címmel hirdette meg Szőke Tibor mesterbérletének 3. hangversenyét a MÁV Szimfonikus Zenekar. Estjükön a bonni mester két olyan alkotását hallhatta a Művészetek Palotája közönsége, melyek önmagukban is örökérvényűek és az emberiség legnagyobb szellemi értékei közé tartoznak. A koncert első felét Beethoven szimfóniai közül is az egyik legmonumentálisabb, a 3. (*Eroica*, op. 55, 1803) töltötte ki, majd a második féldőben a zeneszerző egyetlen Hegedűversenye (op. 61, 1806) csendült fel. Ezek időben is nagyon közel állnak egymáshoz, és mindkettő Beethoven középső alkotói korszakát reprezentálja. Azt a korszakot, melyben immár nem J. Haydn és W. A. Mozart örökségét véljük felfedezni, hanem ahol a zenei nyelvezet és a forma megelőlegezi a romantikát, megteremti az új szimfonikus ideált. Mindkét mű magában hordozza már az ezután komponált Beethoven-kompozíciók markáns vonásait. Nem lehet panasz a két kompozíció általános népszerűségére és játszottóságára sem: koncert közeli megszólaltatásukat tekintve a Hegedűversenyt például éppen előző nap, a 3. szimfóniát pedig a koncert napján adta a Bartók Rádió, és ki tudja, hogy szerte a világban éppen melyik hangversenyteremben játszották még aznap e két művet. Talán a fentebb említett zenetörténeti és -esztétikai szempontokat is figyelembe vette a műsor összeállításánál a zenekar állandó vendégkarmestere, Takács-Nagy Gábor. Szokásához híven rövid bevezetőt mondott az előadás előtt, melyben többek között felhívta a figyelmet egy Beethoven-levele is. E szerint a zeneszerző az *Eroicát* a hangverseny első műsorszámának javasolja, hogy a közönség még szellemileg friss legyen a befogadásra. Valóban, a közel egyórás alkotás előadásához, illetve meghallgatásához és értelmezéséhez nemcsak a zenészeknek, de a közönségnek is szüksége van a koncentrációra. Takács-Nagy szokása szerint kielemezte magának a művet (ennek látható nyomait viseli partitúrájának különböző színű szövegkiemelőkkel való „kidekorálása”). Olvasatában világosan kirajzolódtak az egyes formai határok, fontos volt számára a műben felvonuló karakterek és hangszínek sokféleségének felmutatása. A karmester azonban – amellet, hogy fejben maximálisan felkészült, nagyon szimpatikus módon – inkább ösztönös muzikusnak tűnt. Egész lényén látszott, hogy lételeme a muzika, és nem tudna zene nélkül élni. Számára a forma kidomborítása csak eszköz, a legfontosabb a zene lényegének, a zenélés örömeinek átadása. Keze alatt minden hangsúlynak, szünetnek és dinamikai színezésnek jelentősége volt, melyek kivitelezésének köszönhetően az általa fontosnak tartott

szervi mondanivalóra irányította a közönség figyelmét. Látszott az is, hogy tiszteli muzikusait: nem diktátor-típus, hanem – maga is egykoron gyakorló zenész – minden eszközzel segítette kollégáit. Apróságnak tűnhet, de például nem dobogóról vezényelt, mintha ez is azt sugallná, hogy „egy vagyok közületek”. Olyan helyen ültem, ahonnan láthattam az arcát: a koncert egésze alatt egy-egy mosollyal, mozdulattal végig biztatta a zenészeket és a tapsoknál is őket helyezte előtérbe. A remek zenekari összjáték mellett szép szólókat is hallhattunk, így emlékeztetések maradnak például a 2. tétel oboamonológjai, a *Scherzo* vadászatot idéző kürtjei és a 4. tétel fafúvós párbeszédei. Egy kimunkált karmesteri koncepció magabiztos hangszeres megvalósításának örülhettünk ezen az estén.

A szünet után korunk egyik legnagyobb hegedűművésze, Maxim Vengerov lépett a színpadra, aki már évek óta rendszeresen szerepel Magyarországon Takács-Nagy Gábor és a MÁV Zenekar vendégeként. Nevének hallatán eljátszhattunk a gondolattal, hogy talán magyar vér is csörgedezik az ereiben, hiszen a Veng[e]rov jelentése nem más, mint nemzetünk többes birtokos formában (a magyaroké) – nevét tehát a Magyarok Maximjaként lehetne lefordítani. (Vengerov egyébként a hazánktól távoli, nyugat-szibériai Novoszibirszk szülőtte, és ugyanannak a hegedűiskolának a neveltje, mint földije, a szintén világhírű, nála mindössze három évvel idősebb Vagyim Repin is.) A művész ezúttal a Beethoven-koncert szólistájaként mutatta meg az orosz hegedűiskola minden erényét: gyönyörűen képzett hegedűhangjával (ebben nyilvánvalóan ex-Kreutzer Stradivarija is segítette), káprázatos technikájával, a mű lírai és drámai szakaszainak egyaránt meggyőző tolmácsolásával – mindezt pedig a legnagyobb természetességgel és eleganciával tette. A természetesség nemcsak játékmódjában, hanem a megjelenésében is megnyilvánult. Bár szólista-kolléganóitól már megszokhattunk extrém fellépő ruhákat, most mégis nagy meglepetés volt a hegedűművész öltözéke: a decens frakk vagy öltöny helyett egy rendkívül kényelmes, leginkább melegítőnek kinéző nadrágban és felsőben, valamint sportcipőben állt ki a zenekar elé. A háttam mögött ülő hölgy meg is jegyezte, hogy „mintha edzés után ugrott volna be”. Ha szokatlan is volt ez a fellépő ruha, hegedűjének megszólalása után már senki nem törődött a külsőségekkel. Az 1. tétel cadenzájának befejeztével például lélegzetelállító pillanat volt, ahogyan belesimult az azt követő tuttiba, hasonlóképpen ámulatba ejtő volt a lassú tétel elmélyült filozofikus töprengése és a harmadik tétel felszabadultságának megformálása. A ráadásban pedig az érzelemgazdag, romantikus oldalát mutatta meg Vengerov. Egy éterien hangzó, mennyei interpretációban tárta elénk Massenet *Thaïs* című operájának részletét, az önálló hegedűdarabbá vált *Méditation*-t.

Fittler Katalin

Pannon Filharmonikusok 2023. március 24.

Művészetek Palotája

-Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem

Merészség vagy bátorság? – ez foglalkoztathatta az érdeklődőt a koncertet megelőzően, és pedig több okból is. Kisalakú szórólap két oldalán olvasható a családbarát bérletes konstrukció, miszerint „6-18 éves korig a belépés díjmentes!”. Nemes gesztus, de a műsorok ismeretében kockázatosnak tűnt: a március 24-i hangversenyen Stravinsky Tavaszai áldozata, a május 5-i esten pedig Richard Strauss dalai mellett Mahler V. szimfóniája sem éppen gyerekprogram. Ráadásul a lelkes felhők nem mindig vették komolyan az alsó korhatárt.

A március 24-i hangverseny e tekintetben igazolta a megelőlegezett bizalmat: a gyerekek példaszerűen viselkedtek (akár egy, akár mindkét féldíő végighallgatása során). A tizenévesek nagy száma pedig kifejezetten örvendetes volt, a hangversenylátogatók utánpótlását illetően.

Az est a „Tavaszzentelő” programcímet kapta, utalva a meteorológiai tavaszkezdet közelségére, egyszersmind az egyik műsorszámra, a magyarul leginkább Tavasz áldozat címen ismertté vált Stravinsky-műre, a Sacre du printemps-ra. A dátum (Bartók születésnapjának előestéje) indokoltta teheti, hogy Bartók-mű is szerepeljen a műsorban: a Brácsaverseny került előadásra, amely sokáig Serly Tibor rekonstrukciójában (befejezésével) élt a köztudatban – most a Bartók Péter vezetésével készült változat csendült fel. Miként az ismertetőből megtudtuk: Paul Neubauer és Nelson Dellamaggiore segítségével készítette saját változatát 1995-ben a szerző fiatalabb gyermeke. Mivel a versenymű nem tartozik a rendszeresen/gyakran játszott kompozíciók közé, tehát aligha tekinthető „közismertnek”, minden bizonnyal kevesen csemegézhatték a módosításokat – viszont sokak számára egy fehér folt tűnt el a kimeríthetetlenül gazdag szerzői életműből.

Bármely összeállítás „megmagyarázható” – a nyitószámot, Haydn 4. (D-dúr) szimfóniáját legfeljebb az indokolhatta, hogy a pálya tavaszán készült (még a „Napszak”-szimfóniákat megelőzően).

Három mű – három világ. Feltehetően terjedelmük arányában kaptak részt a rendelkezésre álló próbaidőből. A Haydn-szimfónia esetében felfigyelhettünk arra, hogy Haydn zenekarában ekkor még helyet kapott a csembaló is – sajnos, néha azért, mert pregnáns hangszínének köszönhetően az előadás pontatlanságai könnyen észrevehetőek voltak. Főként a lendületes-gyors nyitótételben hatott ez zavaróan. Így a csembaló szerepeltetése inkább gesztus maradt, semmint zenei élmény-többlet. A későbbiekben is leginkább bűvópataként csörgedezett, s valljuk meg, aligha okozott hiányérzetet, amikor nem hallottuk.

A Brácsaverseny elementáris élményét a szólistának köszönhattük. A negyvenes éveiben járó francia brácsa-művész, Antoine Tamestit nevét érdemes életre szólóan megjegyezni. Hozzáférhető életrajzai jól példázzák, hogy a művészi lényeg nem adatokon-információkon múlik. Ami olvasható róla, annak javarésze több művész szakmai életrajzában is szerepel (művészpартnerek, úgy mint zenekarok és kamaragyüttesek, valamint karmesterek, továbbá rangos helyszínek). A művészi lényeg viszont leginkább az interpretáció minőségében realizálódik. Az az alapos műismeret, amely – túl a kotta nélkül való játékon – egyaránt megmutatkozik a kidolgozott szólamban, valamint a zenekarral való érzékeny együttműködésben. Mintha belőle fakadt volna a zene – anyanyelvi értéssel és érzékenységgel, frappánsan karakterizálva a tematikus anyagokat. Érdemes volt látni is őt, amint sugárzott róla/belőle a játékörm. Minden bizonnyal nagy élményt jelentett a zenekarnak is, elsősorban a vonósoknak a kitűnő szólista-partner. A dirigens Varga Gilbert biztos kézzel irányította a szólista és a zenekar összjátékát. Kedves gesztus volt, hogy ráadásul a koncertmesterrel Bartók duóiból játszott, s a műsorszám felkonferálása helyett magyarul adott hangot meggyőződésének: „Bartók egy zseni”. (És aki korábban nem tudta, neki mindenképp kénytelen volt elhinni.)

Varga Gilbert és a Pannon Filharmonikusok legszorosabb munkakapcsolata 2019-ben kezdődött, amikor Bogányi Tiborral osztozott a vezető karmesteri poszton. Ezt a pozíciót 2021-ig töltötte be, miközben 2020. október 1-jén, a Zene világnapján tette le magyar állampolgársági esküjét Pécsen. Úgy tűnik, a kapcsolat azóta is gyümölcsöző, a dirigens kiemelkedő teljesítményekre képes sarkallni az együttest.

Az egykori botránydarab, a Sacre időközben értékének megfelelő elbírálásban részesült, jelentős diszkográfiája is példázza „mérőföldkő” jelentőségét, ám megszólaltatása továbbra is sajátos erőpróba a zenekarok számára. Ezúttal Varga Gilbert értő műismerete biztosította a garanciát az igényes megszólaltatáshoz. Korántsem elhanyagolható a tény: a karmester kotta nélkül vezényelt. Éspedig olyan autonóm biztonsággal, ami már-már kamarazenei kidolgozottsággal hívta életre az egyes részleteket – tehát valamennyi hangszeres szólista-rangúnak érezhette valamennyi megszólalását. Ezt az előadást érdemes lett volna video-felvételen megörökíteni. A dirigens irányítása mini-mesterkurzus tanulságait kínálta. A bonyolult-komplex zenei anyagot plasztikussá „szelídítette”, miközben valamennyi részlet karakterisztikumainak kidomborításával lebilincselően izgalmas hallgatnivalót hívott életre.

Felkészült muzsikuskok odaadó játékának köszönhetően a kétségkívül „nehéz” műsor maradandó élményként marad meg a közönség emlékezetében.

Fittler Katalin

Concerto Budapest 2023. március 26.

Művészetek Palotája

-Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem

„Különleges alkotások” – ezzel a címmel kapott rövid beharangozó ajánlót a hangverseny a Műpa magazin 2. számában. Részint kiegészítőleg, részint el-
lentmondásosan bővítik ismereteinket az ismertetőfüzet kommentárjai. A lényegen, a kihagyhatatlan zenehallgatási lehetőségen azonban mit sem változtat ez. Merthogy nemcsak az alkotások különlegesek, hanem az előadás is, éspedig ritkaság-értékén túl minőségét tekintve is.

Nem először vezényli a Concerto Budapestet Eötvös Péter, s hogy a kétségkívül a nemzetközi élvonalba tartozó zeneszerző-karmester mindkét minőségében partnerként vállalja a zenekart, önmagában is sokatmondó. És akik (viszonylag) rendszeresen hallgatják Keller András együttesének játékát, tanúsíthatják: egészen kivételes mértékű színvonal-emelkedés jellemzi produkcióikat. Nem egyszer, nem kétszer, hanem rendszeresen, mondhatni: állandóan. Koncerteken és felvételeken egyaránt. Eötvös Péter művei az utóbbi években örvendetes mennyiségben hangzának fel fővárosi hangversenytermeinkben – ezúttal magyarországi bemutatót kínált a program. Wagner Siegfried-idillje és Eötvös Péter Respond-ja után további „ritkaság” fültanúi lehettünk: Charles Ives IV. szimfóniájának. Ez a „kalandos” élettörténetű kompozíció, amely teljes egészében, a szerzői átdolgozásokat követően csak Ives halála után 11 évvel került közönség elé 1965-ben, a kotta kritikai kiadásának köszönhetően új fejezethez érkezett, amikor a 2012-es Lucerne-i Fesztiválon Eötvös Péter vezényletével csendült fel. Neki köszönhető a mű egyetlen korábbi előadása (magyarországi bemutató), s most immár másodszor nyílt alkalom élőben meghallgatni ezt a kétségtelenül különleges kompozíciót. Amelyet – ne feledjük – több mint egy évszázada vetett papírra a szerző. Tehát, három mű, amelyek mindegyike „saját jogon” is jelentős érdeklődésre tarthat számot – a Respond esetében kitűnő szólista, Szűcs Máté közreműködésével.

Aki akarta, „előadóművészet-történeti” eseményként könyvelhette el ezt a hangversenyt, de az első sorban a „hallgatnivalóra” koncentrálok számára is emlékezetes maradt ez az est.

Eötvös Péter esetében a karmester-zeneszerző és a zeneszerző-karmester besorolás egyként megállja helyét, annál is inkább, mivel gyakran karmesterként is irányítja saját művei előadását. Az viszont utólag fel-

fejthetetlen, hogy karmesteri munkásságának mely mozzanatai bizonyultak meghatározó jelentőségűnek zenei világképe hangszín-szférájának alakulásában. Mert korántsem hangszerelési virtuozitásról beszélhetünk nála – éppen a Wagner-mű bizonyítja, hogy a „hagyományos” partitúrákból is olyasfajta szín-többletet képes kihallani (és együttesével megszólaltatni), amely az egyszerűség élményével varázsolja el a hallgatót. Megrendítően érzékeny-szép volt a Siegfried-idill, s csak remélni lehet, hogy a megszólaltatásban résztvevő valamennyi muzsikusként átélte azt a kivételes-inspirált légkört, amely ilyen koncerttermi csodát eredményezett.

A zeneszerző Eötvös Péter szívesen nyilatkozik közérthetően a bemutatásra kerülő darabjairól – anélkül, hogy a „beavatottság” látszatával akarná ámítani hallgatóit. Az alkotásnak a mesterségbeli vonatkozásaira tereli a szót, a művészi vonatkozást meghagyja az interpretációnak (amelyet biztos kézzel irányít). Szűcs Máté brácsajátékában gyönyörködve inkább csak ösztönösen érzékeltük első hallásra a szólóhangszer és az együttes között kialakult viszonylatokat – de kétségtelen, hogy az első hangtól az utolsóig lehetett győzni intenzív figyelemmel a művet.

Az Ives-szimfónia esetében már az előadói apparátus mérete is lenyűgöző. És a hatásban való részese-
dést nem tagadhatjuk meg a Bartók Béla Nemzeti Hangversenyteremtől, ahol több szinten elhelyezkedve „belakta” a pódiumot a Concerto Budapest mellett az ELTE Bartók Béla Énekkara. A létszámában jelentősen megnövekedett hangszeres előadó-gárdában Kiss Péternek jutott szólista-rangú szerep (zongora). A kompozíciót hagyományosan két karmester irányította, Eötvös Péter mellett Dubóczky Gergelyre hárult ez a feladat.

A tételek hallatán az invenció és kísérletezőkedv bősége lenyűgöző. Akkor is, ha az egymásra következő zenei anyagoktól inkább csak vezetni hagyjuk magunkat, semmint tájékozódunk közöttük. Nyilvánvaló: kontrollálatlan kísérlet került rögzítésre (hiszen nem hallhatta az egész művet a szerző), s aligha kárhóztatható, ha megannyi összetevő „elsikkad”. A hangverseny látvány-lehetősége olyasmikről is tájékozott, ami hangzásként szinte észrevétlen maradt. Jó lett volna tudni, mit (miről) énekel a kórus – egy további réteg a megértésre váró komplexitásban.

Minden tekintetben értékes budapesti hangversenytermi eseményként kerül be előadóművészet-történetünkbe. Tekinthejtük „felvezetés”-nek a közelgő Bartók Tavasz eseménysorozathoz.

Kovács Ilona

**Nemzeti Filharmonikus Zenekar,
Nemzeti Énekkar**

2023. április 17. – MÜPA

– Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem

A Nemzeti Filharmonikusok történetében egyszeri és megismételhetetlen hangversenyre került sor 2023. április 17-én: fennállásuk 100. évfordulóját ünnepelte az együttes. Az eredetileg Székesfevárosi Zenekar néven működő, kezdetben főként amatőrökből álló együttes 1923 áprilisában tartotta első hangversenyét Bor Dezső (a Fővárosi Könyvtár tisztviselője, egykori katonazenekari karmester) vezényletével. A kezdet után néhány év múlva már professzionista zenekarról beszélhetünk. Az alapítás után nem sokkal a legnagyobb karmesterek – többek között Sergio Failoni, Richard Strauss, Otto Klemperer, Willem Mengelberg, Széll György, Erich Kleiber – és világhírű szólisták – Jasha Heifetz, Martzy Johanna, Nathan Milstein, Bartók Béla, Végh Sándor vagy éppen Anda Géza (hogy csak néhányukat említsük) – léptek fel a zenekarral. 1952-től immár Magyar Állami Hangversenyzenekar néven hódította meg a világ hangversenytermeit a zenekar. Egy évvel később lett főzeneigazgatójuk Ferencsik János, aki 1984-ben bekövetkezett haláláig vezetője volt az együttesnek. (Ferencsik egyébként már jóval korábban kezdte a közös munkát, 1932-től rendszeresen fellépett a zenekarral.) A Ferencsik-érában vált az ÁHZ az ország zenei életének meghatározó, vezető zenei együttesévé. A kiváló dirigens mesterien interpretálta a bécsi klasszikusokat, felejthetetlen Bartók és Kodály előadások fűződtek a nevéhez, küldetésének tekintette a kortárs magyar zeneszerzők műveinek bemutatását, de a romantikus korszak is közel állt hozzá: utolsó koncertjén például – melyet lemezen is kiadtak, és ami azóta etalonná vált – Berlioz *Fantasztikus szimfóniáját* vezényelte. Az ő működését méltán tekintik a zenekar legendás korszakának, mert nemcsak itthon, de szerte a világon elismert, sikeres fellépések sokaságát jegyezheték fel a krónikások. A zenekar történetének harmadik nagy korszaka Kocsis Zoltánhoz köthető, aki 1997-ben vette át az együttes vezetését. Kocsis szakmai maximalizmusának köszönhetően a világ élvonalbeli zenekarainak sorába emelkedett az immár Nemzeti Filharmonikus Zenekar néven működő együttes.

Ha esetleg volt egyáltalán olyan koncertlátogató, aki nem tudott a centenáriumról, az a hangversenyterembe belépve a színpadot díszítő gyönyörű, fehér virágokból álló kompozíciókat látva sejthette, hogy különleges esemény részese lesz ezen az estén. Miatán az NFZ főigazgatója, Herboly Domonkos beszé-

dében röviden méltatta az elmúlt száz évet, kezdetét vette a hangverseny. Ünnepi eseményhez ünnepi program illik, melynek minden darabja szimbolikus jelentéssel bír – kiváló szólistákkal és két karmesterrel. Az első félidőben Kovács János, a zenekar állandó karmestere, a hangverseny második részében pedig Vashegyi György, jelenlegi főzeneigazgató vezényelt. Elsőként Bartók Béla *Cantata profana* (Sz. 94, BB 100) című, román kolindaszövegekre írott alkotása csendült fel – László Boldizsár (tenor) és Bretz Gábor (basszus) szólistájával, a Nemzeti Énekkar (karigazgató: Somos Csaba) közreműködésével, a mű elején pedig (felvételtől) – a zeneszerző narrációjával. Érdekes és nagyszerű élmény volt hallani Bartók hangját, mintha ő is velünk lett volna ezen az estén. (Nekem még van olyan évad hirdető prospektusom, mely szerint az est nyitódarabja Dohnányi *Ünnepi nyitánya* lett volna. Az a mű is kiválóan illett volna ide, ám a Bartók-darab mellett szól az az érv, hogy így a Nemzeti Filharmonikusok részét képező énekkar is szerephez juthatott.) A szünet előtt Ránki Dezső szólistájával Liszt Ferenc A-dúr zongoraversenye hangzott el. Nemcsak Liszt személye hordozott jelképes üzenetet egy ilyen születésnap esten, hanem maga a szólista is: Ránki pályája kezdetétől, immáron csaknem fél évszázada szerepel az együttesrel. Kevesen mondhatják el magukról, hogy az elmúlt száz év közel felében aktív részesei voltak a zenekar életének. Személye az állandóság, a folytonosság mellett a művészi minőség jelképévé is vált ezen az estén. A koncert második felében Johannes Brahms I. (c-moll) szimfóniája (op. 68) szólalt meg. Itt talán nem annyira egyértelmű, miért került a programba egy német zeneszerző kompozíciója. Ám Brahms nem kizárólag egy nemzet komponistája, hanem az egész emberiségé, alkotásai a korszakokon átívelő művészi igazság fontosságát jelképezik. Első szimfóniáját sokan Beethoven Tizedikjeként értelmezik, és a bécsi klasszika értékeinek megőrzése egyesül e művében a romantika újszerű nyelvezetével.

Kritikát írni egy születésnap koncertéről talán nem is illendő. Itt és most azonban az előadás is igazi ünnep volt. Minden közreműködő átérezte az esemény jelentőségét, és a legtöbbet hozta ki magából. Gyönyörű szólókat hallottunk, tökéletes együttjáratot, vagy éppen, ha az kellett, kamarazenei áttetszőséget. A Bartók-mű két énekes szólistája, László Boldizsár és Bretz Gábor, valamint Ránki Dezső ezúttal is meggyőzték a közönséget, hogy világszínvonalat képviselnek, csakúgy, mint a két dirigens, akik nagy lelkesedéssel vezényeltek. A koncert végén rendkívül megható gesztus volt, hogy nemcsak a szólisták és a karmesterek kaptak virágot, hanem minden zenekari tagot egy-egy szál fehér rózsával köszöntöttek. Isten éltesse a Nemzeti Filharmonikus Zenekart!

FON
TRADE MUSIC

Egy valódi hangszerbolt

Kiemelkedően széles
választékkal várjuk
vásárlóinkat 2023-ban is!

www.fontrademusic.hu

1081 Budapest, Kiss József utca 14.

Telefon: +36 1 210-2790, +36 30 488-6622

Nyitvatartás: hétfőtől péntekig 9⁰⁰ -17³⁰

Adams Alexander Alphasax A&S **Bach** Bags Berg Larsen BG Blackburn **Buffet Crampon** B&S Cannonball Cherub Conn-Selmer Courtois **D'Addario** Denis Wick Dotzauer E. Schmid Edwards Francois Louis Gard Gator Getzen Hammig Hohner Holton Hoyer Jody Jazz Jupiter Keilwerth King König & Meyer **Kromat** Leblanc Lorée Ludwig Majestic **Manhasset** Marca Marigaux Melton **Muramatsu** Musser Neotech P. Mauriat **Paiste** Pearl Powell Rigotti **Sankyo** Schagerl Schneider Schreiber Seiko **Selmer Silverstein** Steuer Straubinger Studio 49 Theo Wanne Trevor J. James **Vandoren Wilde + Spieth** Wittner **Yamaha** Yanagisawa Zoom